



Sveučilište u Zagrebu

PRAVNI FAKULTET

Doktorski studij socijalnog rada i socijalne politike

ŽELJKA BARIĆ

**UČINKOVITOST PSIHOSOCIJALNIH
USLUGA SKLONIŠTA ZA ŽENE ŽRTVE
NASILJA U OBITELJI IZ PERSPEKTIVE
TEORIJE OSNAŽIVANJA**

DOKTORSKI RAD

Mentor:

prof. dr. sc. Dean Ajduković

Zagreb, 2021.



University of Zagreb

FACULTY OF LAW

Doctoral School of Social Work and Social Policy

ŽELJKA BARIĆ

**EFFECTIVENESS OF PSYCHOSOCIAL
SERVICES IN A SHELTER FOR WOMAN
VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE FROM
THE EMPOWERMENT THEORY
PERSPECTIVE**

DOCTORAL THESIS

Supervisor:

professor Dean Ajduković, Ph.D.

Zagreb, 2021.

MENTOR

Dean Ajduković je profesor emeritus Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, gdje je proveo svoju karijeru. Doktorirao je psihologiju na Sveučilištu u Zagrebu (1983.), bio je stipendist programa Fulbright na Kalifornijskom sveučilištu u Berkeleyu i gostujući profesor na Sveučilištu u Denveru. Njegova istraživanja, nastava i praksa uključuju metodologiju istraživanja, međugrupne odnose u postkonfliktnim zajednicama, psihotraumatologiju, psihosocijalnu skrb u katastrofama, prevenciju nasilja, razvoj i procjenu intervencija u zajednici. Trenutačno predaje na dva doktorska programa na Sveučilištu u Zagrebu. Objavio je više od 170 znanstvenih i stručnih radova u recenziranim časopisima i poglavljima knjiga, napisao je sedam i uredio 12 knjiga, a jedan je od najcitiranijih autora u hrvatskoj psihologiji. Predavao je u mnogim centrima izvrsnosti u SAD-u i Europi, vodio je više od 30 istraživačkih i primijenjenih projekata te je bio suvoditelj u nekoliko međunarodnih projekata i projekata koje je financirala Europska unija. Razvio je i proveo mnoge neformalne programe obuke za više od 6000 pomagača u cijeloj zemlji i inozemstvu. Redoviti je recenzent za desetak vodećih međunarodnih časopisa.

Bio je konzultant za međunarodne organizacije u zemljama pogođenima sukobom kao što su Bosna i Hercegovina, Makedonija, Kosovo, Albanija, Rusija, Gruzija, Azerbajdžan, Ingušetija, Ukrajina, Tadžikistan, Kolumbija. Organizirao je nekoliko velikih europskih stručnih konferencija i bio je član mnogih međunarodnih programskih odbora konferencija. Bivši je predsjednik (1993. – 2013.) Društva za psihološku pomoć (DPP), član uprave International Society for Health and Human Rights (ISHHR, 1998. – 2011.); predsjednik (2003. – 2005.) i član uprave (1997. – 2007., 2015.) Europskog društva za traumatski stres (ESTSS). Sada je predsjednik Hrvatskog društva za traumatski stres (HDTS) i predsjednik Uprave Europske mreže za rad s počiniteljima nasilja (WWP EN). Za svoja postignuća nagrađen je Državnom nagradom za znanost (2006.), Nagradom Fiat Psychologia za napredak primijenjene psihologije (2007.), Nagradom Wolter de Loos (2011.) za izniman doprinos europskoj psihotraumatologiji i Nagradom Hrvatskog psihološkog društva za životno djelo (2019.).

ZAHVALE

Ovo veliko putovanje u mojem životu potaknuo je prof. dr. sc. Dean Ajduković, moj mentor. Zahvalna sam mu jer mi je pokazao da mogu više i dalje od svojih do tada mi znanih granica. Bila mi je čast slijediti ga i učiti iz njegovih iskustvenih oaza.

Put stvaranja ovog rada bio je vrlo dug i zahtjevan. Iznimno sam zahvalna svojoj obitelji koja me uvijek podržavala.

Zahvaljujem na operativnoj podršci u svakom znanstvenom koraku svojoj dugogodišnjoj prijateljici i suradnici Tini Peraica.

Ovaj rad posvećujem struci i znanstvenoj zajednici, da u njemu pronađu odgovore ali i podlogu za nova pitanja i traženje novih i još boljih načina pomoći žrtvama obiteljskog nasilja.

Svojoj djeci želim biti primjer i dokaz da upornost i učenje uvijek donose dobitak.

SAŽETAK

Cilj istraživanja bio je utvrditi učinkovitost psihosocijalnih usluga pruženih u skloništu za žene žrtve nasilja u obitelji iz perspektive teorije osnaživanja.

U uvodnom dijelu razrađen je teorijski okvir i intersekcija teorijskih perspektiva u praksi pomaganja zlostavljanim ženama.

Cilj istraživanja razrađen je kroz tri povezana istraživačka pitanja koja se vezuju uz pojedine vremenske točke ovog longitudinalnog nacrt istraživanja i usmjeravala su sadržaj prikupljanja podataka. Uz svako istraživačko pitanje definirana su specifična usmjeravajuća pitanja tematski vezana uz točke prikupljanja podataka. Istraživačka pitanja bila su sljedeća:

1. Kako sudionice doživljavaju svoj smještaj u sklonište, osobito kad je riječ o osjećaju sigurnosti? (Prva vremenska točka) Specificirajuća pitanja: Koja su njihova očekivanja nakon smještaja u sklonište? Koje okolnosti na početku boravka u skloništu (ne)pridonose osjećaju sigurnosti i zaštićenosti od nasilja? Koje su prve procjene sudionica o koristi za njih i njihovu djecu od boravka u skloništu?

2. Kako sudionice procjenjuju učinkovitost psihosocijalnih usluga dobivenih tijekom boravka u skloništu iz pozicije osjećaja (ne)moći u razdoblju prije dolaska u sklonište i iz pozicije (očekivane) veće osnaženosti neposredno prije odlaska iz skloništa? (Druga vremenska točka) Specificirajuća pitanja: Kako sudionice procjenjuje kvalitetu i vrstu dobivenih psihosocijalnih usluga tijekom boravka u skloništu? Koje su mogućnosti poboljšanja djelovanja radi jačanja doživljaja sigurnosti i osnaženosti tijekom boravka u skloništu iz perspektive žrtve? Koje okolnosti tijekom boravka u skloništu (ne)pridonose osjećaju sigurnosti i zaštićenosti od nasilja? Što iz perspektive sudionica neposredno prije odlaska iz skloništa može pridonijeti ostvarenju planiranih ciljeva, a što ga može spriječiti?

3. Što pridonosi ostvarenju planiranih ciljeva u vremenu nakon izlaska iz skloništa iz perspektive korisnice? (Treća vremenska točka) Specificirajuća pitanja: Kako sudionice nekoliko mjeseci nakon izlaska iz skloništa procjenjuju svoju aktualnu životnu situaciju u usporedbi s vremenom dolaska u sklonište? Kako procjenjuju koristi za sebe i svoju djecu od boravka u skloništu, nekoliko mjeseci nakon odlaska iz skloništa? Koja su iskustva iz skloništa pridonijela osnaživanju korisnica i kako je to povezano s njihovom aktualnom životnom situacijom? Koje

preporuke sudionice ističu kao važne u procesu zbrinjavanja žrtava nasilja u obitelji i pružanja podrške nakon izlaska iz skloništa?

Istraživanje je provedeno kvalitativnom metodologijom na svrhovitom uzorku korisnica smještaja u jednom skloništu za žene žrtve nasilja. U polustukturiranim intervjuima sudjelovalo je 59 korisnica, od kojih je 21 sudjelovala u sve tri vremenske točke, što je omogućilo utvrđivanje njihove vremenski dinamične perspektive u pogledu ocjene psihosocijalnih usluga. U prvoj vremenskoj točki, koja je provedena ubrzo nakon dolaska u sklonište i razdoblja prilagodbe, prikupljane su informacije o očekivanjima od boravka i potrebama za uslugama. U drugoj vremenskoj točki, neposredno prije odlaska iz skloništa, a nakon najmanje dva mjeseca boravka, naglasak je bio na ocjeni korisnosti primljenih psihosocijalnih usluga i kvaliteti planova za život nakon izlaska iz skloništa. Ti su planovi ocijenjeni korištenjem MUDRO kriterija (mjerljivost, uvremenjenost, dostižnost, relevantnost, određenost) koje su primijenile autorica istraživanja i nezavisna stručnjakinja u skloništu. U trećoj vremenskoj točki sudionice su intervjuirane nekoliko mjeseci nakon izlaska i skloništa, kada je provjerena njihova sigurnost i životna situacija, te su prikupljene retrospektivne procjene o učinkovitosti primljenih psihosocijalnih usluga tijekom boravka u skloništu u svrhu njihova osnaživanja za život bez nasilja.

Provedena analiza tematskog okvira rezultirala je trima glavnima temama s nekoliko kategorija koje ih pobliže opisuju. Te glavne teme su: Sklonište kao mjesto na kojem korisnice dobivaju sve što im je potrebno, Osnažujući učinak skloništa i Doprinos skloništa životnim promjenama korisnica.

Rezultati istraživanja pokazuju spoznaje o neposrednom osjećaju sigurnosti i zaštićenosti koje je izravno dovedeno u vezu sa strahom od počinitelja nasilja. Nalazi upućuju da sklonište, uz to što služi korisnicama kao izvor sigurnosti i zadovoljenja egzistencijalnih potreba, ujedno služi kao izvor psihosocijalne podrške i izvor nade za život, povećanje osobnih kompetencija za samostalan život, što je izravni pokazatelj osnaživanja. Istaknute su usluge koje predstavljaju primarnu podršku u trenucima prekida nasilnog odnosa, ali i dugoročnu podršku u planiranju života bez nasilja. Korisnice osjećaju zadovoljstvo sudjelovanjem u izradi svojih individualnih planova osnaživanja i promjene te svojim planiranjem ciljeva za budućnost, kao i usmjeravanjem na sadašnjost i budućnost, puno više nego na prošlost i teška iskustva.

Većina sudionica navodi zadovoljstvo postignutim promjenama u životu nakon izlaska iz skloništa, što uglavnom pripisuju osnažujućem boravku u skloništu i psihosocijalnim uslugama koje su tada dobile, bilo da se radi o sudionicama koje su se vratile u partnerski odnos s počiniteljem nasilja ili onima koje su prekinule partnerski odnos i započele novi život.

Ključne riječi: žrtva, strah od počinitelja nasilja u obitelji, sklonište, učinkovitost psihosocijalnih usluga, osnaživanje, podrška, nada, sigurnost.

EXTENDED STRUCTURED SUMMARY

The aim of this study is to determine the effectiveness of psychosocial services provided in the shelter for women victims of domestic violence from the perspective of empowerment theory.

The aim was elaborated through three related research questions, related to individual time points of this longitudinal research which guided the content of data collection. Each research question was specified with guiding questions thematically related to data collection points. **These research questions were:**

1. How do participants experience their accommodation in the shelter, especially when it comes to a sense of security?
2. How do participants assess the effectiveness of psychosocial services provided during their stay in the shelter from a sense of power or powerlessness in the period before arriving at the shelter and from a position of (expected) greater empowerment just before leaving the shelter?
3. What contributes to the achievement of the planned goals in the time after leaving the shelter from the perspective of the beneficiary?

Methods

Qualitative methodology was used with a purposeful sample of 44 women who have consecutively entered into the shelter during the research period and participated in the study. Among them 21 participated in all three time points when semi-structured interviews were done: 1) the first time point was about three weeks after arrival; 2) the second time point was immediately before leaving the shelter, but at least after 2 months in the shelter; 3) the third time point was a minimum of 5 months after leaving the shelter in which the retrospective views and assessment of usefulness and effectiveness of the received psychosocial services during the live in shelter were tapped. Semi-structured interview were used as instruments for victims and for the psychologist from shelter. This professional was interviewed after the participant has left the shelter (second time point). In an interview with the professional her opinions about the each beneficiary regarding

the level of adjustment to life in the shelter, and assessment of the capacity and ability to live a life free of violence in her living environment after leaving the shelter. She also assessed the feasibility of the participant's goals using the SMART criteria (specific, measurable, achievable, relevant and timely).

Results

The thematic framework analysis identified three main research themes, with the corresponding categories and concepts, as lower units of analysis: 1) Shelter as provider of safety and existential needs, 2) Empowering effects of shelter, and 3) Contribution to users' life changes.

A specific contribution of this research is the finding that the shelter, in addition to serving users as a source of security, also serves as a source of support and a source of hope. It provides primary support in moments of breaking up a violent relationship, but also long-term support in continuing a life without violence. Even the victims who didn't end the violent relationship, spoke of the shelter as a place of support and as a place that represented, immediately upon their arrival resources for a different life (*"I will remember as long as I live this house"*, S3).

The immediate effect of staying at the shelter and prospects of appropriate professional psychosocial support creates preconditions for positive outcomes, such as recovery and empowerment. The shelter is seen as safe place, an opportunity to recover, and an opening for life change. All participants point out that they see the shelter as a source of legal aid and psychological support to the victim in the recovery and empowerment process, and consider it an important factor in their life changes. Based on their experience, the participants formulated recommendations for other victims of violence, such as: It is important to recognize violence and end a violent relationship, seek help and reach out to resources that can protect and support them; Availability of shelters and professional psychosocial support in them is important as a primary resource to women who need a break from violent relationships; There is lack of support after the users leave a shelter, and help from the social and judicial system is poor and does not contribute to empowerment of victim of family violence.

Conclusion

In the period after leaving the shelter, most of the participants in this study (21) have developed confidence in their abilities as a result and a positive consequence of the empowerment process in which they were involved during their stay in the shelter. Confirmation of this finding is the fact that 80% of the participants at the time of the interview after leaving the shelter were not in a violent relationship. The recommendation that they made to the system is the importance of having shelters for victims where quality professional assistance is available - as the primary form of assistance to victims who need to move away from a violent relationship. They there are dissatisfied with the insufficient support and assistance from the social and judicial system which they expect after leaving the shelter. They emphasize the availability of shelters and ensuring continuous professional psychosocial work that leads to their empowerment and capacity to live without violence. One of the most frequently highlighted recommendations was addressed to other victims of domestic violence is the importance of seeking help from the environment, which was the key insight and outcome of their stay in the shelter.

Keywords: victims of domestic violence, shelter, security, support, violent relationship, empowerment, legal aid and psychological support, social and judicial system

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. TEORIJSKI OKVIR RADA SA ŽRTVAMA OBITELJSKOG NASILJA	4
1.2. INTERSEKCIJA TEORIJSKIH PERSPEKTIVA U PRAKSI POMAGANJA ZLOSTAVLJANIM ŽENAMA	10
1.3. METODOLOGIJA U KVALITATIVNOJ ANALIZI PODATAKA	33
1.4. Zakonska regulativa i drugi strateški dokumenti suzbijanja nasilja u obitelji u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji	45
1.5. Pokazatelji kretanja pojave nasilja u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji	57
2. CILJ I ISTRAŽIVAČKA PITANJA	65
3. ISTRAŽIVAČKA OČEKIVANJA I HIPOTEZE	66
4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	67
4.1. Uzorak	67
4.2. Instrumenti	73
4.3. Postupak	74
4.4. Plan analize	76
4.5. Etički aspekti	77
5. REZULTATI	79
5.1. Sklonište kao mjesto koje pruža ono što korisnicama treba	79
5.2. Neposredni učinak boravka u skloništu na korisnice	83
5.3. Doprinos skloništa u životnim promjenama korisnica	87
6. RASPRAVA	92
6.1. Prvo istraživačko pitanje i odgovori nakon dobivenih rezultata	92
6.2. Drugo istraživačko pitanje i odgovori nakon dobivenih rezultata	95
6.3. Treće istraživačko pitanje i odgovori nakon dobivenih rezultata	99
6.4. Preporuke sudionica istraživanja drugim žrtvama obiteljskog nasilja	101
6.5. Istraživačka očekivanja i hipoteze	102
6.6. Prednosti i ograničenja istraživanja	105
7. ZAKLJUČCI	111
8. LITERATURA	115

9. PRILOZI	123
9.1. Prilog 1	
Primjer demografskog lista s podacima o žrtvi – sudionici istraživanja i njezinom partneru	123
9.2. Prilog 2:	
Primjer informiranog pristanka sudionica istraživanja	125
9.3. Prilog 3:	
Primjer sažetka analize usporedbe ciljeva korisnica i njihove procjene iz pozicije stručnjakine	127
9.4. Prilog 4:	
Primjeri vodiča za polustrukturirane intervju u I., II. i III. vremenskoj točki i intervju	135
9.5. Prilog 5:	
Primjer intervju sa stručnjakinjom	144
9.6. Prilog 6.	
Sigurnosni plan za žrtvu.....	145
10. ŽIVOTOPIS	152

1. UVOD

„Ugnjetavanje – sveobuhvatni nadzor – nekrofilsko je; hrani se ljubavlju prema smrti, a ne životu.” (Freire, 1970.)

Žene kroz povijest doživljavaju različite oblike nasilja, kao što su seksualna zloupotreba i ucjena na radnom mjestu, napad na javnim mjestima, ulicama, u javnim prometlima. Za žene su noću najopasnija mjesta neki parkovi i neke ulice gdje doživljavaju bezobrazno dobacivanje (ulično zlostavljanje) koje ženama čini neugodnim/nemogućim da same posjećuju određena mjesta bez muške pratnje. To se odnosi i na neke klubove/kafiće, utakmice i druga javna mjesta. Tu su i napadi na autostopistice, zatim napadi, silovanja i ubojstva seksualnih radnica i sl. Zbog tih činjenica strah od nasilja prisiljava i ograničava žene da se ponašaju ili ne ponašaju na određen način (Maynard i Hammer, 1987., prema Mamula, 2015.). Strah od nasilja utječe na izbor vrsta aktivnosti u koje se žene upuštaju (Green i sur., 1990., prema Mamula, 2015.).

Prema podacima Agencije Europske unije za temeljna ljudska prava (FRA, 2014.), u Europskoj uniji, 20 – 25 % svih žena

žrtve su nasilja koje se događa praktički svaki dan kod kuće, a koje provodi ženama dobro poznat počinitelj nasilja¹. Najčešće je to bračni ili izvanbračni partner, bivši bračni ili izvanbračni partner, dečko ili zaručnik, otac, očuh, djed, usvojitelj, brat, sin, unuk. Ti su događaji poznati kao slučajevi nasilja nad ženama u obitelji. To znači da su žene žrtve zlostavljane ondje gdje bi trebale biti najsigurnije – u svojim domovima. U želji da se odmaknu i spase, žrtve nasilja katkad prolaze kroz razdoblja doslovnog beskućništva. Dulje vrijeme žive u stalnom strahu i neizvjesnosti, bespomoćnosti, u stanju gubitka nade i subjektivno izraženom osjećaju jake ranjivosti (Berens, 2016., prema Rutali, 2017.).

¹ Imenice kojima ćemo se koristiti u ovom radu a imaju rodno značenje odnose se jednako na muški i ženski rod.

Feministička perspektiva bila je najuvjerljivija u označavanju problema nasilja nad ženama jer je feministički pokret bio ključan u podizanju javne i profesionalne svijesti o ozbiljnosti i učestalosti pojave zlostavljanja žena „iza bračnih/izvanbračnih opni” (Trute, 1998.).

Sporo, ali uporno, kroz povijest od 18. stoljeća nadalje, feministice su utirale putove borbe protiv nasilja nad ženama. Njihov pristup i djelovanje kroz stoljeća svakako su pridonijeli prihvaćanju mnogobrojnih pozitivnih zakonskih propisa i deklaracija u različitim zemljama svijeta. Prema Deklaraciji o uklanjanju nasilja nad ženama (UN 1993.), nasilje nad ženama je „manifestacija povijesno nejednake moći između muškaraca i žena i krucijalni socijalni mehanizam kojim su žene prisiljene na subordinirani položaj.”

Još je važnije da su feministice kroz povijest pridonijele, zajedno s probuđenim snagama struke, tome da se javne politike opredijele za donošenje i ratificiranje različitih konvencija na temu prava žena (i djece). Posebna je snaga svake konvencije u činjenici da je riječ o međunarodnom ugovoru koji je sklopilo nekoliko država i obvezujuća je za izvršenje. U borbi protiv nasilja nad ženama, koja je često zapinjala na ignoriranju pojave i/ili umanjivanju posljedica nasilja nad ženama, vrlo je važna i obećavajuća snaga konvencije, koja ima prednost nad sustavom nacionalnog prava, a žrtve imaju priliku izravno se pozivati na taj normativni akt. Zadnja takva konvencija donesena je 2011. g. u Istanbulu pod punim nazivom „Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji” (kolokvijalno nazvana „Istanbulska konvencija”, skraćeno: IK). Sadržaj naziva jasno naglašava obuhvat djelokruga ovog akta. U Hrvatskoj je bio dug put od tada do ratifikacije tek 2018. g. No već je poznato da su borbe za prava obespravljenih skupina u društvu uvijek vrlo teške i dugotrajne. Zbog toga se stječe dojam da je IK dočekan kao „kruna” svih dotadašnjih konvencija. Zagovarali su njezino donošenje i ratificiranje i feministički pokret i svi drugi pokreti za borbu protiv diskriminacije žena, uključujući i veći dio stručne javnosti. Istanbulska konvencija sadrži sveobuhvatni pravni okvir za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i propisuje definicije:

- nasilja nad ženama
- nasilja u obitelji
- svih oblika nasilja osim ekonomskog
- pojma žene

- pojma roda i rodno utemeljenog nasilja i područja djelovanja koja se odnose na prevenciju, pomoć žrtvama, rad s počiniteljima, podizanje razine društvene svijesti, obvezu vođenja statistika i nadzorni mehanizam.

Ispunjenjem obveza iz Istanbulske konvencije očekuje se učinkovitija zaštita žrtava u Hrvatskoj, što podrazumijeva sustavno djelovanje protiv obespravljenosti žena. U Konvenciji je, kao opća obveza za sprječavanje nasilja, posebno istaknuto područje prevencije kojim se naglašava potreba iskorjenjivanja predrasuda, običaja, tradicija i ostalih praksi koje se temelje na ideji inferiornosti žena ili na stereotipnim rodnim ulogama. U vezi s tim treba istaknuti da Konvencija ne nameće određene obveze ni modele državama strankama nego im daje mogućnost da, kada to smatraju primjerenim, u skladu sa sposobnostima i intelektualnim kapacitetom učenika, u sklopu formalnih nastavnih planova i programa te neformalnih oblika obrazovanja, za sve razine obrazovanja izrade nastavne materijale koji promiču načela ravnopravnosti spolova, uzajamnog poštovanja i nenasilnog rješavanja sukoba koji će promicati navedene vrijednosti i obrazovati učenike o različitim oblicima nasilja koje pokriva opseg ove Konvencije. Naglasak je, uz spomenuto obrazovanje, stavljen i na potrebu usavršavanja stručnih osoba koje rade sa žrtvama i počiniteljima nasilja, usavršavanja o koordiniranoj međuresornoj suradnji te na potrebu provedbe preventivne intervencije i terapijskih programa. Dodatno, poticanjem prevencije ističe se potreba podizanja svijesti stručne ali i šire javnosti o štetnosti i neprihvatljivosti nasilničkog ponašanja, njegova utjecaja na djecu i potreba sprječavanja takvog ponašanja.

Unatoč dobrim zakonskim propisima, svjedočimo tolerantnom stajalištu društva prema nasilju i prema osobama koje se ponašaju nasilno, a još ima primjera kad se ova pojava osuđuje samo na deklarativnoj razini, bez učinkovite reakcije. Nijedan pozitivan zakonski propis kao ni konvencije ne vrijede ništa ako je njihova provedba neujednačena ili čak upitna. Tako svjedočimo da osobe koje se ponašaju nasilno u obitelji i dalje obnašaju istaknute dužnosti u društvu, poznati pojedinci i „cijenjeni građani” za nasilje ne dobivaju primjerene sankcije, a iskazi mržnje i poticaj na nasilje prema neistomišljenicima uobičajena je i najčešće nekažnjena pojava u javnom prostoru. Sve navedeno djeci pruža vrlo loš primjer (MDOMSP, 2018.).

1.1. TEORIJSKI OKVIR RADA SA ŽRTVAMA OBITELJSKOG NASILJA

U svakodnevnom životu iznova se potvrđuje misao Carla Junga koji kaže: „*Gdje vlada ljubav, nema mjesta želji za moći, dok tamo gdje prevladava moć, ljubav nestaje.*”

Dostupna istraživanja, kao i iskustvo u radu sa žrtvama nasilja u obitelji, upućuju na to da naučeni negativni obrasci ponašanja i visoka razina emocionalnog i subjektivnog u nasilnim odnosima u obitelji utječu na žrtvinu (ne)sposobnost donošenja racionalnih i od zajednice očekivanih odluka. Od žrtve se očekuje da uz stručnu pomoć objektivno sagleda svoje kapacitete i podršku koju ima u svom okružju te da postavi granice prihvatljiva ponašanja partnera prema sebi ili da u konačnici izađe iz nasilne veze ako je iz temelja ugrožen njezin integritet. Od počinitelja se očekuje da, također uz stručnu pomoć, uoči neprihvatljivost nasilnog obrasca ponašanja u partnerskom odnosu i prema drugim članovima obitelji te da se nauči odnositi ravnopravno i s poštovanjem prema članovima obitelji uz potpuno napuštanje nasilnog ponašanja kao izbora. Svjedoci smo da se takve odluke ne donose lako ni brzo unatoč mnogobrojnim intervencijama društva u obitelji koje manifestiraju nasilne obrasce ponašanja među svojim članovima. Svako nestrpljivo iščekivanje brzih promjena i vjerovanje u čudotvorne intervencije struke u sustavu potaknut će frustracije stručnjaka i žrtava zbog neispunjenih očekivanja. Desetogodišnja praksa u Hrvatskoj pokazuje da je osnaživanje žrtve u smjeru osamostaljenja i izlaska iz nasilne veze dugotrajan posao te je nemoguće odrediti vremenski okvir unutar kojeg se može očekivati pozitivna promjena. Nemoguće je općenito biti siguran u pozitivnu promjenu upravo zbog visoke doze subjektivnog i emocionalnog u partnerskim odnosima.

Postavlja se stoga pitanje – kako je najbolje, iz uloge stručnjaka, pristupiti žrtvama nasilja u obitelji? Kako im pomoći da pronađu snagu u sebi? Kako im pomoći da utvrde koji put vodi prema većoj sigurnosti i izlasku iz nasilja u obitelji? Pristup osnaživanja zastupa ideju perspektive moći i kreativnog kapaciteta korisnika za razvoj ideja i aktivnosti sa svrhom poboljšanja životne situacije (Payne, 2005.). To znači da su sami korisnici, odnosno pojedinci, skupine ili zajednice, najbolji izvor znanja o sebi, o tome što trebaju i čemu teže. Biti etički osviješten stručnjak u tom slučaju znači znati iskoristiti korisnikovo znanje, slušati njegove želje i iskoristiti njegovu snagu za pozitivne ishode u budućnosti. Pristup poštovanja korisnikova znanja o sebi te prihvaćanja

razumijevanja situacije kroz korisnikovu vizuru samo je po sebi osnažujuće iskustvo, što je iznimno važno za korisnike koji imaju iskustvo potlačivanja i nemogućnost izražavanja sebe i svojih težnji. Upravo takvo iskustvo pronalazimo kod žrtava nasilja u obitelji. Potlačene osobe sklone su samopodcjenjivanju jer internaliziraju mišljenje koje tlačitelji imaju o njima. Ako vas netko dugo uvjerava da ste glupi, lijeni i nesposobni, na kraju počinjete u to vjerovati (Freire, 2002.).

Upravo se to događa žrtvama nasilja u obitelji. Prvi korak prema oslobođenju i izlasku iz takvog stanja jest spoznaja žrtve o vlastitoj potlačenosti. Žrtva mora osvijestiti da je negativna slika koju ima o sebi rezultat življenja u nasilnom odnosu u kojem je bila potlačena i podređena. Bez ovog koraka žrtva neće naći motivaciju za ulazak u sljedeći korak osnaživanja, a to je akcija! No da bi postigla neki cilj, mora znati što točno treba učiniti. Posjedovanje potrebnih znanja i kompetencija vode prema uspješnom ostvarenju ciljeva. Prije svega znanje koje je ovdje potrebno jest ono o raspodjeli i dinamici moći u odnosu, znanje o mogućim načinima postizanja ciljeva te poznavanje resursa i kako doći do njih (Cattaneo i Chapman, 2010.). Sve su to područja na kojima treba ciljano raditi sa žrtvom u procesu osnaživanja. Upravo je to pristup u radu sa žrtvama u skloništu u kojem je provedeno istraživanje za ovu doktorsku disertaciju. Razvijajući žrtvine kompetencije i vještine pomažemo joj da nauči kako treba nešto učiniti, a ne samo što točno treba učiniti.

1.1.1. Teorije osnaživanja u podlozi socijalnog rada

Bit osnaživanja (u ovom slučaju žrtve nasilja u obitelji) jest „omogućiti pojedincu ili grupi preuzeti kontrolu nad životnim okolnostima, omogućiti postizanje osobno važnih ciljeva i povećanje sposobnosti za donošenje učinkovitih odluka.”

Odgovor na pitanja marginalizacije i socijalnog raslojavanja možemo potražiti u teorijama osnaživanja jer se upravo one obraćaju dinamici diskriminacije i potlačenosti. To su teorije za socijalno djelovanje i orijentirane su pragmatično i socijalno pravedno. Namjera im je promovirati svijest o okolnostima stvarnog života te djelovanja koje donosi promjenu (Kletečki Radović, 2008.).

Socijalni rad je profesija koja u svojem fokusu ima ljude, najčešće u ranjivom društvenom položaju. Zbog toga je iznimno važan etički odnos prema njima te čuvanje općih ljudskih vrijednosti (Knežević i sur., 2013.). Socijalni radnici mogu imati teorijsko znanje, proceduralno znanje, situacijsko znanje, vlastito razumijevanje fenomena s kojim rade ili znanje utemeljeno na profesionalnom iskustvu. Teorija socijalnog rada duboko je prožeta dvama pitanjima koja postavljaju i profesija i znanost socijalnog rada: razumijevanje fenomena i djelovanje na njih. Ono što teorijsko znanje nudi socijalnim radnicima, za razliku od ostalih profesija, slikovito se može dočarati slikom koju je ponudio David Howe, jedan od najpriznatijih teoretičara socijalnog rada danas. Howe svoj „Kratak uvod u teoriju socijalnog rada” započinje slikom vožnje balonom koja omogućuje pogled na poznato gradsko središte na sasvim nov način. To isto, prema Howeu, omogućuje i teorija: pogled iznad detalja ili bolje reći pojedinosti i pomoć u pronalaženju obrazaca, reda i veza između onoga što susrećemo u stvarnosti (Howe, 2009., prema Knežević i sur., 2013.). U odnosu prema pojavi ugnjetavanja žena postoji i potreba za njihovim osnaživanjem, kao dijametralno suprotno djelovanje kako bi se poništio negativan učinak ugnjetavanja. Suvremene metode obrazovanja osobito pomažu jačanju samosvijesti marginaliziranih skupina (osobe s posebnim potrebama, žrtve nasilja, žene) – i pojedinaca i njihovih zajednica, a dugoročno gledano i društva u cjelini (Freire, 1970.). Freire nadalje iznosi da je u kategorijama „tlačitelji” i „potčinjeni” lako prepoznati i povezati da su među potčinjenima žene žrtve nasilja i žrtve nasilja u obitelji. Freire smatra kako vladajućim sustavima odgovara da su ljudi pasivni, a ne aktivni sudionici društva. Stoga ti sustavi podržavaju metode koje onemogućuju slobodu promišljanja, razumijevanje svakodnevne stvarnosti i utjecanje na nju, čime onemogućuju i bilo kakvu promjenu. Nadalje Freire pita: „Tko je spremniji od obespravljenih razumjeti strašno značenje ugnjetavačkog društva; tko pati od učinaka ugnjetavanja više od obespravljenih; tko bolje može razumjeti potrebu za oslobođenjem?” Svoju slobodu obespravljeni neće steći slučajnošću, nego istraživanjem, spoznavanjem nužnosti da se za slobodu bore. I ta borba, jer su joj obespravljeni dali svrhu, zapravo će rezultirati ljubavlju, nasuprot nedostatku ljubavi koji leži u biti ugnjetavačkog nasilja, čak i kad je taj nedostatak upakiran u lažnu velikodušnost (Freire, 1970.).

U iznesenim stajalištima o ugnjetavanju obespravljenih u društvu općenito, uočava se identična matrica iz odnosa počinitelja nasilja prema ženama i počinitelja nasilja u obitelji. Ovako jasno naglašen problem namjernog pasiviziranja stanovnika i njihova držanja u stanju

obespravljenosti, poziv je za svakog humanistički orijentiranog stručnjaka da posegne za alatima osnaživanja obespravljenih skupina u društvu. Tu se ističe djelovanje socijalnog rada koji odgovor na pitanja marginalizacije i socijalnog raslojavanja traži u teorijama osnaživanja, jer se upravo one obraćaju dinamici diskriminacije i potlačenosti. To su teorije za socijalno djelovanje i orijentirane su pragmatično i socijalno pravedno. Namjera im je promovirati svijest o okolnostima stvarnog života te djelovanja koje donosi promjenu (Kletečki Radović, 2008.). Teorija osnaživanja kaže da je za osnaživanje nužno povezati osjećaj samokorisnosti s kritičnom svjesnosti i učinkovitim djelovanjem. Bez sagledavanja vlastitih pozicija u društvu i preuzimanja odgovornosti za osobna činjenja ili nečinjenja, nema zadovoljavajućih pomaka u smjeru pridobivanja javnog prostora moći i ostvarivanja znatnijih interesa za vlastiti boljitak. Teorije osnaživanja podupiru osobnu snagu, otpornost i resurse korisnika. One ne okrivljuju „žrtvu” za njihovu (ne)mogućnost pristupa resursima i moći, nego prepoznaju da takvi problemi nastaju kao posljedica neuspjeha društva da ispuni potrebe svojih članova (Robbins i sur., 1998., prema Knežević, 2013.).

Braithwaite, 2000., prema Mason, 2015., raspravlja o konceptu osnaživanja i donosi tezu: „Osnaživanje je antiteza nemoći.” Osnaživanje znači razvoj sposobnosti kojima se stječe moć upravljanja vlastitim životom. Pojam „osnaživanje” upotrebljava se sinonimno s mjerama kao što su vještina suočavanja s problemom uz podršku sustava i socijalnu potporu. Zatim je potrebna žrtvina osobna djelotvornost, kompetentnost, mjesto za kontrolu, samopoštovanje i pozitivno samopoimanje. Osnaživanje osporava pretpostavka da je moć pojava s nultim učinkom jer Braithwaite tvrdi da povećanje moći jedne osobe ili skupine zahtijeva smanjenje moći druge osobe ili skupine. Također odbacuje „okrivljavanje žrtve” i traži strukturna i sistemska objašnjenja socijalnih problema (Braithwaite, 2000., prema Mason, 2015.).

U drugoj polovici 20. stoljeća, osvještavanjem sve izraženijih društvenih nejednakosti, socijalni rad revitalizira svoju aktivističku orijentaciju i izgrađuju se teorijske škole usmjerene promociji društvene promjene, posebice radikalni i feministički socijalni rad (Knežević i sur., 2013.). Isti autori, uz navedene, ističu i kritički socijalni rad, kao teorije usmjerene društvenoj promjeni koje se pojavljuju sredinom 20. stoljeća. Utemeljene su na perspektivi koja proizlazi iz socioloških i filozofskih tradicija prema kojima se, umjesto da se društvo sagledava iz perspektive uređenog funkcionalnog sustava, radije prepoznaju stalni i dinamični sukobi različitih društvenih

skupina. Sukob je jedno od ključnih obilježja teorijskog sustava koje promiče potrebu za društvenom promjenom. Uz navedene teorije često se dodaju teorije sukoba. Teorije sukoba većinom pretpostavljaju ideju društvenih nejednakosti i koncepta moći, zbog čega su u bliskoj vezi s radikalno – kritičkim idejama u socijalnom radu. Promišljanje sukoba kao obilježja društvenog sustava implicira tezu o nejednakim položajima društvenih skupina koje u njemu sudjeluju i u kojima jedna strana drži i prakticira moć nad drugom (Ritzer, 1997., prema Knežević i sur., 2013.).

Upravo je opisanim načinima socijalnog djelovanja potrebno sinergijski izgrađivati udio svih čimbenika u borbi protiv nasilja u obitelji: zaštitom, osnaživanjem, upućivanjem, savjetovanjem, aktiviranjem unutarnjih kapaciteta koji su potisnuti i smanjeni zbog neprestanog potlačivanja. Namjera je probuditi osobne resurse u žrtvi te zajedno s njom skicirati plan i program aktivnosti za izlazak iz kruga nasilja. To je polazište na kojem se temelji početak procesa osnaživanja i stručnog rada sa žrtvama nasilja u obitelji, koje su smještene u Dom za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja „Duga-Zagreb” (skraćeni naziv: Dom „Duga-Zagreb”).

1.1.2. Teorija samoodređenja

Osnaživanje žrtava na ovaj način iterativni je proces u kojem osoba kojoj nedostaje moć postavlja osobno važne ciljeve usmjerene prema postizanju moći (Cattaneo i Chapman, 2010.). Za postizanje osjećaja osnaženosti važno je i koliko su postavljeni ciljevi u skladu sa željama i vrijednostima obespravljene osobe. Ako u tome postoji usklađenost, bit će jasno vidljiva i ustrajnost u djelovanju prema ostvarenju zadanog cilja. Upravo o tome govori teorija samoodređenja (Ryan i Deci, 2000.). Praksa registrira situacije kada se želje i ciljevi žrtve razlikuju od želja i ciljeva stručnjaka. Inzistiranje stručnjaka na određenom cilju odnosno ponašanju žrtve koje će, prema mišljenju stručnjaka, omogućiti ostvarenje tog cilja može biti kontraproduktivno. Na taj način stručnjak ne poštuje žrtvinu samostalnost te sudjeluje u stvaranju osjećanja obespravljenosti kod žrtve.

1.1.3. Teorija postavljanja ciljeva

EksPLICITNO postavljanje ciljeva jedan je od važnih temelja za uspjeh u procesu osnaživanja žrtve. Teorija postavljanja ciljeva govori da se postavljanjem ciljeva povećava vjerojatnost da će se oni ispuniti (Locke i Latham, 2002.). Na taj način usmjeravamo pozornost i vlastito djelovanje na aktivnosti koje dovode do ostvarenja zadanog cilja. Pobuđuje se viša razina energije i ustrajnosti te potiče usvajanje znanja i strategija. Ipak, čak i da ispunimo sve zadane ciljeve, to samo po sebi neće dovesti do osnaživanja. Bitno je da ciljevi budu usmjereni prema povećanju utjecaja u socijalnim odnosima obespravljenih žrtve nasilja u obitelji. Što su ciljevi konkretniji, rezultiraju većim stupnjem uspješnog ostvarivanja. Akronim MUDRO pomaže odrediti specifične ciljeve koji trebaju ispunjavati sljedeće atribute: **M**jerljivi, **U**vremenjeni, **D**ostižni, **R**elevantni te **O**dređeni.

1.2.4. Teorija samoeфикаsnosti

Uz postavljanje ciljeva još je jedan element bitan na putu osnaživanja osobe, a to je osjećaj samoeфикаsnosti. Ako osoba ne vjeruje da će u nekoj aktivnosti uspjeti, neće su upuštati u takvo djelovanje, iako možda ima potrebne kompetencije i znanja. Visok osjećaj vlastite eфикаsnosti rezultira ulaganjem većeg truda u određeno djelovanje. Stoga su takve osobe ustrajnije te imaju realističan pogled i nižu razinu anksioznosti zbog mogućeg pojavljivanja teškoća na putu do ostvarenja ciljeva (Aronson i sur., 2005.). Prema Banduri, samoeфикаsnost je uvjerenje da smo sposobni postići neki cilj te je ono ujedno medijator između s jedne strane znanja i kompetencija te akcije s druge strane (Bandura, 1997.). Akcija tj. činjenje – djelovanje dolazi tek nakon što smo uobličili u sebi prethodno navedene elemente: usmjerenost prema postizanju ciljeva, motiviranost koja se temelji na osobnoj vrijednosti postavljenih ciljeva te na uvjerenju da se ciljevi mogu postići uz pomoć potrebnih znanja i kompetencija. Posljednji korak u procesu osnaživanja jest učinak pokrenute akcije. Ako je učinak akcije pozitivan, a žrtva to može povezati s vlastitim ponašanjem i poduzimanjem, ona će biti zadovoljnija s izraženijim osjećajem samoeфикаsnosti te će nadalje moći postavljati sve veće ciljeve.

Praksa osnaživanja, temeljena na prikazanim teorijama, može se iskoristiti kao pomoć obespravljenim ljudima kako bi prepoznali svoje težnje i snage, s ciljem uključivanja u aktivnosti za poboljšavanje osobnog života, ali i za socijalnu pravdu. Teorije osnaživanja podupiru osobnu snagu, otpornost i resurse korisnika. One ne okrivljuju „žrtvu” za njezinu (ne)mogućnost pristupa

resursima i moći, nego prepoznaju da takvi problemi nastaju kao posljedica neuspjeha društva da ispuni potrebe svojih članova (Robbins i sur., 1998., prema Kletečki Radović, 2008.).

Da bismo odgovorili na pitanje s početka ovog odlomka možemo zaključiti: prema žrtvi nasilja u obitelji stručnjaci koji im pomažu trebaju proaktivno djelovati u svim dijelovima procesa osnaživanja jer žrtva nema dovoljan stupanj kontrole nad važnim aspektima svojeg života. Proizlazi da povjerenje u vlastite sposobnosti dolazi kao pozitivna posljedica procesa osnaživanja, čemu redovito svjedoče stručnjaci koji rade sa žrtvama u procesu njihova osnaživanja tijekom boravka u Domu „Duga-Zagreb”. Proizlazi da je među ostalim, uloga stručnjaka koji rade sa žrtvama nasilja u obitelji da žrtvi pomognu da ponovno uspostavi kontrolu nad vlastitim životom i to tako što će joj pomoći u sljedećim aktivnostima: postavljanju ciljeva, u povećanju znanja, u povećanju kompetencija, u povećanju osobnog doživljaja vlastite efikasnosti te pomažući žrtvi u provedbi konkretne akcije usmjerene prema ostvarenju postavljenog cilja.

1.2. INTERSEKCIJA TEORIJSKIH PERSPEKTIVA U PRAKSI POMAGANJA ZLOSTAVLJANIM ŽENAMA

1.2.1. *Feministička teorija nekad i danas*

Evidentno omalovažavanje žene kao ljudskog bića potaknulo je kroz povijest snažnu reakciju žena, koje nakon Francuske revolucije, potkraj 18. stoljeća, jasno izražavaju zahtjeve usmjerene prema postizanju jednakih mogućnosti žena u izobrazbi, zapošljavanju i politici. Feminizam u našoj kulturi još ima prilično negativno značenje uz koje se vežu predrasude i stereotipi koji u velikoj mjeri proizlaze iz neznanja i neinformiranosti o tome što feminizam zapravo jest. Ovi stereotipi često nam mute vidik pa se lako zaboravi činjenica da nije bilo feminističkog pokreta, moguće je da žene danas ne bi imale pravo glasa i pravo školovanja na sveučilištima ili bi ta prava dobile puno kasnije. Stoga feminizam počinje s prosvjetiteljstvom, modernom demokracijom i liberalizmom te s promjenljivim intenzitetom, taktičkim oblicima i temama javnoga djelovanja traje do danas. Od 1960. godine naovamo feministice su kritičkom analizom ispitale društveno discipliniranje ženskog tijela, također ističući da ne postoji ništa prirodno zbog čega bi se ženi

pripisivala podređena društvena uloga. Menstruacija ili trudnoća, smatraju, ne bi trebale biti temelji diskriminacije žena u području obrazovanja ili politike, dakle u društvenoj sferi (Shilling, 2005.). Ipak, žene možemo definirati kao manjinsku skupinu u društvu, ali ne u smislu statističke zastupljenosti žena u populaciji. Ovdje se radi o sociološkom značenju pojma manjine: znači da se radi o skupini s manje društvene moći i privilegija, koja je, posljedično, u nepovoljnijem društvenom položaju. Od tuda proizlazi i nevidljivost ženskih uloga u društvu što dovodi do revolucionarnog preokreta u našem razumijevanju svijeta: ono što se smatralo univerzalnim ili općim znanjem o svijetu, zapravo je znanje koje proistječe iz iskustva moćnog dijela društva, tj. muškaraca kao „gospodara” koji određuju boju i ton općeg znanja. Velik napredak, u smislu ženskih prava, vidljiv je kroz četiri vala feminizma u kojima su žene prosvjedima i raznim aktivnostima postizale mnogobrojne uspjehe.

Prvi val feminizma – traje tijekom 19. st. do prve polovice 20. st. i označava borbu žena za pravo glasa. Te su feministice poznate kao sufražetkinje. Feministice su tada pokrenule pitanje nasilja nad ženama (engl. „violence against woman”, dalje u tekstu: VAW) te su svojim djelovanjem utjecale da se npr. u Engleskoj 1878. donese zakon prema kojem se žena može razvesti u slučaju obiteljskog nasilja. Intelektualni izvori djelovanja feministica polovicom 20. st. bili su u knjigama Francuskinje Simone de Beauvoir („Drugi spol”, 1949.) i Amerikanke Betty Friedan („Ženska mistika”, 1963.). Knjiga „Drugi spol” (original: „The Second Sex”), koju objavljuje književnica i filozofkinja Simone de Beauvoir 1949. godine, postala je kulturnim nasljeđem feministica. Beauvoir je u djelu izrazila želju za redefiniranjem pojma žena i krenula od osnovnog pitanja: „Tko je žena?” Već je u prvoj rečenici odgovorila: „Ženom se ne rađa, ženom se postaje.” Bio je to odgovor na Freudovu tvrdnju da je pitanje spola biološko, zbog čega je i sudbina žene biološki određena. Ona je, naime, nastojala upozoriti na činjenicu da je ženski rod društveno definiran te da se shvaćanje sebe kao žene formira pod utjecajem okoline. Žene su etiketirane kao drugi spol u redu, a to je učinila dominantna struktura koja posjeduje maskularna obilježja. Prepoznato je da stereotipiziranje u društvu uvijek provodi dominantna skupina. Protiv takve nepravde hrabro su se borile feministice tog doba.

Drugi val feminizma – javlja se 60-ih godina prošlog stoljeća i traje do 80-ih godina (moderni ili rodni feminizam). Označava klasične postavke i fokuse feminizama; organizacija

masovnog pokreta, spolna ravnopravnost, antiimperijalizam, promjena zakonodavstva, ženski i feministički časopisi, edukacija žena, problematika muškog nasilja i sl.

Feministice su početkom 70-ih godina prošlog stoljeća progovorile o VAW-u kao konceptu kontrole i održavanja neravnopravne raspodjele moći te kao pojavi ozbiljnog društvenog problema. Progovorile su i o osobnim iskustvima različitih oblika nasilja, a sve je to od tada nadalje rezultiralo postupnim otvaranjem sve većeg broja centara za žene žrtve, u kojima se održavaju grupe podrške, grupe samopomoći, gdje se mogu naći skloništa i različita savjetovišta, ovisno o vrstama nasilja koje je učinjeno. Sve nabrojeno opstaje, raste i postaje prepoznatljiv prostor za oporavak žena žrtava različitih oblika nasilja. Feministički pristup u radu sa ženama žrtvama nasilja od muškaraca temelji se danas na podršci (nasuprot kontroli), suradnji (nasuprot natjecanju) i solidarnosti (nasuprot hijerarhiji) žene za ženu. Kontrola, natjecanje i hijerarhija odlike su utemeljene u patrijarhalnom pristupu doživljaja uloge žene u društvu.

Treći val feminizma – počinje krajem 80-ih godina prošlog stoljeća i razvija se i danas; pokušava kontrastirati spol i nadilaziti spolne razlike te je blizak drugim teorijama: *queer* teoriji, post-kolonijalnoj teoriji, transnacionalizmu, ekofeminizmu, trans-feminizmu te ostalim novim feminističkim teorijama i novim društvenim problematikama s kojima se žene susreću.

Četvrti val feminizma – počinje oko 2010. godine i usko se povezuje s pojavom tehnologije i najviše je pridonio feminizmu suvremenog doba. Žene su postale aktivni sudionici u oblikovanju svojih virtualnih, ali i stvarnih društava. U modernom je društvu borbu za pravo glasa zamijenila ona za pravo na pobačaj i za pravo odlučivanja o svojem tijelu, a sve se više muškaraca počelo javno izražavati feministima i podupirati žene u njihovim težnjama. Feminizam se više ne odnosi samo na borbe žena, može se opisati kao poziv za ravnopravnost spolova. U tom smislu može se povezati sa strujom liberalnog feminizma koji se zauzima za poštovanje vrijednosti individualizma, prava na izbor, slobode i jednakih mogućnosti za sve.

Prema objavi *Možda je četvrti val feminizma on line*, feministica Jessica Valenti 2009. godine pokrenula je mnogobrojne rasprave o tome kako je internet postao dobar temelj za feminističke diskusije novog doba: „Sve ono što se događa u četvrtom valu feminizma definira se kao nešto novo, a tehnologija se smatra alatom koji je ženama dopustio izgradnju jakog,

popularnog, reaktivnog pokreta na internetskim mrežama.” Nažalost, upravo na tim novim internetskim platformama koje spominje Valenti događa se novostvoreno zlostavljanje žena.² To upozorava na dvojakost alata „online djelovanja” koji, uz sve svoje prednosti brzog širenja utjecaja na široku ciljanu publiku, istodobno može postati opasno mjesto za autorice feminističkih objava. U posljednjih manje od deset godina svjedočimo opasnostima nasilja na internetu prema djeci (djevojčicama puno više nego prema dječacima) kao i prema ženama svih dobi (*cyber violence*). Ta je pojava uzela maha toliko da se organizacije civilnog društva i institucije različitih sustava uključuju u kampanje protiv takve vrste nasilja. Počinju se provoditi i edukacije o zamkama internetskog nasilja koje su namijenjene potencijalnim žrtvama i pomagačima za žrtve internetskog nasilja. Tehnologija uhođenja napreduje velikom brzinom pa je nužna neprestana nadogradnja znanja o tome kako zaštititi žrtvu i pomoći joj da izađe iz počiniteljeve „digitalne mreže nadzora i zlostavljanja.”

Nesporno je da je feminizam „valovitom putanjom rasta” opstao kao snažan i nezaobilazan društveni pokret i svjetonazor koji se zauzima za poboljšanje položaja žena uklanjanjem spolne dominacije i diskriminacije (seksizma) i promicanjem rodne jednakosti u svim područjima života. Činjenica je da su feministice kroz povijest suočavale društvo s mnogim mitovima i predrasudama kao npr. „da je nasilje u obitelji privatna stvar”; „da je dom za ženu najsigurnije mjesto”, „da je žena kriva za nasilno ponašanje prema njoj”, izazivale su i uspjele su poljuljati općeprihvaćene ideje da je nasilje prema ženama rijetko, da ga je lako izbjeći, da je ono uglavnom trivijalno. Nasilje prema ženama ne događa se samo od pojedinaca i u pojedinačnim oblicima, nego se radi o sveprisutnom fenomenu i oblicima koji se međusobno preklapaju. Uvid je moguće steći tek kad se svi oblici i njihove posljedice promatraju zajedno (Kelly, 1988., prema Mamula, 2015.).

Zato se nasilje ne može gledati odvojeno od ostalih oblika kontrole žena. To su nejednake plaće, sinonim za ženu je majka i kućanica, stereotipno prikazivanje žena kroz različite sadržaje, kao npr. u udžbenicima u kojima žena uvijek kuha ili pere rublje, zatim u reklamama koje ističu i seksualiziranje ženskog tijela i koriste se njime te sl. Proizlazi da se „žene nalaze uhvaćene između njihova vlastitog iskustva nekog ponašanja kao uvredljivog i iskorištavačkog, te dominantnih

² Autorica članka Jessica Valenti osobno je iskusiła zlostavljanje preko društvenih mreža kada je dobila prijetnje silovanjem i smrću.

vjerovanja koja definiraju takva ponašanja kao normalna ili neizbježna” (Kelly, 1988., prema Mamula, 2015.).

Rezime je da je sveukupan učinak feminizma dao pečat kulturi 20. stoljeća. Osporen je stereotip o ženama kao manje racionalnima od muškaraca, a i predrasuda o ženi kao seksualnom objektu. Zatim je zahtijevano povećano sudjelovanje žena u donošenju političkih i drugih važnih odluka u javnome životu, kao i pravo na ekonomsku i osobnu neovisnost o muškarcu, ako to žena želi (Hrvatska enciklopedija, 2021.).

1.2.2. Feministički socijalni rad

Prema Knežević i sur. (2013.), žene su imale ključne uloge u počecima razvoja socijalnog rada krajem 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama. Za razliku od zemalja zapadne Europe, čiji razvoj bez obzira na 1. i 2. svjetski rat ima obilježja kontinuiranog društvenog razvoja, u Hrvatskoj, kao i u ostalim područjima istočne Europe, 20. stoljeće je stoljeće koje obilježava politički i gospodarski diskontinuitet (Ajduković, M. i Branica, 2006.). Puno prije tog vremena vidljiv je rad različitih ženskih dobrotvornih organizacija koje su djelovale na smanjenju socijalnih problema. Autorice su istražile da u ovom području postoji bogato i poticajno djelovanje važnih pojedinaca, prvih profesionalnih skupina koje su obavljale rane oblike socijalnog rada kao što su sestre pomoćnice i učiteljice gradskih skloništa, te dobrovoljnih udruga koje su znatno pridonijele praksi socijalnog rada (Goldstein, 2005.; Prlenda, 2005.; Puljiz, 2006., prema Ajduković, M. i Branica, 2006.). Među njima se posebno ističu Đuro Basariček, Milica Bogdanović, Josip Šilović i Andrija Štampar.

Još je davne 1908. godine pravnik Đuro Basariček izdao knjižicu u kojoj navodi upute namijenjene svakom čovjeku i koja su njegova prava u slučaju da bude zatvoren, što je u ono vrijeme bilo dosta važno znati (Kolar-Dimitrijević, 1997., prema Ajduković, M. i Branica, 2006.). Basariček se predano bavio raznim socijalnim pitanjima. Održao je tako i predavanje „O socijalnoj kulturi i socijalnom radu”, na različitim skupovima govorio o potrebi zaštite žena na radu i o potrebi skrbi za djecu koja su za vrijeme rata ostala bez hranitelja. Vidljiv je u to vrijeme, od 1919. nadalje, rad dobrovoljnih udruga i *Narodne zaštite* u Kraljevini Jugoslaviji, kao najvažnije paradržavne socijalne ustanove. Prepoznatljiv je njihov pravi socijalni rad kao što je zbrinjavanje

zapuštene i socijalno ugrožene djece, koloniziranje djece i odraslih iz gladu zahvaćenih područja u plodne krajeve, pružanje pravne zaštite iseljenicima i socijalno ugroženima. Prva međunarodna konferencija socijalnog rada održana je 1928. godine u Parizu. Konferenciji je prisustvovao i dr. Andrija Štampar, osnivač Škole narodnog zdravlja u Zagrebu (1927.). Jedan od zaključaka Prve konferencije socijalnih radnika u Parizu povezan je s potrebom za profesionalizacijom socijalnog rada i uvođenjem jasne razlike u odnosu prema djelovanju zdravstvenih djelatnika. U Kraljevini Jugoslaviji dogodio se i poticaj obrazovanju za socijalni rad koji se odnosi na Naredbu bana Kraljevine Hrvatske i Slavonije iz 1920. godine o osnivanju Kraljevske zemaljske socijalne škole u Zagrebu (Ajduković, M. i Branica, 2006.). Kraljevska zemaljska socijalna škola u Zagrebu iz 1920. godine postala je 32 godine poslije Viša škola za socijalne radnike u Zagrebu (1952.). Smatra se da tada počinje formalna profesionalizacija socijalnog rada, koja se od 1983. razvija u Visoku školu socijalnog rada, sve do Studijskog centra socijalnog rada u 21. stoljeću, koji postaje petogodišnji studij na Pravnom fakultetu u Zagrebu te nudi specijalističke i doktorske studije.

Socijalni rad danas je profesija koja se zasniva na humanističkim idealima i ljudskim pravima kako su ona koncipirana u najvažnijim međunarodnim dokumentima. Ostvarivanje socijalne pravde, poštovanje ljudskih prava, društvene odgovornosti i društvenih različitosti ključna su načela socijalnog rada.

Socijalni rad i danas možemo zvati „ženskom profesijom”. Uvidom u broj upisanih studenata prema spolu na fakultete društvenih znanosti u školskoj godini 2019./2020., kao i uvidom u dostupne podatke broja zaposlenih prema spolu u sustavu socijalne skrbi u Hrvatskoj, vidljivo je da su muškarci zastupljeni u prosjeku 10 % u odnosu prema ženama (DZS, 2020.). Brückner, 2002., prema Knežević i sur., 2013., smatra da postoje dva razloga zbog kojih se skrb za druge doživljava ženskim poslom: 1) na strukturalnoj razini pripada kategoriji loše plaćenih poslova i 2) na simboličkoj razini profesija se vidi kao produženo majčinstvo, čemu su žene sklonije nego muškarci.

Ipak, feministički socijalni rad nije rasprostranjen u praksi socijalnog rada kako bi se vjerojatno očekivalo imajući u vidu sve navedeno. To je tako jer tijekom prošlih desetljeća nije bilo zastupljenosti feminističkog socijalnog rada u procesu obrazovanja socijalnih radnika. Nije

bilo omogućeno niti da se studentska praksa provodi u feminističkim organizacijama. Praksa je i dalje različita, ali pomalo se događaju promjene.

U Hrvatskoj, od prve polovice 2000-ih, studenti socijalnog rada uče o diskriminaciji te o problemima žena i feminizmu u sklopu različitih redovitih kolegija, a ponuđena su i takva dva izborna kolegija. Uz navedeno, feminističke organizacije civilnog društva na popisu su organizacija u kojima studenti mogu obavljati praksu. Feministički socijalni rad može se promatrati kao „povezivanje vrijednosti, znanja i vještina socijalnog rada s feminističkom orijentacijom kako bi se pomoglo individuama i društvu da prevladaju emocionalne i socijalne probleme koji proizlaze iz seksualne diskriminacije” (Barker, 2003.). Sve to povećava osnovu da se praksa socijalnog rada otvorenije postavlja prema osnaživanju korisnica usluga, posebno u dijelu promjene njihove slike o sebi kako bi mogle svojim snagama izaći iz naučene bespomoćnosti koja im se implicirala kroz rodnu perspektivu tijekom odgoja. Ključan dio feminističkog socijalnog rada jest pomicanje problema iz sfere privatnog, gdje je žena „kriva” za individualnu situaciju, i njegovo redefiniranje u kontekstu javne sfere promatrajući ga kao socijalni problem koji muči i ostale žene (Dominelli, 2008.). Upravo je nasilje nad ženama primjer problema koji treba promatrati kao javni problem, a ne isključivo kao privatni. Feministički orijentirane socijalne radnice smatraju ga posljedicom muške moći te u njegovu rješavanju predlažu djelovanje javnim sredstvima.

Ipak, utjecaj feminističke misli nije posebno zaživio u praksi, ali ponudio je pogled na socijalne probleme iz ženskog kuta gledanja. Feministički pristup nije samo potaknuo promišljanje pozicija žena, nego i muškaraca i djece, posebice u dijelu nasilja i zlostavljanja (Dominelli, 2008.). Doprinos feminističkog pristupa je i u činjenici da se na akademskoj razini dogodila inkorporacija pitanja roda i spola u kurikule studijskih programa. Na taj način feminističke teorije nastavljaju utjecati na socijalni rad te stvarati dodatnu vrijednost profesiji socijalnog rada danas, kroz osvještavanje radi smanjivanja diskriminirajućih ponašanja, individualiziranog promišljanja problema, ali i usmjeravanja na strukturalne oblike podčinjavanja žena (Knežević i sur., 2013.).

1.2.3. Teorija rodnog ugnjetavanja (psihoanalitički, radikalni i socijalistički feminizam)

Rodne razlike, nejednakost među rodovima i ugnjetavanje roda zajednički ističu da je izražen nejednak položaj žena koji je uvjetovan organizacijom društva u korist i prema interesima muškaraca, a ne zbog bioloških razlika. Sve teorije nejednakosti pretpostavljaju da će i muškarci i žene vrlo lako i prirodno prihvatiti egalitarnije socijalne strukture i situacije. Antropologinja Margaret Mead vrlo je važna i zbog razumijevanja razlika u temperamentu muškaraca i žena. Istraživala je društvenu uvjetovanost dvaju spolova kod triju primitivnih društava s Nove Gvineje 1931. – 1933. Ova rana studija pokazala je da ne postoje nikakve nužne biološke razlike u temperamentu dvaju spolova, odnosno Mead je pokazala kako su obrasci ponašanja jednog i drugog spola odraz kulturnih različitosti (Mead, 1935.).

Feminističke teorije u tom smislu uočavaju patrijarhat kao temelj u kojem počinje podčinjavanje žena na svim planovima života u zajednici. Patrijarhat ne mora značiti samo vlast očeva nego, općenito, vlast muškaraca, sustav društvenih struktura u kojemu muškarci podjarmljuju i iskorištavaju žene. To je forma hijerarhije spolova u kojoj su žene sustavno zapostavljane. Feministice ističu osnaživanje i ugnjetavanje te je njihov cilj poticati poboljšavanje situacije za one koji su najviše zapostavljeni u društvu. Da bi to mogle postići, žele razumjeti i propitivati izvore ugnjetavanja. Teorije rodnog ugnjetavanja idu dalje od teorija rodne razlike i rodne nejednakosti tvrdeći da se žene ne samo razlikuju od muškaraca ili su im nejednake, nego da ih muškarci aktivno tlače, podređuju i čak zlostavljaju. U tom se kontekstu u drugoj polovici 20. stoljeća pojavljuju inicijative da se osigura sigurno mjesto na koje se žrtva može skloniti, odmaknuti od mjesta gdje je živjela u nasilju, skloniti se od počinitelja nasilja jer je rizik od pojačanog napada povećan upravo nakon što žrtva napustiti nasilnika. Sve su to situacije u kojima je nužno osigurati strukturiranu i sigurnu pomoć žrtvama, koja treba biti dostupna, stručna i rasprostranjena ujednačeno u odnosu prema broju stanovnika u županijama.

1.2.4. Skloništa za žrtve obiteljskog nasilja: feministički nehijerarhijski (kolektivni) u odnosu prema hijerarhijskom pristupu organizaciji skloništa

Pregledom pristupa pomaganja zlostavljanim ženama i prihvaćanjem teorijskih perspektiva kojima se koristi u praksi te uvidom u rezultate istraživanja na temu učinkovitih oblika pomoći žrtvama, uočava se da su svugdje u svijetu rasprostranjena skloništa za žrtve. Njihova je uloga

pružiti žrtvi logističku i emocionalnu potporu u akutnom trenutku eskalacije nasilja, najčešće u njezinu domu. Logistička potpora podrazumijeva financijsku i tehničku potporu te brigu o zdravlju za ženu i njezinu djecu. Primarno, sklonište je mjesto gdje je osigurana zaštita od nasilja izvana i sigurnost boravka unutra. Osigurana je psihološka i pravna pomoć, nastoji se omogućiti i besplatan boravak (ovisi o mogućnostima skloništa) te pružanje ugodnog kućnog okružja.

Prva skloništa za žene žrtve nasilja osnovana su u SAD-u 70-ih godina 20. stoljeća. Tih je godina krenula lavina i otvoreno je mnogo skloništa za žene žrtve nasilja. U Europi je prvo sklonište za žene žrtve obiteljskog nasilja otvoreno 1978. u Beču. U Hrvatskoj će okolnosti za to sazreti tek u prosincu 1990., kada nevladina feministička organizacija otvara prvo sklonište za žrtve u Zagrebu. No uspostavljanje mreže skloništa nije bilo dovoljno da žrtve budu sigurne, tako da se suštinski preokret u razmišljanju dogodio kad su feminističke organizacije pred zakonodavce postavile zahtjev da žene i djeca moraju biti sigurni bilo gdje u zajednici, pa tako i u svojem domu. Tako je postalo jasno da, kao i kad je riječ o drugim oblicima kršenja zakona, socijalne i pravne posljedice trebaju snositi počinitelji nasilja, a ne žrtve. Feministice se i do današnjih dana zauzimaju za pravo žene na izbor hoće li ići u sklonište za žrtve ili ne. To je ispravno stajalište. Sklonište uvijek mora biti ponuđeno kao izbor iako ne smije biti jedino rješenje. Trenutna pomoć žrtvi svakako je da se nakon prijave nasilja, gdje god se procjenjuje da je to dovoljno sigurno za žrtvu, počinitelju izriče mjera udaljenja iz zajedničkog kućanstva ili zabrana pristupa, odnosno istražni zatvor.

Situacije zbog kojih je važno uvijek moći ponuditi žrtvi smještaj u sklonište, bez obzira na to ima li ili nema osigurane tehničke i materijalne uvjete za stambeno odvajanje od počinitelja:

1. Žena žrtva često nije vlasnica nekretnine u kojoj živi s partnerom. Kad se u tu sliku doda kombinacija da žrtva i počinitelj žive u prilagođenom prostoru u sklopu privatne kuće čiji su vlasnici partnerovi roditelji, jasno je koliko je ta žrtva zbog problema u odnosu s partnerom – nasilnikom zapravo uvjetovana u adekvatnom zadovoljavanju stambene potrebe. Nakon prijave nasilja, ženi žrtvi vrlo je nesigurno i neugodno ostati u okolini koja nije prijateljski naklonjena prema njoj jer i dalje živi u neposrednoj blizini rodbine iz nasilnikove obitelji.

2. Nije teško uočiti težinu situacije dokazivanja vlasništva pa time i dokazivanja prava na podjelu bračne stečevine, ako bi se žrtva poslije htjela osamostaliti i potpuno odvojiti od počinitelja. U skloništu može dobiti veliku pravnu pomoć i psihološku podršku da prevlada takve prepreke.
3. Nadalje, iako neke žrtve imaju vlastitu nekretninu u koju bi se mogle odmaknuti od počinitelja nasilja, žrtva se s pravom boji za svoju sigurnost ako je partner dođe tražiti. Moguće je da žrtva ima veliku podršku primarne obitelji koja je želi smjestiti u svojem prostoru. No, žrtvi treba pokloniti vjeru ako iskazuje strah i očekivanje da će u takvoj situaciji počinitelj zakucati na vrata.

Sve navedeno ima svrhu jačanja i razvijanja žrtvina samopouzdanja i osnaživanja prema kvalitetnijem zauzimanju za sebe u odnosu s počiniteljem nasilja ako žrtva nema ideju izlaska iz veze. Isto tako žrtvu se osnažuje prema odlučnosti za izlazak iz nasilne veze, ako žrtva iskazuje dovoljno razvijenu voljnost. Naime, dobro je poznato da su žrtve obiteljskog nasilja redovito tako zastrašene i u lošem psihičkom stanju, preplavljene osjećajem bespomoćnosti i socijalno izolirane, da rijetko samoinicijativno traže pomoć. To vrijedi čak i onda kad intervenira policija ili socijalna služba, onda kad „tajna obiteljskog nasilja” postane javna. Ako žrtva sama ne zatraži pomoć, velika je vjerojatnost da nitko neće intervenirati u njezinu korist sve dok se nasilje ne ponovi (Ajduković, D. i sur., 2005.). Dodatna je otežavajuća činjenica da, i kada dobiju pomoć, nije zanemariv postotak onih koje se i nekoliko puta vraćaju počinitelju nasilja. Podaci za Grad Zagreb, u razdoblju od 2018. do 2020. godine, dostupno iz triju aktivnih skloništa, govore da oko 50 % žrtava nakon skloništa počinje samostalan život, oko 20 % žrtava vraća se partneru, a preostalih 30 % raspoređuje se na one koje su se vratile u primarnu obitelj, koje su premještene u drugo sklonište ili na one koje su počele novu partnersku vezu (ZSNO, 2018. i 2019.).

U ovim podacima skriva se i tamna činjenica: od onih 50 % i 30 % koje odlaze u različite oblike samostalnog života, odnosno bez suživota s počiniteljem nasilja, ne postoji točan uvid koliko ih se naknadno vratio počinitelju nasilja. Da se ipak vraćaju, svjedoče centri za socijalnu skrb koji zaprimaju zahtjeve za smještaj žrtava koje su već bile na smještaju. Skloništa ne primaju ponovno žrtvu koja je jednom prije bila na smještaju, a to znaju i centri za socijalnu skrb, tako da

ih „raspoređuju” u neko od drugih skloništa u državi. Nažalost, nema strukturiranih i objedinjenih evidencija o tome koliko je ponovljenih zahtjeva za smještaj u skloništa u Hrvatskoj.

Prva skloništa za žene bila su utemeljena na kolektivnom, nehijerarhijskom, feminističkom pristupu. Tek početkom 2000-ih godina pojavljuje se hijerarhijski strukturiran pristup u radu i pružanju pomoći žrtvama u skloništu. Hijerarhijski pristup s vremenom su bolje prihvatili oni koji financiraju skloništa s razine grada ili dotične države u kojoj se sklonište nalazi. Bez obzira na manifestaciju „jače podrške” hijerarhijskog pristupa organizaciji djelovanja skloništa, vrijedno je iznijeti činjenice koje usporedno prikazuju specifičnosti svakog pristupa. Proizašlo je u praksi da se najbolji učinak za žrtve dobiva objedinjavanjem primjera dobre prakse iz obaju pristupa.

Feministice su podupirale stvaranje nehijerarhijskih skloništa za pretučene žene koja su se temeljila na neutralnoj moći i odnosima uzajamnog pomaganja među korisnicama skloništa i između korisnica i volontera. Struktura i organizacija dnevnog ritma rada i života u skloništu nije postojala u hijerarhijskom smislu. Poticalo se donošenje odluka konsenzusom. Takva svojevrsna „sveobuhvatna filozofija”, bez stvaranja razlika u moći, usmjerena je na osnaživanje korisnica skloništa te uključuje i trening volontera za nehijerarhijski pristup u radu skloništa. Feministice prepoznaju da bi nametanje pravila i donošenje odluka zaposlenika u skloništu (kako će se npr. rasporediti dnevni zadaci i druge aktivnosti) dodatno traumatiziralo žrtve na smještaju jer ih vraća u poziciju nemoći i ovisnosti o donositelju odluka. U njihovu je životu bio to upravo počinitelj nasilja zbog kojeg su tražile zaštitu i smještaj u sklonište (Mason, 2015.).

Primjer kolektivnog nehijerarhijskog modela vođenja skloništa nalazimo u organizaciji iz Washingtona, „Washington State Coalition Against Domestic violence” (WSCADV). WSCADV predstavlja one koji su preživjeli nasilje u suradnji sa stručnjacima i građanima koji žele pomoći ženama žrtvama obiteljskog nasilja. Na svojoj mrežnoj stranici prikazuju i preporučuju kolektivni model vođenja skloništa u formi „općih preporuka” 2007. godine te ga nadograđuju u istom kontekstu 2015. godine. Zagovaraju nježno do srednje poštovanje pravila tijekom boravka u skloništu. Autori ističu da ustrajanje na poštovanju pravila, s uvođenjem kazni i opomena ako se ona ne poštuju, doslovno oponaša zlostavljanje koje je žrtva doživljavala s počiniteljem. Ističu prilagodbu tehničkih uvjeta života radije nego da žrtve mijenjaju očekivanja i ponašanje: primjer buke zbog plača tuđe djece koji iritira druge korisnice smještaja – potrebno je napraviti dobru

zvučnu izolaciju, a ne očekivati prilagodbu u ponašanju žrtve koja gubi živce zbog plaća tuđeg djeteta i neugodno komunicira vikanjem na tu situaciju. Ako žrtva ne održava higijenu svojeg prostora, ne brine se dobro o prehrani sebe i/ili djeteta, naglasak je na poticanju osjećaja odgovornosti i postupnom rastu žrtve u procesu preuzimanja odgovornosti za primjereno održavanje higijene svojeg prostora i/ili sebe i to učenjem iz pokušaja i pogrešaka. Ako majka ne pazi često na kretanje svojeg predškolskog djeteta po skloništu, zbog čega ono ulazi u nevolje, pa se i ozlijedi zbog pada i sl., upućuje se da se prostor uredi tako da se sa svih strana uvijek vidi gdje se tko nalazi. Takva politika „prilagodbe okoline žrtvi” potiče i neprekidno otvoreno razgovaranje i objašnjavanje osoblja koje radi u skloništu sa žrtvom, a ne kažnjavanje žrtve (WSCADV).

Nažalost, kolektivni model (nehijerarhijski) ima jasnih nedostataka. Potrebno je dosta vremena za obavljanje posla kada se provodi konsenzusno odlučivanje. Donošenje konsenzusnih odluka najbolje funkcionira kad već postoji „visok stupanj ideologije i politički sporazum kao i zajedničko poštovanje” (Berger, 1981. i Schechter, 1982., prema Mason, 2015.). No, konsenzusni model donošenja odluka unutar skloništa za žrtve ne funkcionira dobro kad treba riješiti sukobe. U praksi je vidljivo da su žene u skloništu iznimno heterogena skupina prema mnogim obilježjima. Proizlazi da je korisnicama skloništa zajedničko jedino to što su žrtve obiteljskog nasilja. No pokazalo se da to nije dovoljno kohezivno da bi preveniralo praktički dnevne sukobe zbog izraženih različitih potreba i očekivanja. Iako uočavaju nedostatak kolektivnog modela rada skloništa, feministice su i dalje bile duboko sumnjičave prema hijerarhijskom vodstvu. Feministice drugog vala pokušavale su rotacijom ograničiti moć koja se skuplja na nekolicinu koja preuzima vodstvo ako nema rotacije i kod žrtava i kod osoblja koje radi u skloništu (Schechter, 1982., prema Mason, 2015.).

Vrlo opsežno istraživanje (Lyon i sur., 2008.) provedeno je u osam američkih država, a sudjelovalo je 3410 korisnica smještaja u 215 različitih skloništa (feminističkih i hijerarhijskih). Dob ispitanica bila je od 25 do 50 godina. Žrtve su izrazile sljedeće probleme tijekom smještaja u skloništu: općenito nisu zadovoljne ograničenjem trajanja boravka u skloništu, zatim nedostatkom privatnosti tijekom smještaja (16 %), smetaju im sukobi s drugim žrtvama na smještaju (32 %), smanjenje kretanja zbog nedostatka novca za javni prijevoz ili benzin za žrtvin automobil (24 %) – ideja je da žele imati potporu za te troškove. Problemi su nadalje u nadzoru provedbe roditeljskog

odgoja djece na smještaju (66 %), u činjenici da se nakon izlaska moraju vratiti u sklonište najkasnije do određenog vremena (61 %). Skloništa su razvila metode zaštite korisnica na smještaju u smislu zabrane pušenja, konzumacije alkohola i droga u skloništu, a ustraje se i na discipliniranju djece koja su s majkama u skloništu, što sve smeta 13 % žrtava u istraživanju. Zaštita je i zabrana kontakta s počiniteljem nasilja, što je žrtvama bio problem u 67 % slučajeva. Ono što skloništa prikazuju kao zaštitu za žrtve na smještaju, od samih žrtava doživljava se dosta često kao pokazivanje moći nad njima, a ne kao oblik zaštite.

Nadovezujući se na prethodno istraživanje (Lyon i sur., 2008.), u 4 % slučajeva žrtve su prijavile da ih pogađa što sinovi tinejdžeri nisu mogli biti s njima na smještaju. Osnivači skloništa to prikazuju kao zaštitnu mjeru jer zbog neprikladnog uređenja prostora u većini skloništa nije moguće sačuvati privatnost kada su u bliskoj okolini dječaci tinejdžeri u usporedbi s djevojčicama tinejdžerkama ili mladim majkama (npr. zajednički sanitarni čvorovi, mogućnost ulazaka u sobe preko terasa i sl.).

To dovodi do teme adekvatnog uređenja okoliša i unutarnjeg prostora skloništa za žrtve obiteljskog nasilja, koja se ističe kao poseban čimbenik sigurnosti, ali i izvora (ne)zadovoljstva žrtava u skloništu.

Vrlo zanimljive spoznaje o ovoj temi utemeljene su u rezultatima istraživanja autora Refurezo i Venderber (1990.), koje je provedeno među 101 korisnicom iz šest skloništa u dva grada u SAD-u, u razdoblju od 1986. do 1987. godine. Rezultati upućuju na to da su sva skloništa prilično slična: smještene su na rubu naselja, čest je nedostatak parkirnih mjesta za automobile korisnica smještaja, zbog čega ih se upućuje da ne dolaze automobilima, što kod njih stvara osjećaj izoliranosti i zarobljenosti zbog sputanosti u kretanju. Zatim sva skloništa imaju tajne adrese i kronično im nedostaje novac za nesmetano funkcioniranje. U svim je skloništima ograničena duljina boravka. Također je uočena prenatrpanost, nedostatak privatnosti i nezadovoljstvo mnogim ograničenjima koje nameću zaposlenici u skloništima. Za žrtve su to „ograničenja”, a za zaposlenike „pravila kućnog reda”.

Istraživači su zaključili da je arhitektonsko okruženje skloništa potencijalni uzrok stresa i tjeskobe za žene i njihovu djecu žrtve obiteljskog nasilja, u možda najosjetljivijoj točki u njihovu životu. Arhitekti i drugi stručnjaci za dizajn moraju se usmjeriti na maksimalizaciju podrške koju može i mora pružati sklonište kad je dobro isplanirano i dizajnirano (Refurezo i Venderber, 1990.). Ipak, to je moguće samo ako se i kada ciljano gradi prostor za potrebe skloništa. Najčešće se pristupa prilagodbi zapuštenih prostora koji su prije imali vrlo različitu namjenu od skloništa s njegovim specifičnostima. Zbog toga su velika ograničenja u nastojanju da se svakoj obitelji omogući primjerena privatnost tako da spavaonicu, kupaonicu i WC ne dijele s drugom obitelji. Idealno je omogućiti odvojen prostor za slobodno vrijeme te zajednički prostor za istu namjenu. Idealno je napraviti kuhinju iz koje se može istodobno nadgledati kretanje djece u blagovaonici, dnevnom boravku, vrtu, igralištu. Sklonište koje ne omogućuje takvu kvalitetu moglo bi biti prilična prepreka žrtvama da se snađu u razdoblju prijelaza iz nasilnog doma u siguran prostor skloništa. Uz osjećaj sigurnosti koji je bitan, najviše se isticala potreba žrtava da imaju osobni prostor i privatnost te socijalnu i emocionalnu podršku za vrijeme boravka u skloništu. Važno im je također da prostor nema hladnu atmosferu institucije, nego da što bolje simulira ugodno kućno okruženje (ukrasni detalji, žive boje zavjesa, tepiha, posteljina u bojama, slike na zidu, kamin i sl.) Upravo su zato ispitanice istaknule da su im puno draža skloništa koja su napravljena u starim rezidencijalnim zgradama jer su atmosferski toplija, od onih u izdvojenim apartmanima ili nekoj novijoj zgradi s uredima, koja je naknadno prenamijenjena za potrebe skloništa.

Još jedno novije istraživanje (Rutali, 2017.) ističe prostorne kvalitete i smještaj skloništa kao bitne stavke u pozitivnom utjecaju na zdravlje, oporavak i dobrobit žrtava. Autorica Rutali uzima u obzir osobine fizičke okoline skloništa, donosi stvaranje alata za proučavanje dizajna skloništa te procjenjuje četiri postojeća objekta u funkciji skloništa u SAD-u. Autorica dolazi do gotovo identičnih zaključaka kao i autori devet godina prije u 215 različito uređenih skloništa u SAD-u. Vođena razvojem okvira dostojanstva za korisnike skloništa uzela je u obzir nabrojene dizajnerske ciljeve koji podupiru izgradnju dostojanstva, a izazov je za dizajnere kako to sve pomiriti i omogućiti kompromisno rješenje, mudrim projektiranjem i korištenjem prostora (Rutali, 2017., shema 1.).

Dizajnerski ciljevi u istraživanju bili su:

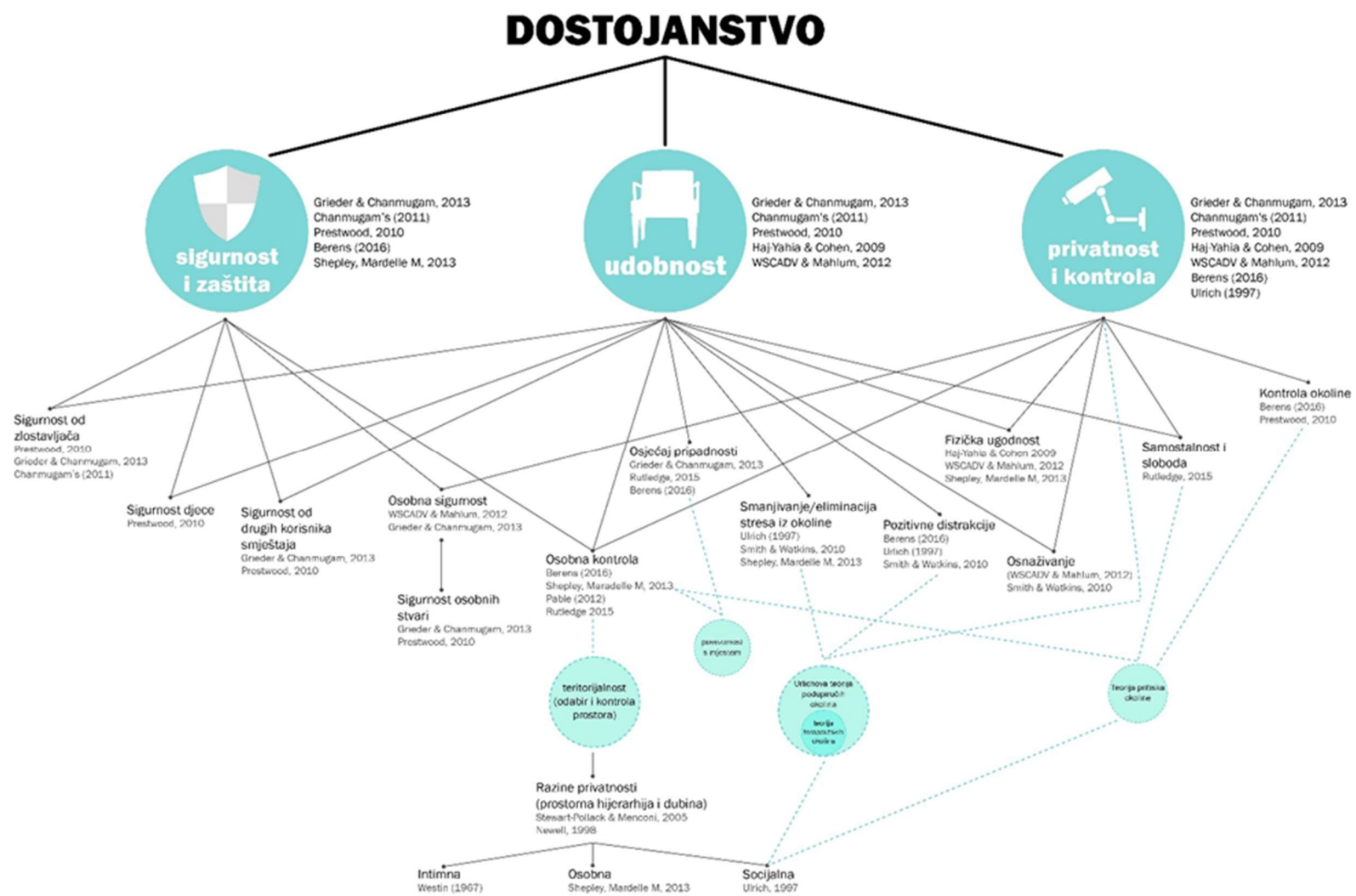
- **Sigurnost i zaštita:** žrtve iskazuju nepopularnim visoke zidove i ograde, kamere, mnogobrojne zaključane brave na vanjskim i unutarnjim vratima, ormariće i okna za nadzor preko kojih zaposlenici promatraju korisnike smještaja, određeno vrijeme spavanja, određeno vrijeme povratka izvana navečer, neprekidno nadgledanje njihove roditeljske uloge, ograničenje pristupa računalima, ograničeno gledanje televizijskog sadržaja, vrijeme kućnog mira u skloništu, zabrana pušenja u sobama u kojima se spava, zabrana pušenja maloljetnoj djeci, evidentiranje kad se izlazi, kamo se ide i kad se vraća, nemogućnost dovođenja kućnih ljubimaca, obveza nošenja papuča u unutarnjem prostoru, zabrane igranja djece u sobama djece druge majke.

- **Privatnost i kontrola:** sklonište za obiteljsko nasilje u prostornom smislu može stvoriti podržavajuće, ugodno i kućno okružje u kojem žrtve mogu poboljšati sliku o sebi i vratiti samopouzdanje, stvoriti rutinu i personalizirano iskorištavati okoliš prema svojim potrebama. Sklonište koje je prostorno podržavajuće ima interijer s toplom rasvjetom, namještaj koji ne izgleda institucionalno nego prisno i domaće, kao „kod svoje kuće”. Privatnost bi trebala nadjačati potrebu za kontrolom, što znači smanjenje nametnutih ograničenja kad se jede, kad se spava, kad se vraća izvana i sl. Nadzor ponašanja korisnika također bi trebalo ukinuti. Sve zato da se ne osjećaju ponovno kao s počiniteljem nasilja koji im je to sve nametnuo kod kuće.

- **Udobnost:** udobnost je podijeljena u nekoliko podtema, koje se odnose npr. na vrstu materijala za namještaj, posteljinu, zavjese, sjenila na svjetiljkama, za podove, stolariju i sl. Zatim se odnosi na vizualnu udobnost u smislu dobrog pogleda iz skloništa na obližnju šumu, proplanak, grad, rijeku ili iznutra na dobro usklađene materijale i boje unutarnjeg uređenja. Bitna je i zvučna udobnost i orijentacija objekta u odnosu prema stranama svijeta odnosno kretanju sunca tijekom dana tako da što više obasjava sve kutove u prostoru. Zvučna udobnost omogućuje blizinu rijeke ili šume gdje se čuje protok vode ili pjev ptica. Ako je to nemoguće, onda barem da se pazi da sklonište nije blizu tvornice, klubova u kojima se okuplja mnogo ljudi koji viču nakon pijenja alkohola i sl. Zvučna udobnost podrazumijeva i jako dobru unutarnju zvučnu izolaciju da npr. plač tuđeg djeteta ne ometa san drugih korisnika.

Cilj svega navedenoga jest projektirati sklonište u kojem se događa opuštanje, udobnost, osnaživanje i optimizam kao preduvjeti odmaka od nasilnog odnosa. Imajući sve navedeno kao odrednicu, napravljena je procjena okoliša četiriju skloništa u SAD-u, unutarnjeg prostora te povezanost i funkcionalnost svega toga. Takav je pristup tim vredniji jer jer vrlo malo studija o utjecaju dizajna skloništa na zadovoljstvo i osjećaj dostojanstva žrtava koje su smještene u skloništu. Literatura o toj temi upozorava da nemali broj žrtva iskazuje da postojeći objekti skloništa ne podupiru žrtve i ne olakšavaju im proces „zacjeljivanja rana”, nego često upravo suprotno – otežavaju žrtvama korištenje skloništa kao opcije zaštite i oporavka. Zbog toga su ispitani doživljaji žrtava o organizaciji okoliša i unutarnje arhitekture skloništa u kontekstu osjećaja opuštenosti i povezanosti s prostorom unutra i izvana. Žrtve su anketirane i o doživljaju razine sigurnosti u skloništu od prodora izvana, pa čak i o sistematizaciji zaposlenika u kontekstu kvalitete dobivenih stručnih usluga potpore i osnaživanja, ali gledano iz konteksta korištenja prostora za tu namjenu.

Shema 1.: Okvir dostojanstva u skloništu (Rutali, 2017.)



Rezultati istraživanja iz 2017. godine pokazuju da okoliš skloništa utječe na dobrobit ljudi. Ciljevi dizajna prikazani u shemi „okvir dostojanstva” nisu samo aspekti fizičkog okruţja, nego se odnose i na emocionalni i psihološki oporavak ţrtava. Dizajn skloništa moţe znatno utjecati na stanovnike skloništa da svoje novo poglavlje ţivota zapoĉnu dostojanstveno. Naţalost, općenito je vidljiv nedostatak financijske potpore za kvalitetniji rad skloništa te potreba da se na brzinu uredi sklonište kao mjesto zaštite i oporavka za ţrtvu. Zbog toga su skloništa ĉesto dizajnirana tako da na minimalnoj razini zadovolje potrebe korisnika i zaposlenika. Štoviše, skloništa se rijetko grade iz temelja, a ĉešće se radi prenamjena postojeće graĊevine. Svrha ovog istraţivanja bila je stvoriti okvir koji se moţe iskoristiti kao osnova za istraţivanje kvalitete okoliša skloništa ţrtve obiteljskog nasilja, kako bi se razumjelo i uzelo u obzir da: a) dizajn takvih objekata moţe imati terapijski – njegujući utjecaj na ţrtve; b) moţe biti jedan od podrţavajućih ĉimbenika u procesu oporavljanja od traumatskog iskustva tako što će pruţiti uvjete za doţivljaj okvira dostojanstva kako je prikazano u shemi 1 (Rutali, 2017.).

Moţe se zakljuĉiti, kroz povijesni razvoj skloništa za ţrtve, da je nuţna jaĉa doza organizacije rada i strukture, ako se ţele izbjeći sukobi u kolektivu. Pokazalo se takoder da su jedino zaposlenici kontinuirano motivirani i spremni biti nositelji organizacije i reda u skloništu. Volonteri nisu bili spremni preuzimati potrebnu razinu odgovornosti za neprilagoĊeno ponašanje dijela ţrtava, pa ni za ponašanje izmeĊu samih volontera, kako bi sve funkcioniralo bez zastoja i sukoba. Korak po korak, na taj se naĉin dogodila diferencijacija u odnosima, razgraniĉenje mogućnosti i uĉinaka koji su indicirani korisnicima smještaja u odnosu prema mogućnostima i uĉincima djelovanja zaposlenika u skloništu. Od dominantno prisutnih volontera u skloništima prelazilo se na dominantno zaposlene struĉnjake u skloništima. Zaposlenici na taj naĉin zaista dobivaju autoritet nad korisnicima smještaja, a korisnici smještaja postaju oprezniji u tome što govore pred zaposlenicima. To je tako jer zaposlenici imaju priliku prekinuti njihov smještaj izricanjem kazni i opomena ako su ţrtve bile svadljive, ako ne izvršavaju na vrijeme zadatke u skloništu, neuredne su, nemarne prema imovini skloništa i sl. (Mason, 2015.). Zbog pozicije moći koju zaposlenici dobivaju kako je opisano, vrlo je vaţno biti profesionalan i etičan zaposlenik. To znaĉi da ţrtvama dugo treba pruţati priliku da se prilagode, ojaĉaju, shvate i prihvate pravila u skloništu: omogućiti im razdoblje od kada do kada je doruĉak, ruĉak, uţina, veĉera, a ne odrediti

točno vrijeme kada treba biti na obroku; puno puta ponavljati i upozoravati kako je važno da se ne izbjegavaju dnevna zaduženja u kuhinji, blagovaonici, zajedničkim prostorima ili u osobnom prostoru; upozoravati na važnost zabrane pušenja u sobi i zajedničkim prostorijama; upozoravati da nije prihvatljivo vikati na vlastito ni na tuđe dijete, a posebno ne udariti dijete; pokazivati drukčije načine rješavanja konfliktne situacije s djetetom; opomenuti usmeno ako je nužno prije nego što se da pisana opomena; izvanredni prekid smještaja moguć je samo u situacijama koje su navedene u pravilima kućnog reda, o čemu korisnice smještaja moraju biti unaprijed obaviještene kod dolaska. Uza sve navedeno, vrlo je važno žrtvama uvijek omogućiti pristup informaciji kome se mogu obratiti za zaštitu ako se osjete ugroženo od zaposlenika (kontakt putem e-adrese ili telefonskog broja koji mora biti objavljen na vidljivom mjestu u skloništu).

Iako sklonište nije hotel, najbliži usporedni pozitivni primjer poštovanja internih pravila bio bi raspored korištenja usluga koje se u hotelu mogu dobiti i kada se mogu dobiti: kada su obroci tijekom dana, kada radi *wellness*-centar, kada radi *fitness*, kada radi bar, noćni klub, frizer... i sve druge usluge koje očekujete u hotelu. Ništa od toga ne može se konzumirati izvan navedenog radnog vremena. Pušenje u sobi ili foajeu bit će spriječeno, ako je tako unaprijed označeno i vidljivo gostu. Jasno je da su motivacija i razlog dolaska u hotel relaksirajući i dobrovoljni. Motivacija i razlozi dolaska žrtve u sklonište utemeljeni su na traumatskom stanju i strahu za sebe, a dolazak nije uvijek ni dobrovoljan. Unatoč tome, rasporedi, protokoli i pravila, ako se primjenjuju radi kvalitetnog omjera vremena kada se radi na sebi, kada se opušta, kada se čisti, pomaže djeci u učenju ili druži s rodbinom, imaju svoje opravdanje jer daju strukturu s pomoću koje se jasnije približava ostvarenju svojih ciljeva i pospješuje se osjećaj uspjeha zbog postignutog napretka. Činjenica je da svugdje u svijetu financijeri više vole hijerarhijska skloništa s jasnijim izlaznim podacima o učinkovitosti. Zbog toga su, kroz povijest razvoja skloništa, ona nehijerarhijska skloništa bez profesionalnih stručnjaka i bez strukturiranih pravila boravka počela zamjenjivati konvencionalna i hijerarhijska, profesionalno uređena skloništa. Svakako je važno ne pretjerivati i biti isključiv u bilo kojem smjeru te ostaviti prostor za integraciju i kombinaciju profesionalnog pristupa i feminističkih teorija u radu.

Kombinirana strategija prihvaćena je u mnogim zemljama. Rezultat je to uspješnog američkog projekta Domestic Abuse Intervention Project (DAIP) iz Dulutha, u Minnesoti, koji se naziva i „Duluth model”. Naši austrijski susjedi još su početkom 2000-ih osnovali devet intervencijskih centara, po jedan u svakoj regiji, koji su nositelji proaktivne zaštite žrtava obiteljskog nasilja. Financiranje su osigurala mjerodavna ministarstva. Intervencijski centar ima zadaću pomoći žrtvi da ostvari svoja prava (individualno zagovaranje i podrška) i poboljšavati metode intervencija i međusektorsku suradnju (institucionalno zagovaranje). Proaktivni se pristup praktički očituje u tome što policija u roku od 24 sata nakon intervencije zbog obiteljskog nasilja obavještava intervencijski centar da je počinitelju izdala nalog za udaljavanje iz doma i šalje podatke za kontaktiranje sa žrtvom. Intervencijski centar odmah se javlja žrtvi i nastoji je pridobiti da iskoristi usluge koje joj može pružiti (Logar, 2003., prema Ajduković D. i sur., 2005.). DAIP model spretno je integrirao feminističku perspektivu u koordinirani odgovor sustava na obiteljsko nasilje tako što je istodobno podržan osnovni feministički aktivizam i stručni pristup zajedničkim pokretom protiv nasilja u obitelji nad ženama (Mason, 2015.).

Proizlazi da bi organizacije koje žele očuvati kolektivni ideal morale paziti da se on postavi unutar organizacijskog modela koji potiče odgovornost, dugoročno organizacijsko planiranje i izvršavanje zadataka. Mora se postići ravnoteža između osoblja koje radi u skloništu, zatim posebna usredotočenost na jednakost, kako u međuljudskim odnosima žrtava na smještaju, tako pojačano i u odnosima između zaposlenika i žrtava (Schechter, 1982., prema Mason, 2015.).

1.2.5. Ograničenja feminističkog pristupa

Iz perspektive žena žrtava obiteljskog nasilja, nad njima je nasilje najčešće provodio partner. Iako ima primjera kada je žena zlostavljala muškog partnera, najčešće svjedočimo različitim oblicima nasilja muškaraca nad ženama. Partnersko zlostavljanje, ali i drugi oblici zlostavljanja, pojavljuju se u svim kulturama, religijama, ekonomskim slojevima, svim razinama obrazovanja, u svakoj životnoj dobi. Partnersko je zlostavljanje sustavna zloupotreba moći između partnera. Johnson (1995.) tvrdi da postoje dva različita oblika nasilja u paru koji se događaju unutar obitelji u Sjedinjenim Državama i drugim zapadnim zemljama. Razlikuje „patrijarhalni terorizam” i „uzajamno nasilje u paru”. Takva diferencijacija ističe važnost straha kao dinamike odnosa u paru,

a koja je zastupljena u kategoriji „patrijarhalni terorizam”. Pregled dokaza iz njegova istraživanja širokog uzorka i kvalitativnih i kvantitativnih podataka prikupljenih iz skloništa za žene sugeriraju da neke obitelji pate od povremenih izljeva muževa ili supruge (nasilje u zajednici), dok su druge obitelji terorizirane sustavnim muškim nasiljem (patrijarhalni terorizam). Tvrdi se da je razlika između zajedničkog nasilja u paru i patrijarhalnog terorizma važna jer ima implikacije na provedbu javne politike, razvoj obrazovnih programa i interventnih strategija te razvoj teorija međuljudskog nasilja. Sve navedeno ima smisla uzeti u obzir gledajući vrlo slična iskustva s nasiljem u kontekstu hrvatske prakse. I u Hrvatskoj je na snazi patrijarhat u suvremenom obliku. Iz toga proizlazi da žene u Hrvatskoj nisu dvostruko nego trostruko opterećene (rad, obitelj, „siva ekonomija”) i zbog tolike preopterećenosti ne mogu aktivno sudjelovati u političkom i društvenom životu. Plaće su za žene do 20 posto niže od plaća muškaraca. Žena je više među nezaposlenima, žene se pri zapošljavanju češće pita o njihovu obiteljskom statusu i ako imaju obitelj, to se smatra negativnim, dok je za muškarca to pozitivna datost. Teret kućanskih poslova još snosi žena, a „model komplementarnog polariteta” primjerice, kojim se u Crkvi još tumače rodni odnosi, nije simetričan, nego asimetričan i podložan je trajnoj opasnosti da se ženu tumači u odnosu prema muškarcu, kao „drugu”, a time i manje vrijednu. „Ako je manje vrijedna, lakše joj je dati otkaz, dati joj manju plaću, lakše ju je tući itd.” (Anić, 2011.).

No činjenica je da, uz partnersko nasilje, u obiteljsko nasilje svrstavamo i nasilje djece prema roditeljima i obratno, te nasilje između svih drugih srodnika u prvoj i drugoj liniji koje zakonodavac prepoznaje kao članove uže i šire obitelji. Nadalje, postoji i nasilje u istospolnim odnosima što zahtijeva još sveobuhvatniju analizu i teorijsko objašnjenje jer se neminovno radi o drukčijim etiološkim podlogama.

Feministički pristup potpuno zakazuje kada se radi o nasilju koje provode žene. Feminizam prepoznaje žensko nasilje samo u kontekstu samoobrane ili eventualno osвете za prethodna zlostavljanja. No, ne objašnjava zašto žene mogu biti počiniteljice nasilja na poslu ili prema djeci. Feministički je pristup isključiv u stajalištu da žena nikad nije kriva za nasilje koje je preživjela te da se ženi uvijek treba vjerovati da je ona žrtva u odnosu. Na taj se način isključuje i najmanja mogućnost manipulacije od žene žrtve. Kada bi doista sve bilo tako, to bi značilo da žena žrtva uvijek pasivno trpi i doživljava sve navale svih vrsta nasilja kojima je izložena, a kad reagira

nasilno, to je u samoobrani. Ova konstrukcija zasigurno je primjenjiva, ali ne može se uzimati isključivo. Nasilje između intimnih partnera (Intimate Partner Violence) podrazumijeva da se ono može dogoditi i ženama i muškarcima: i u istospolnim ili heteroseksualnim vezama (George, 2014., prema Mason, 2015.).

U ime težnje o ujednačenosti ljudskih prava, nije pravedno podlegnuti *a priori* pristupu da žena uvijek ima pravo samim time što je žena, kao što nam feministice impliciraju. Dinamika nasilnog odnosa i njegove posljedice uvjetovane su vrstom odnosa žrtve i počinitelja. To može biti žrtvi poznat ili nepoznat počinitelj, a može biti riječ o partnerskom ili nekom drugom nasilju. Utjecaj ima i velika razlika u dobi žrtve u odnosu prema počinitelju, zatim istospolnost žrtve i počinitelja u partnerskom odnosu. Dolazimo u tom slučaju u veliku dvojbu: tko je žrtva u nasilnom odnosu dviju ženskih partnerica ili dvojice muških partnera koji žive u homoseksualnoj vezi? Ono što je sigurno jest da žena žrtva nikada ne može „zaslužiti” nasilnu reakciju počinitelja jer ga je izazvala. Nasilno ponašanje izbor je primarnog počinitelja, pa i kada ga čini žena kao vlastiti izbor u nekom odnosu (s partnerom, s djecom, na poslu, s prolaznikom na ulici, u istospolnoj vezi i sl.). Na osnovi mnogobrojnih istraživačkih spoznaja o činjenici da su žene u 75 % – 80 % slučajeva žrtve muškaraca, praksa upućuje na to da je ovoj temi najtočnije pristupiti tako da odmah u početku poklonimo vjeru ženi žrtvi kada traži pomoć. Kroz daljnji proces rada i pružanja pomoći žrtvi prikazuje se u praksi da je moguće i da je nužno definirati tko je u odnosu primarna žrtva, a tko je primarni počinitelj nasilja. To je moguće ako se u sustavu redovito primjenjuju tehnologije za praćenje povijesti konkretnog nasilnog odnosa. Tako se ubrzo može dobiti jasan uvid u to tko je pokretač nasilnog ponašanja u određenoj obitelji. Polazeći iz takve perspektive, može se utvrditi da nije žena uvijek u pravu nego je žrtva uvijek u pravu! To je činjenica koji se ne smije ignorirati nego baš suprotno: na toj spoznaji potrebno je graditi daljnji pristup u pružanju pomoći žrtvama nasilja, ali istodobno i u radu s počiniteljima nasilja na zaustavljanju i mijenjanju neprihvatljivih nasilničkih obrazaca ponašanja.

Sljedeće ograničenje feminističkog pristupa ogleda se u činjenici da se u skloništima koja organiziraju i vode autonomne feministice i dalje nastoje minimizirati pravila tijekom boravka žrtava, a pristup u radu sa žrtvom pojačano je orijentiran na prilagodbu okoline žrtvi kako bi se nje govalo i oporavilo njezino traumatizirano biće (primjer organizacije iz Washingtona

WSCADV). Takav pristup nije lako provoditi i doista treba znati dozirati točno toliko prilagodbe žrtvi da se ona s jedne strane ne osjeća ponovno traumatizirana u skloništu, kao što je bila s nasilnikom kod kuće, a da se s druge strane ne uđe u novu zamku: žrtva želi što dulje ostati u tako njegujućem okružju te je vrlo tanka granica do „iskliznuća” prema pasivnosti i inertnosti s jasnom potrebom da „netko drugi sve riješi i organizira” (u ovom slučaju uprava feminističkog skloništa). Tako se sporije budi žrtvin rast prema preuzimanju odgovornosti i osamostaljenju. Nadalje, autonomna feministička skloništa nisu sklona policiji ili centru za socijalnu skrb (CZSS) davati podatke o broju smještenih žena ni bilo kakav drugi podatak o žrtvi, što polazi iz njihova nepovjerenja „prema i dalje patrijarhalnom sustavu koji ne želi istinski razumjeti i pomoći ženama žrtvama”. Sve navedeno često je podloga za donošenje odbijajućih odluka financijera o financiranju autonomnih feminističkih skloništa, što ih dovodi u frustrirajuću situaciju. Zbog toga organiziraju javne aktivističke akcije preko kojih šalju poruku da je smanjenje ili čak odbijanje financiranja posljedica patrijarhata koji i dalje postoji među donositeljima odluka u političkoj sferi konkretne zajednice u kojoj je sklonište. Nastaje apsurdna situacija:

- autonomne feministice nemaju povjerenja u sustav zbog čega štite žene žrtve i od sustava i od počinitelja nasilja
- autonomne feministice, unatoč iskazanom nepovjerenju prema sustavu, od njega očekuju financijsku potporu za pružanje izravne pomoći žrtvi obiteljskog nasilja, ali nisu spremne s tim sustavom otvoreno komunicirati te ne pristaju na smještaj žrtava posredovanjem policije ili centra za socijalnu skrb (CZSS), kako ne bi trebale sustavu dati informaciju o broju žrtava u skloništu, pa čak niti dati podatak policiji ili CZSS-u je li konkretna žena smještena u sklonište
- zbog nedostatka financijskih sredstava nisu u mogućnosti imati dovoljan broj zaposlenih stručnjakinja, kao ni zadovoljene uvjete glede prostora i opreme, a u skladu s očekivanjima sustava (Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga NN 40/2014).

Kako bi se poboljšala ova neproduktivna situacija u kojoj gube svi sudionici, feministički rad sa žrtvama u skloništima doživljava znatne prilagodbe od 2000-ih godina. Prilagodbe idu u smjeru kombinacije feminističkog pristupa sa stručnim radom u skloništima za žrtve obiteljskog nasilja te prema pružanju drugih oblika pomoći žrtvama (DAIP model, Duluth, Minnesota, SAD).

Posljednjih 20 godina u svijetu se očituju pozitivni pomaci u ovoj temi što dokazuju sljedeći pokazatelji:

- povećanje otvorenosti feministica u komunikaciji sa sustavom
- feministice postupno prihvaćaju korist istodobnog stručnog rada s počiniteljima nasilja, koji je početkom 2000-ih godina počela zagovarati struka radi učinkovitog i trenutnog zaustavljanja nasilja, tako da se sustavno radi s počiniteljem na promjeni stajališta i ponašanja
- razvijeni društveni sustavi podržavaju proaktivan pristup u zaštiti žrtve, u čemu vrlo dobro dolazi do izražaja feministički aktivizam i snaga za uvođenje promjena uz snažan doprinos pomažućih struka u ukupnom paketu podrške žrtvama obiteljskog nasilja
- pozitivni rezultati proaktivnog pristupa vide se u koordinaciji metoda intervencija i poboljšanja međusektorske suradnje: policija dojavljuje intervencije u obitelji o čemu informacije upućuje unaprijed dogovorenim kanalima organizaciji (feminističkoj i/ili strukovnoj) koja zatim kontaktira sa žrtvom, potiče je da iskoristi usluge koje joj se u sustavu pružaju: upoznavanje žrtve s njezinim pravima, podrška u dobivanju pravne zaštite, materijalna pomoć i smještaj, zdravstvena zaštita, savjetovanje, pomoć u vezi s djecom, krizna intervencija u slučaju ponovljenog nasilja, pomaganje žrtvi da procijeni opasnost od budućeg nasilja i da izradi svoj sigurnosni plan
- sve navedeno prepoznato je kao potrebno i važno provoditi, a to jednako prihvaćaju feminističke i strukovne snage u zajednici
- zajedničko je i stajalište o važnosti uključivanja u javne kampanje radi osvješćivanja javnosti o problemu obiteljskog nasilja i mogućnostima njegova suzbijanja
- financijeri su skloniji financirati takve primjere integrirane suradnje puno više nego nekadašnja feministička nehijerarhijska skloništa.

1.3. METODOLOGIJA U KVALITATIVNOJ ANALIZI PODATAKA

U kojim se to slučajevima istraživači odlučuju za kvalitativnu metodologiju? Složit ćemo se brzo da kvalitativna metoda istraživanja omogućuje dublju analizu u odnosu prema kvantitativnoj

metodi. Možemo se složiti i da je kvalitativna metoda pogodna za obradu osjetljivih tema kada se istražuju ljudski osjećaji i očekivanja jer ćemo dobiti dubinski uvid u objašnjenja doživljaja i ponašanja ciljane skupine sudionika u istraživanju. Može se dobiti odgovor na pitanje „zašto” je nešto doživljeno, zatim „zašto” se dogodilo neko ponašanje ili očekivanje – sve iz perspektive sudionika istraživanja. Stoga je ova metodologija pogodna za istraživanje doživljaja i očekivanja te time povezanih emocija kod različitih vulnerabilnih ciljanih skupina ili pojedinaca kao što su beskućnici, osobe s onesposobljenjem, izbjeglice, korisnici različitih oblika pomoći socijalne skrbi u zajednici, žrtve trgovine ljudima, žrtve obiteljskog nasilja, žrtve silovanja i sl.

Proizlazi da se kvalitativne metodologije primjenjuju kada postoji potreba za cjelovitom i širom slikom o nekom problemu/pojavi, kada se želi „uhvatiti” pokretač promjene u ponašanju i/ili razumijevanje motivacije kao i definiranje čimbenika koji utječu na odluke ciljane skupine. Takve se pojave/problemi ne mogu „uhvatiti” strukturiranim upitnikom i egzaktnim statističkim analizama. To bi bilo kao da ljepotu, snagu, energiju Nijagarinih slapova pokušamo prenijeti nekom tko ondje nikada nije bio tabličnim prikazom visine slapova, nadmorske visine, broja padova i brzine protoka vode tj. količine vode koja protječe u minuti, danu ili godini. To nas može kratko zainteresirati, pa i zapanjiti. No na taj način ne možemo prenijeti uvid u osjećaje i doživljaje koje kod promatrača budi svjedočenje toj snazi, buci, mirisima, bojama. Ne možemo izračunati strahopoštovanje prema moći prirode, ne možemo staviti u tablicu osjećaje zanosa i blistave energije koju nam ti prizori ulijevaju u filigranske ornamente naše nutrine. Navedene parametre nemoguće je točno prikazati ako se oslanjamo isključivo na kvantitativnu paradigmu.

Kvalitativna metodologija pogodna je za istraživanje sudionikova stanja na osnovi činjenice njegove zarobljenosti u nekom problemu, a koji nije riješen temeljem jedne sudionikove odluke ili jednog čina. Problem je riješen na osnovi procesa s mnogo etapa, koji je uključivao više odluka i činova koji su obuhvaćali mjesece i godine. Ovakav okvir može se opisati kao „studija procesa” koju kvalitativna metodologija spretno može obuhvatiti kako bi se prikazale faze ljudske neodlučnosti te s njom povezani uzroci iz korisničke perspektive (Anderson i Saunders, 2003.).

Istraživanja temeljena na kvalitativnim metodama provode se na malom broju sudionika, koji posjeduju karakteristike važne za temu istraživanja. Upravo je zato moguće primijeniti metodu

promatranja, dubinski intervju, studij slučaja, biografsku metodu, analizu osobnih dnevnika, analizu autobiografija i sl. U fokusu su kvalitativnog istraživača sudionici istraživanja, odnosno pojedinci, skupine ili zajednice, kojima istraživač pristupa kao ekskluzivnim i najboljim izvorima znanja o sebi, o tome što trebaju i čemu teže. Biti etički osviješten stručnjak u tom slučaju znači znati iskoristiti znanje sudionika istraživanja (žrtava), slušati njegove želje i iskoristiti njegovu snagu za pozitivne ishode u budućnosti. Kvalitativni istraživač primjenjuje široku skalu metoda i tehnika iz različitih istraživačkih paradigmi razvijajući tako svestrane intervencijske strategije (Halmi, 2013.). Potpuna objektivnost smatra se nemogućom i njoj se ne teži. Istraživač uključuje svoja osobna iskustva i empatički uvid kao relevantne podatke. Istraživač mora biti u izravnom osobnom kontaktu s ljudima i situacijama koje istražuje (žrtvama). Istraživačevo osobno iskustvo i uvid smatraju se važnim aspektom ovog pristupa. Naglasak je na procesu i na stalnim promjenama koje se događaju na individualnom ili općem planu. Istraživanje je stalno otvoreno za nove pristupe koji su uvjetovani promjenama koje se događaju (Bognar, 2000.).

Proizlazi da opisani „problem” i dalje „zamućuje vidike” istraživača i stvara kod njih doživljaj nelagode ili čak otpor prema kvalitativnoj metodi i metodologiji. Temelj za ovakav zaključak nalazim u analizi (Ajduković, M., 2014.) broja izvornih znanstvenih radova i prethodnih priopćenja objavljenih u *Ljetopisu socijalnog rada*. Analizirano je dvadesetogodišnje razdoblje, po petogodišnjim fazama izlaženja, u ukupnom razdoblju od 1994. do 2013. godine. Tijekom prvih deset godina izlaženja *Ljetopisa socijalnog rada* ni u jednom objavljenom empirijskom znanstvenom radu nije korišten kvalitativni pristup. U posljednjih deset godina označenog razdoblja udio ovih radova sve je veći te je u razdoblju od 2004. do 2008. bilo objavljeno 12 %, a u posljednjih pet godina nešto više, odnosno 15 % radova. S obzirom na čestu primjerenost i primjenjivost kvalitativnog pristupa upravo u području socijalnog rada, broj objavljenih radova razmjerno je malen. Primjerice, (Vučković Juroš, 2011., prema Ajduković, M., 2014.), analizirala je broj objavljenih kvalitativnih istraživanja u najvažnijih devet hrvatskih časopisa u području društvenih znanosti. Rezultati su pokazali da su objavljena samo 43 takva članka u razdoblju od deset godina (2000. – 2009.). Čini se da je to odraz dominantnog istraživačkog kvantitativnog diskursa u društvenim znanostima (Ajduković, M., 2014.).

Ajduković dalje propituje možemo li ipak očekivati povećani porast istraživanja u kojima se primjenjuje kvalitativni pristup? Prema svemu sudeći, kaže da možemo! Za to postoji nekoliko razloga. Kvalitativni pristup pogodan je za mnoga istraživanja u socijalnom radu. Pruža mogućnost za produbljeno razumijevanje različitih iskustava i stajališta korisnika usluga, kreatora politike, stručnjaka, volontera. Pogodan je za proučavanje različitih socijalno osjetljivih pitanja i omogućuje uključivanje sudionika koji bi mogli imati poteškoća u izražavanju kada se primjenjuju uobičajene kvantitativne metode istraživanja. Suvremena načela i teorijski temelji socijalnog rada, kao npr. korisnička perspektiva, važnost višestrukih perspektiva, konstruktivistički pristup, postmodernizam (Čačinović Vogrinić i sur., 2007. prema Ajduković, M., 2014.) upravo pozivaju na korištenje kvalitativnog pristupa. Danas se sve češće, kako bi se iskoristile prednosti kvalitativnog (dubinskog) i kvantitativnog (numeričkog) pristupa, javljaju tzv. „miješani modeli” u kojima su isprepleteni kvalitativni i kvantitativni dijelovi istraživanja, a radi dobivanja širih uvida u istraživanu pojavu (Miles i Huberman, 1994., prema TAM Tim-kui, 1993.).

1.3.1. Interpretacija u kvalitativnim istraživanjima

U kvalitativnom pristupu neizbježna je pristranost, pa je stoga istraživač odgovoran provesti postupke kako bi se što više smanjio utjecaj nepoznatih djelovanja na rezultate i zaključivanje (Ajduković, D., 2008.). Autor dalje navodi da se neki od postupaka odnose na triangulaciju podacima, tj. osiguravanje da se ista vrsta informacija dobije iz različitih izvora korištenjem različitih oblika uzorkovanja, različitih istraživača i metoda prikupljanja podataka. Uz triangulaciju, koja traži znatne resurse, autor dalje navodi i druge postupke kojima se povećava kvaliteta kvalitativnih podataka: svijest istraživača o procesima kroz koje prolazi tijekom priprema za prikupljanje podataka i postupak vođenja bilješki o tom procesu. Kad govori o pripremnim postupcima, autor misli na proučavanje informacija o zajednici ili pojedincima o kojima će provesti kvalitativno istraživanje uz reflektivne bilješke istraživačevih misli i osjećaja o onome što je opažano i doživljeno. Temeljem ovako prikupljenih bilješki i njihova osobnog razumijevanja, istraživač može donijeti privremene zaključke. Pomoći će također i bilježenje pitanja koja se postavljaju u nestrukturiranom dubinskom intervjuu, a ne samo odgovora sugovornika, a sve radi boljeg razumijevanja konteksta u kojem se intervju održao. U svakom slučaju, povećanje vjerodostojnosti kvalitativnih podataka zahtijeva kreativnost i kritičnost istraživača, stoga je

odgovornost za dobru metodologiju istraživača koji rabe kvalitativnu metodologiju posebno velika (Ajduković, D., 2008.).

Na tom su tragu zanimljive i korisne „Smjernice za izvještavanje o kvalitativnim istraživanjima i njihovo objavljivanje u *Ljetopisu socijalnog rada*” (Ajduković, M., 2014.). Smjernice i kriteriji procjene ne smiju biti prepreka ili kočnica za nesmetanu fleksibilnost istraživačkih poniranja u posebnost konkretne teme istraživanja. Smjernice ne smiju sputavati istraživačevu kreativnost i subjektivne procjene kako će „putovati” i doći do cilja. Istraživač mora odabrati pristupe i metode koji najbolje odgovaraju njegovim istraživačkim ciljevima i podacima do kojih želi doći (Ajduković, M., 2014.). Na tragu toga što „smjernice ne smiju” u istraživačkoj je praksi vidljivo da se nerijetko pojavljuju negativni komentari i doživljaji istraživača vezano za (ne)poštovanje potrebe za korištenje smjernica. Kriteriji i smjernice trebali bi biti upravo toliko ujednačeni koliko je potrebno da omogućuju širok spektar sagledavanja tema, a da se ipak ta širina ne rasplina na detalje detalja, nego da se održi u fleksibilnim okvirima. Na taj se način omogućuje suradnja kvalitativnih istraživača s različitim paradigmatama. Drugim riječima, omogućuje se da bilo tko drugi nakon istraživača, ako to želi, također može prepoznati put koji vodi do otkrivenih širina i dubina te može doživjeti polazišnu paradigmatu prethodnog istraživača, iako će svaki od njih doći do svojih spoznaja vlastitim putevima i vještinama. Na kraju bitno je da su proniknute širine i dubine doživljaja iz perspektive sudionika istraživanja dovoljno slične jer dobro kvalitativno istraživanje teži ispravnosti, pouzdanosti, mogućnosti generalizacije i objektivnosti (Winter, 2000.).

Ajduković, M. (2014.) predložila je prilagođen popis kriterija za izvještavanje o kvalitativnim istraživanjima provedenima korištenjem intervjua i fokusnih grupa (FG) proširujući poznate COREQ (Consolidated criteria for reporting qualitative research) kriterije (Tong, Sainsbury i Craig, 2007.). Tong, Sainsbury i Craig (2007.) razvili su taj popis na osnovi opsežne analize publikacija koje se bave kriterijima i ček-listama za procjenu kvalitativnih istraživanja, a koje su identificirali preko Cochrane i Campbell protokola, te Medline i CINAHL baza podataka. Identificirali su 76 relevantnih kriterija na osnovi 22 ček-liste. Kriterije koji su bili nejasno ili preširoko definirani ili nepraktični za procjenu su isključili, a preostala 32 kriterija grupirali su u

tri područja: (1) istraživački tim i refleksivnost, (2) nacrt istraživanja i (3) analiza podataka i izvještavanje.

Temeljem analize objavljenih relevantnih članaka u Ljetopisu socijalnog rada (Ajduković, M., 2013.) navedenim je kriterijima autorica dodala još šest kriterija koji su navedeni pod točkama 9., 11., 12., 26., 28. i 38., a odnose se na teorijski kontekst istraživanja, izbor metode prikupljanja podataka, etička pitanja, odstupanja od planiranog nacrta istraživanja, opis okvira analize podatka te navođenje ograničenja istraživanja. Slijedi prikaz ovih $32 + 6 = 38$ kriterija za izvještavanje o kvalitativnim istraživanjima:

Tablica 1.

Kriteriji za izvještavanje o kvalitativnim istraživanjima u kojima se provode intervjui i fokusne grupe (Ajduković, M., 2014., na temelju Tong, Sainsbury i Craig, 2007.: 352)

Kriterij	Pitanje
1. područje: Istraživački tim i refleksivnost	
Podaci o istraživaču	
1. Ispitivač/voditelj fokusnih grupa	Je li autor vodio intervju ili fokusnu grupu? Ako nije, tko je proveo intervju ili fokusnu grupu?
2. Kompetentnost /razina obrazovanja istraživača	Na čemu se temelji vjerodostojnost istraživača? Koje obrazovanje ima istraživač?
3. Zanimanje	Koje je bilo zanimanje istraživača u vrijeme provedbe istraživanja?
4. Rod	Je li istraživač muškarac ili žena?
5. Iskustvo i izobrazba	Kakvo iskustvo ili izobrazbu iz kvalitativne metodologije ima istraživač?

Kriterij	Pitanje
1. područje: Istraživački tim i refleksivnost	
Odnos sa sudionicima	
6. Uspostava odnosa	Kako je uspostavljen odnos sa sudionicima? Je li odnos bio uspostavljen prije početka istraživanja?
7. Informiranost sudionika o istraživanju/istraživaču	Što su sudionici znali o istraživanju (npr. osobnim ciljevima istraživača, razlozima za provedbu istraživanja)?
8. Osobine istraživača	Koje su osobine navedene o ispitivaču/voditelju FG (npr. pristranosti, preduvjerenja i interesi za temu istraživanja)?
2. područje: Nacrt istraživanja	
Teorijski i metodološki okvir	
9. Teorijski kontekst istraživanja	Jesu li istraživačka pitanja relevantna i dobro uklopljena u širi teorijski kontekst istraživanja?
10. Metodološka orijentacija, pristup i teorija	Koji je metodološki pristup korišten u istraživanju (npr. utemeljena teorija, analiza diskursa, etnografija, fenomenologija, analiza sadržaja)? Je li odabrani pristup utemeljen?
11. Odabir metode prikupljanja podatka	Koji je metodološko-spoznavni razlog za izbor intervjua odnosno fokusne grupe?
12. Etička pitanja	Jesu li opisana relevantna etička pitanja i procedure?
Odabir sudionika	
13. Uzorkovanje	Kako su sudionici odabrani (npr. namjerni uzorak, prigodni uzorak, metoda „snježne grude”, odnosno lančano uzorkovanje)?
14. Okupljanje sudionika	Kako se pristupilo sudionicima (npr. licem u lice, telefonski, poštom, e-poštom)?
15. Veličina uzorka	Koliko je sudionika sudjelovalo u istraživanju?
16. Nesudjelovanje	Koliko je osoba odbilo sudjelovati u istraživanju ili je odustalo tijekom provedbe? Koji su bili razlozi?
17. Opis uzorka	Jesu li važna obilježja uzorka opisana (npr. demografska obilježja)?

Kriterij	Pitanje
2. područje: Nacrt istraživanja	
Okolina	
18. Okolina u kojoj je provedeno istraživanje	Gdje su podaci prikupljeni (npr. kod kuće, u nekoj instituciji čiji su sudionici korisnici, na radnom mjestu)? Jesu li navedene specifičnosti šire (geografske) okoline u kojoj se provodi istraživanje povezane s temom istraživanja?
19. Prisutnost drugih osoba	Je li još tko osim istraživača i sudionika istraživanja bio prisutan tijekom prikupljanja podataka? Tko? Zbog čega?
Prikupljanje podataka	
20. Vodič za intervju/fokusnu grupu	Jesu li autori prikazali pitanja, potpitanja, smjernice ili tematske cjeline? Je li provedeno pokusno istraživanje?
21. Ponovljeni intervjui	Je li bilo ponavljanja intervjua? Ako jest, koliko? Zbog čega?
22. Audio/videosnimanje	Je li se istraživač koristio audio ili videosnimanjem za prikupljanje podataka?
23. Terenske bilješke	Je li istraživač vodio bilješke tijekom i/ili nakon provedbe intervjua ili fokusnih grupa?
24. Trajanje	Koliko su intervjui ili fokusne grupe trajali?
25. Zasićenje podacima	Je li se raspravljalo o spoznajnom zasićenju podacima odnosno o tome jesu li ili ne novi podaci pridonosili novim spoznajama važnima za istraživačka pitanja?
26. Odstupanje od planiranog nacrt istraživanja	Je li bilo, i ako jest, zbog čega, odstupanja od planiranog načina prikupljanja podataka ili odabira sudionika istraživanja? Kako su terenski istraživači ili istraživački tim odlučivali o postupanju u takvim situacijama?
27. Provjera transkripata	Jesu li transkripti poslani/dani na pregled sudionicima zbog provjere autentičnosti prijepisa razgovora?
3. područje: Analiza i zaključci	
Analiza podataka	
28. Opis okvira analize podatka	Je li navedeni postupak obrade podataka u skladu s odabranim metodološkim pristupom?
29. Broj osoba koje kodiraju podatke	Koliko je osoba kodiralo podatke? Ako je bilo više osoba koje su radile obradu podataka, kako je postignut konsenzus o završnoj strukturi rezultata?
30. Opis postupka kodiranja	Jesu li autori prikazali opis postupka kodiranja i opis kodne strukture?

Kriterij	Pitanje
3. područje: Analiza i zaključci	
31. Izvođenje tema	Jesu li teme identificirane unaprijed ili izvedene iz podataka?
32. Računalni program (softver)	Je li korišten neki računalni program za obradu i upravljanje podacima? Ako da, koji?
33. Provjera rezultata sudionika	Jesu li sudionici dali povratne informacije o nalazima?
Izvještavanje	
34. Navođenje izjava	Jesu li prikazani navodi izjava sudionika kako bi se opisale teme/zaključci? Je li svaki prikazani odgovor sudionika identificiran (npr. šifra sudionika)?
35. Dosljednost interpretacije podataka i zaključaka	Postoji li dosljednost između prikazanih rezultata i zaključaka?
Kriterij	Pitanje
36. Jasnoća glavnih tema	Jesu li glavne teme jasno prikazane u zaključcima?
37. Jasnoća sporednih tema	Postoji li opis različitih ili odstupajućih slučajeva ili rasprava o sporednim temama?
38. Ograničenje istraživanja	Jesu li se autori kritički i cjelovito osvrnuli na ograničenja istraživanja?

Kako navodi Ajduković, M. (2014.), smisao ovih Smjernica nije usmjeravanje autora na puko nabranje npr. važnih informacija o autoru/istraživaču – zanimanje, rod, drugi važni identiteti, profesionalno ili/i životno iskustvo, područja stručnog usavršavanja, istraživačka kompetencija. Smjernice upućuju na elemente koji su važni za procjenu kvalitete istraživanja, njegove vjerodostojnosti i dosljednosti. Iako ovih 38 kriterija za izvještavanje dobro pokrivaju ključne metodološke aspekte o kojima treba voditi računa u planiranju i provedbi istraživanja, oni ne daju odgovore (niti im je to namjera) na najčešće metodološke dvojbe i pitanja, npr. kako formirati namjerni uzorak, koliki treba biti broj sudionika intervjuja ili broj i sastav fokusnih grupa koji je nužan za valjanost zaključivanja itd. To je i dalje u domeni istraživača koji svoje izbore i odluke o nacrtu i provedbi istraživanja treba obrazložiti konzultirajući se s metodološkom literaturom u ovom području.

1.3.2. Mješovite metode

Postoji mit „da se pravi kvalitativni istraživači ne oslanjaju na korištenje brojeva”. Kao da su prikaz riječi i brojeva dva različita i suprotstavljena bića koja ne mogu lako ili „besramno” koegzistirati bez znatnih napora i izjednačavanja kvalitativnih istraživanja s riječima i kvalitetama i kvantitativnih istraživanja s brojevima i količinama (Bauer i sur., 2000., prema Sandelowski, 2001.). „Anti-brojevni” mitovi doveli su, prema Sandelowski, do nedovoljne upotrebe brojeva u kvalitativnom istraživanju i jednostranog pogleda na kvalitativno istraživanje kao na „anti-brojevno” istraživanje. Ipak, brojevi su sastavni dio kvalitativnog istraživanja jer značenje djelomice ovisi o broju. Kao i u kvantitativnom istraživanju, brojevi se rabe u kvalitativnim istraživanjima kako bi se utvrdila važnost istraživačkog projekta, dokumentiranje onoga što je poznato o problemu i opisivanje uzorka. Autorica ističe da brojevi osvjetljavaju, ali i opskrbljuju, a time i kompletiraju potrebnu napetost između znanosti i umjetnosti u kvalitativnom istraživanju. U preglednom članku, Fakis i suradnici (2014.) objavili su analizu 14 studija različitih istraživača koji su u svojim radovima ustrajali na analizi kvalitativnih podataka kvantitativnim metodama. Nakon obavljene analize, ovi autori (2014.) ističu potrebu za novom mješovitom metodom koja se temelji na naprednoj metodi statističkog modeliranja za istraživanje složenih odnosa koji proizlaze iz kvalitativnih informacija. Konkretno, ciljevi takvog sustavnog pregleda različitih istraživanja mogu se izraziti sljedećim pitanjima:

1. Kada su kvalitativne informacije analizirane kvantitativnim metodama?
2. Koje su se kvantitativne metode primjenjivale za analizu kvalitativnih informacija?
3. Zašto su kvalitativne informacije analizirane kvantitativnim metodama?

Fakis i sur. (2014.) nalaze da metode analize koje se primjenjuju u kvalitativnim istraživanjima trebaju biti detaljno opisane. Uz to, potrebno je primijeniti i detaljno opisati statističke metode. Važno je da se statistički modeli i njihove pretpostavke opisuju i testiraju kako bi rezultati bili valjani i reproducibilni. Da bi tumačenje rezultata bilo jasno i zaključak valjan, potrebno je da kvalitativne rezultate verificira drugi, neovisni procjenitelj. Prema ovim autorima, bez svega navedenog umanjuje se kvaliteta kvalitativnih rezultata.

Ipak, postoje i ograničenja obrade podataka mješovitom metodom koja se temelji na naprednoj metodi statističkog modeliranja radi istraživanja složenih odnosa koji proizlaze iz kvalitativnih informacija:

- općenitost nalaza i zaključaka
- mali uzorci za statističku analizu.

To ograničava sposobnost promatranja znatnih razlika i smanjuje povjerenje u rezultate (Fakis i sur., 2014.).

Još jedan autor tvrdi da, na razini postupaka, kvantificiranje kvalitativnih informacija može učiniti analizu podataka učinkovitijom i upravljivijom (TAM Tim-kui, P., 1993.). Nadalje kaže da je važno imati na umu da se u procesu kvantificiranja interpretacijsko stajalište i subjektivni elementi kvalitativnih informacija ne iskrivljuju niti eliminiraju. Inače, kvalitativni upit bit će „zarobljen” kvantitativnom paradigmom. S tim u vidu, ovaj autor ističe da neke od karakteristika kvalitativnih studija mogu biti specificirane na sljedeći način:

1. svrha kvalitativnog istraživanja jest razumjeti
2. istraživanje treba provoditi u prirodnom okružju
3. teorije nastaju u procesu prikupljanja i analize podataka
4. uobičajena metoda je promatranje sudionika.

Prema preglednom članku (Sekol i Maurović, 2017.) najčešće postavljano pitanje o upotrebi mješovitog pristupa jest ono koje propituje što se to točno u mješovitom pristupu miješa? Točnije, miješaju li se metode ili metodologije, odnosno, ako se miješaju metodologije, a ne samo metode, od koje istraživačke paradigme krenuti i kojim se tipom nacrt istraživanja koristiti? Iako se u svijetu sve češće primjenjuje mješoviti istraživački pristup, u društvenim znanostima u Hrvatskoj to je još rijetkost. Autorice nude prijedlog jednostavnije podjele različitih mogućnosti mješovitog istraživačkog pristupa. Pritom treba razlikovati pojam znanstvene metodologije od pojmova znanstvenih metoda i tehnika. Znanstvene metode odnose se na opće pristupe u istraživačkom radu, dok se tehnike odnose na specifične postupke u okvirima pojedinih metoda. Istodobno, metodologija je disciplina u kojoj se procjenjuje na osnovi kojih se kriterija u

konkretnim situacijama znanstvene spoznaje upotrebljavaju određene metode i tehnike te jesu li ti kriteriji opravdani. Metodologija obuhvaća metode i tehnike, ali sadrži i dio koji se oslanja na filozofiju znanosti, logiku, matematiku i statističko zaključivanje (Sekol i Maurović, 2017.).

Ragin (2014.) raspravlja o dvjema istraživačkim tradicijama u komparativnoj društvenoj znanosti. Jedna se tradicionalno smatra kvalitativnom, a druga kvantitativnom. Ova se podjela događa ponovno i iznova u gotovo svim društvenim znanstvenim područjima. Ovaj autor u svojoj knjizi raspravlja o različitostima između pristupa koji se nazivaju kvalitativni (ili orijentirani na pojedine slučajeve) i kvantitativni (ili orijentirani na varijable) – ponajprije u smislu njihovih različitih orijentacija prema analizi i tumačenju podataka. Ragin (2014.) zastupa metodu *Qualitative Comparative Analysis* – QCA (kvalitativna komparativna metoda), koja bi trebala iskoristiti prednosti kvalitativnih i kvantitativnih metoda. QCA je analitička strategija koju ovaj autor naziva „kvalitativnom usporednom metodom”, a može se primijeniti na nekoliko slučajeva ili na stotine. Dalje problematizira da, ako je pristup orijentiran na varijable ograničen pojednostavljenim konceptima uzroka, pristup orijentiran prema slučaju ograničen je nemogućnošću rješavanja velikog broja slučajeva. QCA bi trebao biti srednji put između dviju krajnosti. QCA omogućuje istraživačima da „probave” mnoge slučajeve i procijene uzročnu složenost.

Prema TAM Tim-kui, P. (1993.), mnogo je razloga za miješanje kvalitativnih i kvantitativnih podataka i metodologija istraživanja. Slijedi prikaz.

Prvo:

- a) kvantitativni podaci mogu smanjiti „debljinu” kvalitativnih istraživanja, čime se postiže usmjerenost i prevenira rasplinutost u detaljima
- b) kvantitativni podaci mogu pružiti korisnu provjeru kvalitativnih podataka
- c) kombinirano kvalitativno i kvantitativno istraživanje može pružiti bolje razumijevanje stvarnosti; trianguliranjem se teži boljoj procjeni stabilnosti nalaza (Jick, 1979., prema TAM Tim-kui, 1993.).

Drugo:

– kombinacijom kvantitativnih i kvalitativnih metoda „konjunktivno” (Howe, 1985., prema TAM Tim-kui, 1993.) može se istražiti isti problem; npr. u procesu triangulacije, kvantitativne i kvalitativne metode primjenjuju se za prikupljanje podataka o istom problemu.

Na prvi i na drugi način učinak „kombiniranja” postiže se kombinacijom metoda.

Treće (još veći izazov):

– kvantitativne metode, uz to što mogu pomoći u smanjenju „debljine” kvalitativnih informacija, mogu pomoći i u jačanju generalizabilnosti kvalitativnih istraživanja (Yin i Heald, 1975; Kennedy, 1979; Miles i Huberman, 1984; Yin, 1989; prema TAM Tim-kui, 1993.).

Prema TAM Tim-kui (1993.), treba poštovati dva važna kriterija kvantificiranja. Ta su dva kriterija važna jer osiguravaju da se kvantitativne metode primjenjuju samo kao alati za kvalitativno istraživanje. Prvo, u procesu kvantifikacije, interpretativna priroda studije treba ostati netaknuta. Drugo, subjektivni i osobni elementi kvalitativnih informacija ne bi trebali biti eliminirani ili promijenjeni u procesu kvantifikacije. Uklanjanjem tog subjektivnog elementa, okus kvalitativnih informacija je izgubljen. U operativnom smislu, siguran način osiguravanja da subjektivni elementi nisu uklonjeni, a da se ne izgubi objektivnost u interpretaciji, jest vraćanje kodiranih podataka sudionicima istraživanja kako bi se potvrdilo jesu li subjektivni elementi ispravno kodirani, kvantificirani i opisani.

1.4. ZAKONSKA REGULATIVA I DRUGI STRATEŠKI DOKUMENTI U SUZBIJANJU NASILJA U OBITELJI U REPUBLICI HRVATSKOJ I EUROPSKOJ UNIJI

1.4.1. Domaća regulativa i drugi strateški dokumenti u slučajevima nasilja u obitelji

Zajedničko svim zakonima koji dotiču nasilje u obitelji jest namjera zakonodavca da počinitelju nasilja uputi jasnu poruku da je činjenje nasilja neprihvatljivo ponašanje koje se ne tolerira te za koje su predviđene sustavne mjere i kazne. Na taj način namjera je svakako ohrabriti i žrtvu da prijavi nasilje kojem je izložena. Kažnjavanjem počinitelja nasilja žrtvi se šalje jasna poruka da zakonodavac smatra potrebnim i normalnim zaštitu je od daljnjeg djelovanja počinitelja nasilja. Sve navedeno podloga je za suzbijanje međugeneracijskog širenja nasilnog modela

ponašanja koji djeca, u slučajevima pojave nasilja u svojim obiteljima, nažalost lako mogu preuzeti od svojih roditelja (Ajduković i sur., 2000.).

U Republici Hrvatskoj može se uočiti primjerena zastupljenost zakonske regulative te pripadajućih strateških dokumenata koji se dotiču pojave nasilja u obitelji i to kako slijedi: 13 zakona, jedna nacionalna strategija, jedna nacionalna politika i dva protokola.

Zaštita žrtava nasilja u obitelji uređena je sljedećim zakonima: *Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji, Zakonom o socijalnoj skrbi, Obiteljskim zakonom, Zakonom o policijskim poslovima i ovlastima, Zakonom o kaznenom postupku, Zakonom o zaštiti svjedoka, Zakonom o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela, Zakonom o suzbijanju diskriminacije, Zakonom o ravnopravnosti spolova, Kaznenim zakonom, Prekršajnim zakonom, Zakonom o sudovima za mladež te Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog spola.*

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 116/2003, 137/09, 14/10. i 60/10., 70/17 i 126/19). Kada je donesen 2003. godine, bilo je to prvi put da je problem nasilja u obitelji sustavno obrađen u jednom propisu. Već 2009. godine donesen je novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 137/2009) i bio je u primjeni do 1. siječnja 2018. kada je stupio na snagu novi Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/2017). Novi Zakon donesen je među ostalim i zbog toga što je 1. siječnja 2013. stupio na snagu novi Kazneni zakon koji je definirao značenje izraza članova obitelji i bliskih osoba za potrebe tog Zakona (stoga je bilo nužno uskladiti krug osoba na koje će se primjenjivati Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji) te je propisao kažnjavanje nasilničkog ponašanja u obitelji kroz niz kaznenih djela kao njihov kvalifikatorni oblik. Isto tako, bilo je nužno implementirati u nacionalno zakonodavstvo Direktivu 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela, o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (SL L 315, 14. 11. 2012.) i Konvencije o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (NN-Međunarodni ugovori, broj: 4/2018) u ZZNO/17, prije same ratifikacije. Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji normirano je što se smatra nasiljem u obitelji, koje se osobe smatraju članovima obitelji u smislu ovog zakona te vrste i svrha prekršajno-pravnih sankcija za počinjenje nasilja u obitelji. U ovom zakonu

navedene su zaštitne mjere među kojima je i obvezni psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji za čiju je provedbu donesen Pravilnik o provedbi psihosocijalnog tretmana počinitelja nasilja u obitelji (NN 116/18). Svrha je psihosocijalnog tretmana počinitelja spriječiti daljnje nasilničko ponašanje počinitelja postizanjem pozitivnih promjena u njegovu ponašanju te poticanjem počinitelja da postane svjestan svojeg nasilnog ponašanja, da prepozna svoju odgovornost te usvoji obrasce nenasilnog ponašanja.

Izmjenama ZZNO-a iz 2019. godine postignuto je jasnije razgraničenje između prekršaja prema Zakonu od zaštiti od nasilja u obitelji i kaznenog djela nasilja u obitelji, i to tako da tjelesno nasilje koje nije rezultiralo tjelesnom ozljedom ostaje u domeni prekršaja. U krug osoba na koje se Zakon primjenjuje uključeni su svi srodnici po tazbini do zaključno drugog stupnja i tako je Zakon usklađen s definicijom člana obitelji iz Kaznenog zakona. Isto tako pooštrena je prekršajno-pravna politika kažnjavanja pooštavanjem zakonskog odmjera vanja kazni, novčanih i zatvorskih.

U pojedinim glavama **Kazneni zakon** (NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18 i 126/19) propisuje kaznena djela kojima se štite članovi obitelji i to djela na štetu braka, obitelji i mladeži, protiv spolne slobode i spolnog ćudoređa te protiv časti i ugleda. Stupanjem na snagu novog Kaznenog zakona, od 1. siječnja 2013. godine ukinuto je kazneno djelo „nasilničko ponašanje u obitelji”, ali se dodatno pojaćala zaštita svih ćlanova obitelji od nasilja u usporedbi s prethodnim Kaznenim zakonom jer je nasilje prema ćlanovima obitelji propisano kao kvalifikatorni oblik mnogih drugih kaznenih djela (primjerice tjelesne ozljede, silovanja i drugih) te se kažnjava težom kaznom. No, takvo rješenje nije bilo zadovoljavajuće te je Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (NN 56/15) dodan ćlanak 179a „Nasilje u obitelji”. Zakon je mijenjan pet puta i jednom je ispravljen. Izmjene su se odnosile na implementaciju pravne stećevine EU-a, a bila je potrebna i nomotehnićka i jezićna dorada. Razlog za posljednje izmjene Kaznenog zakona, koje su u primjeni od 1. sijećnja 2020., bilo je osnaćivanje kaznenopravne zaštite od nasilja u obitelji iz ćlanka 179a Kaznenog zakona kao i pooštavanje kaznenopravne politike u odnosu prema djelima poćinjenima protiv slućbene osobe. Navedenim izmjenama, među ostalim, „stanje dugotrajne patnje” uvedeno je kao posljedica za kazneno djelo nasilja u obitelji, a biće kaznenog djela spolnog odnošaja bez pristanka postalo je jedan od opisa kaznenog djela silovanja.

Zakonom o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 43/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19) i **Zakonom o sudovima za mladež** (NN 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19) propisane su mjere kojima se štiti sigurnost, privatnost osobnog i obiteljskog života svjedoka i žrtve te sekundarne viktimizacije. Zakonom o kaznenom postupku u hrvatsko se kazneno zakonodavstvo uvodi žrtvu među sudionike postupka s posebnim pravima propisanim u zasebnoj glavi Zakona o kaznenom postupku. Žrtva je pojmovno određena pri čemu se vodilo računa o pojmovnom određenju u međunarodnim izvorima i stranom zakonodavstvu. Uz prava koja pripadaju svakoj žrtvi, Zakon o kaznenom postupku posebnu zaštitu pruža određenim kategorijama žrtava – djeci žrtvama kaznenih djela, žrtvama kaznenih djela protiv spolne slobode te žrtvama kaznenog djela trgovanja ljudima.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17) i , kako je već spomenuto, Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji (NN 70/17) transponirana je Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 29. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP. Transponiranje prava žrtve iz Direktive o pravima žrtava u nacionalno zakonodavstvo ima svrhu, među ostalim, postizanje obazriva pristupa prema žrtvi nasilja radi sprječavanja njezine sekundarne viktimizacije, primjerene informiranosti žrtve o njezinim pravima te skrb mjerodavnih tijela o pravima žrtve u postupovnim radnjama. Transponiranjem Direktive te u skladu s Konvencijom Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji sveobuhvatno se uređuju prava žrtava nasilja u obitelji. Propisivanjem kataloga prava žrtava nasilja u obitelji ojačava se njihova procesnopravna pozicija, omogućuje im se aktivno sudjelovanje u postupovnim radnjama koje mjerodavna tijela provode radi njihove zaštite i sankcioniranja počinitelja te se sprječava njihova traumatizacija i sekundarna viktimizacija u postupku.

Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (Narodne novine, broj 80/08, 27/11) stupio je na snagu 2013. godine pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji. Predmetnim Zakonom određuje se pravo na novčanu naknadu žrtvama kaznenih djela nasilja počinjenih s

namjerom, pretpostavke i postupak za ostvarivanje prava na naknadu, tijela koja donose odluke i sudjeluju u postupku odlučivanja o pravu na naknadu te se određuju tijela i postupak koji se primjenjuje u prekograničnim slučajevima.

Prekršajni zakon (NN 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18) kao opći propis kojim se štiti javni poredak, društvena disciplina, društvene vrijednosti zajamčene i zaštićene Ustavom, međunarodnim pravom i zakonima čija zaštita nije moguća bez prekršajno-pravnog sankcioniranja, na protupravna se postupanja koja se tiču nasilja u obitelji izvan kaznene odgovornosti, primjenjuje supsidijarno u dijelu koji nije reguliran Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji.

Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (NN 76/09, 92/14, 70/19) uređuje policijske poslove i policijske ovlasti koje policijski službenici primjenjuju radi sprječavanja i otklanjanja opasnosti te tijekom provedbe kriminalističkih istraga. Ujedno, Zakon propisuje i suradnju policije s pravosudnim tijelima, državnim tijelima, jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravnim osobama s javnim ovlastima, drugim tijelima, organizacijama, nevladinim organizacijama, građanskim udrugama i građanima radi razvijanja partnerstva u sprječavanju i otkrivanju nedopuštenih ponašanja i počinitelja ovakvih oblika ponašanja. Zakon, nadalje, nameće policijskim službenicima obvezu posebno obazrivog postupanja prema djeci, maloljetnicima, starim i nemoćnim osobama, osobama s invaliditetom, žrtvama kaznenih djela i prekršaja (čl. 14. i 36. Zakona) te obvezu zaštite žrtve kaznenih djela i drugih osoba kojima prijeti opasnost od počinitelja ili drugih osoba u vezi s kaznenim postupkom (čl. 99. Zakona).

Zakon o zaštiti svjedoka (NN 163/03, 18/11, 73/17) propisuje uvjete i postupke za pružanje zaštite i pomoći ugroženim i njima bliskim osobama, koje su izložene ozbiljnijoj opasnosti za život, zdravlje, tjelesnu nepovredivost, slobodu ili imovinu većeg opsega zbog iskazivanja u kaznenim postupcima za kaznena djela predviđena u ovom Zakonu. Mjere zaštite ugroženih osoba propisane u odredbama Zakona su tjelesna i tehnička zaštita, premještanje, prikrivanje identiteta i vlasništva te promjena identiteta.

Zakon o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08, 112/12) stvara pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti i uređuje zaštitu od diskriminacije na osnovi rase, etničke pripadnosti, boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genskog nasljeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije.

Zakon o ravnopravnosti spolova (NN 82/08, 69/17) propisuje opću zabranu diskriminacije temeljem spola, bračnog ili obiteljskog statusa i spolne orijentacije, uvodi odredbu prema kojoj se nepovoljnije postupanje prema ženama na osnovi trudnoće i materinstva smatra diskriminacijom te diskriminacijom popisuje i uznemiravanje uvjetovano spolom kao i spolno uznemiravanje. Zakon također uključuje odredbe koje se odnose na primjenu načela ravnopravnosti spolova u području zapošljavanja i rada; obrazovanja; obveza medija u promicanju razvoja svijesti o ravnopravnosti muškaraca i žena; prikupljanja statističkih podataka, djelovanja političkih stanaka i drugo. Ujedno, Zakon uvodi obvezu uporabe naziva radnog mjesta u muškom i ženskom rodu kod donošenja rješenja o rasporedu na radno mjesto i drugih rješenja o pravima i obvezama državnih službenika te u području obrazovanja (svim obrazovnim ustanovama uvođenje obveze uporabe jezičnog standarda u muškom i ženskom rodu u sadržajima svjedodžbi, diploma i drugih dokumenata).

Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (NN 92/14, 98/19) propisuje načela na kojima se zasniva životno partnerstvo, a koja uključuju ravnopravnost, međusobno poštovanje dostojanstva, međusobno pomaganje i poštovanje životnih partnera. Ujedno, Zakonom se zabranjuje svaki oblik nasilja u zajednici obiteljskog života kao i svaki oblik diskriminacije, izravne i neizravne, temeljem sklopljenog životnog partnerstva, seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

Uz navedene zakonske akte i pravilnike na snazi su i odredbe **Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji** za razdoblje od 2017. do 2022. godine, kojom se mjerodavna tijela zadužuju da provedu potrebne aktivnosti sa svrhom zaštite žrtava nasilja u obitelji te je nadogradnja uspostavljenog sustava zaštite žrtava nasilja u obitelji. Strategija obuhvaća sedam područja,

prevenciju nasilja u obitelji, zakonodavni okvir, zbrinjavanje i potporu žrtvama nasilja u obitelji, psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji, poboljšanje međuresorne suradnje, izobrazbu stručnjaka i senzibilizaciju javnosti za problematiku nasilja u obitelji. U Gradu Zagrebu je iz Nacionalne strategija proizašla „Zagrebačka strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje 2018. – 2022. godine”. Zagrebačka strategija za spomenuto razdoblje predviđa daljnju provedbu i potporu žrtvama nasilja u obitelji, osiguranje kontinuirane financijske podrške skloništima i savjetovalištima za žrtve obiteljskog nasilja u Gradu Zagrebu te informiranje i daljnje osvješćivanje javnosti za ovu problematiku. To je ujedno jedina strategija na razini grada u Hrvatskoj.

Posljednja „**Nacionalna politika za ravnopravnost spolova 2011. – 2015. godine**” (NN 88/11) uključivala je kao svoj sastavni dio strateška opredjeljenja i ciljeve Strategije Europske komisije za ravnopravnost muškaraca i žena za razdoblje 2010. – 2015. godine. U Strategiji se naglašava da zemlje kandidatkinje moraju potpuno prihvatiti temeljno načelo ravnopravnosti muškaraca i žena te da praćenje prihvaćanja i primjene zakonodavstva EU-a u ovom području ostaje jedan od prioriteta u procesu proširenja. Navedeno je pretpostavka za ravnopravnu podjelu uloga moći u partnerskom odnosu unutar obitelji. Na taj način ovaj dokument, među ostalim negativnim pojavama, isključuje i nasilje u obitelji kao vrstu odnosa muškaraca i žena unutar obiteljske zajednice.

Na snazi su i odredbe dopunjenog „**Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji**” (Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, 2019.). Svrha je Protokola osiguranje pravodobne i učinkovite provedbe postojećih propisa o zaštiti žrtve nasilja u obitelji u skladu s ovlastima mjerodavnih tijela, poboljšanje suradnje i dugoročan utjecaj na smanjenje nasilničkog ponašanja. Sprječavanje nasilja u obitelji i zaštitu žrtve nije moguće provesti bez suradnje i povezanosti mjerodavnih tijela koja se bave zaštitom žrtava nasilja. Postupke u vezi s nasiljem u obitelji treba provoditi žurno, bez odgode, poštujući prava svih žrtava (mjerodavna tijela prema Protokolu: policija, centri za socijalnu skrb, zdravstvene i odgojno-obrazovne ustanove, pravosudna tijela, organizacije civilnog društva koje programski djeluju u cilju zaštite žrtava nasilja). Ističe se važnost uloge medija u oblikovanju stajališta javnosti o događajima povezanim s nasiljem u obitelji te u promicanju svijesti o ravnopravnosti žena i muškaraca. Protokolom se definira cilj postupanja Službe za podršku žrtvama i svjedocima Ministarstva pravosuđa i Odjela

za podršku žrtvama i svjedocima pri Županijskim sudovima kao pružanje odgovarajuće podrške i pomoći i žrtvi ili svjedoku tijekom kaznenog ili prekršajnog postupka i nakon njega kako bi se izbjegle dodatne traume, radi osnaživanja, rehabilitacije i uspostave narušenih prava.

Na poticaj Programa za razvoj Ujedinjenih naroda (UNDP) u Zagrebu i uz potporu tadašnjeg Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Društvu za psihološku pomoć povjereno je da priredi „**Priručnik o provedbi Protokola o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji**” (Ajduković, D., 2010.). U ovom priručniku stručnjaci-praktičari detaljno opisuju konkretne postupke koje pojedino mjerodavno tijelo ili organizacija provodi u svojem radu. To su ilustrirali konkretnim primjerima iz svoje prakse, ali i upozorili na teškoće u provedbi Protokola i predložili načine poboljšanja suradnje.

Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja (Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova prvi put ga donosi 2012. g., a revidira ga 2014. g.; zadnju aktualnu verziju Vlada RH objavila je u NN 70/2018). Posljedica protoka vremena bilo je donošenje novih nacionalnih i međunarodnih propisa s kojima i danas Protokol mora biti usklađen. Recentne izmjene Zakona o kaznenom postupku, preuzimanje Direktive 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 29. listopada 2012. o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (Direktiva o pravima žrtava), ratifikacija Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (u daljnjem tekstu: Istanbulska konvencija) te objave novih publikacija i statističkih pokazatelja o seksualnom nasilju, neki su od razloga za pristupanje izradi novog Protokola. Stoga ovaj Protokol svojim utemeljenjem, ali i sadržajem proizlazi iz prethodnog Protokola, uz osuvremenjivanje aktualnim propisima i novim dostupnim podacima. Protokol je razvijen kako bi osigurao trenutnu, suosjećajnu, rodno i kulturalno osjetljivu sveobuhvatnu pomoć i potporu svih mjerodavnih institucija.

I na kraju ali ne manje važno izdanje u ovoj problematici jest „**Adresar ustanova, organizacija i ostalih institucija koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu žrtvama nasilja u obitelji**”. Dostupan je na internetu, na mrežnim stranicama Ministarstva socijalne politike i mladih

te na mrežnim stranicama organizacija civilnog društva i drugih institucija koje pružaju pomoć žrtvama obiteljskog nasilja.

1.4.2. Međunarodna regulativa pojave nasilja u obitelji s primjenom u domaćoj praksi

U cjelokupnom djelovanju protiv nasilja u obitelji Republika Hrvatska kontinuirano pokazuje svjesnost o potrebi preuzimanja odredaba međunarodnih deklaracija, konvencija i preporuka koje postupno implementira u nacionalno zakonodavstvo. Iz samih naziva tih dokumenata razvidno je što se želi postići njihovim uvrštavanjem u konkretnu zakonsku regulativu. RH potpisala je i prihvatila sadržaje sljedećih dokumenata:

- Opća deklaracija o pravima čovjeka (1948.)
- Europska konvencija o ljudskim pravima (1950.)
- Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (1950.)
- Europska socijalna povelja (1961. – 1966.)
- Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima (2005.)
- Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja i Memorandum s objašnjenjima (2011.); Republika Hrvatska potpisala ju je u siječnju 2013. g.; u Republici Hrvatskoj stupila je na snagu 1. listopada 2018. g. (kolokvijalni naziv: Istanbulska konvencija)
- Rezolucija Komisije za ljudska prava (2005/41) – uklanjanje nasilja protiv žena
- Preporuka Vijeća Europe o zaštiti žena od nasilja (2002.)
- Pekinška deklaracija i platforma za djelovanje (1995.)
- UN-ova Deklaracija o uklanjanju nasilja nad ženama, prihvaćena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda u prosincu 1993. godine, 48/104
- Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije nad ženama – CEDAW (1981.) i Fakultativni protokol uz Konvenciju (2002.); Republika Hrvatska ratificirala je ovu Konvenciju u rujnu 1992., a Fakultativni protokol u ožujku 2001. godine.

U Hrvatskoj djeluje Odbor stručnjaka za praćenje primjene Istanbulske konvencije, sa svrhom da države, stranke Konvencije, ženama osiguraju potpuno i jednako ostvarenje svih

ljudskih prava i temeljnih sloboda te da provedu djelotvorne mjere kako bi spriječile povredu tih prava i sloboda. Odbor je i dalje zabrinut što je, općenito, zakonodavni i strateški okvir države potpisnice više usmjeren na održavanje cjelovitosti obitelji, nego na osiguravanje sigurnosti žrtava rodno utemeljenog obiteljskog nasilja nad ženama

Ciljevi Istanbulske konvencije podcrtani člancima Konvencije (izdvojeni dio iz izvještaja za 2020. g. Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji 2017. – 2022.¹

- osigurati stambeno zbrinjavanje žrtava nasilja u obitelji
- osigurati zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji
- osigurati pristupačnost skloništa osobama s invaliditetom
- osigurati financijsku potporu radu skloništa i savjetovališta za žrtve nasilja u obitelji koje vode organizacije civilnog društva te ustanovama koje pružaju smještaj žrtvama nasilja u obitelji na području cijele Republike Hrvatske.

Čl. 9. Konvencije – Nevladine organizacije i civilno društvo

Čl. 22. Konvencije – Specijalizirane usluge potpore

Čl. 23. Konvencije – Skloništa

Čl. 24. Konvencije – Telefonske linije za pomoć

Čl. 25. Konvencije – Potpora žrtvama seksualnog nasilja

– poticati jedinice lokalne samouprave i jedinice područne (regionalne) samouprave na uvođenje rodnog proračuna u sklopu kojeg će se osiguravati kontinuirana financijska potpora namijenjena radu skloništa za žrtve nasilja u obitelji

Čl. 9. Konvencije – Nevladine organizacije i civilno društvo

Čl. 22. Konvencije – Specijalizirane usluge potpore

– prostore u kojima djeluju skloništa za žrtve nasilja u obitelji prilagoditi i za boravak osoba s invaliditetom

Čl. 23. Konvencije – Skloništa

– planirati i programirati zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji

¹ Izvor:

<https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Izvjescje%20o%20provedbi%20Nacionalne%20strategije%20zastite%20od%20nasilja%20u%20obitelji%202017.-2022.,%20tijekom%202017.%20i%202018.%20godine.pdf>

Čl. 20. Konvencije – Opće usluge potpore

- poticati poslodavce na zapošljavanje žrtava nasilja u obitelji

Čl. 20. Konvencije – Opće usluge potpore

- jačanje suradnje područnih i regionalnih ureda Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i skloništa i savjetovališta za žrtve nasilja u obitelji sa svrhom pripreme za zapošljavanje i poboljšanje zapošljavanja žrtava nasilja u obitelji

Čl. 9. Konvencije – Nevladine organizacije i civilno društvo

Čl. 20. Konvencije – Opće usluge potpore

Odbor je osobito zabrinut zbog situacija u Hrvatskoj koje nisu usklađene s očekivanjima Konvencije. Ipak, neki su sadržaji poboljšani gledano od 2013. do 2021. godine, primjerice praksa dvostrukih uhićenja koja se bitno smanjuje, prijavljivanje nasilja po službenoj dužnosti bilo je uglavnom u razini prekršajnog djela, ali i to se počelo znatnije mijenjati u smjeru većeg broja kaznenih prijava za nasilje u obitelji od 2019., kada su nastupile bitne promjene u Kaznenom zakonu i Zakonu o kaznenom postupku, zatim problem neuzimanja u obzir nasilja koje čini partner iz prekinute emocionalne veze, koje se danas uzima u obzir, odgađanje zaštitnih mjera u slučajevima kad počinitelj nasilja uloži žalbu na takvu mjeru, što danas ne odgađa izvršenje izrečene zaštitne mjere, zatim nedopustivo premalen broj skloništa za žene žrtve nasilja u Hrvatskoj, u kojoj je do 2020. djelovalo 19 skloništa. Krajem 2020. otvoreno je novih šest skloništa u šest županija koje prije nisu imale nijedno sklonište. To znači da od kraja 2020. sve županije u Hrvatskoj imaju barem jedno aktivno sklonište te ih je ukupno 25, s ukupnim kapacitetom 346 kreveta.

Do otvaranja novih šest skloništa za žrtve obiteljskog nasilja u Hrvatskoj, u skladu s preporukama Vijeća Europe, u skloništima je nedostajalo 337 obiteljskih mjesta. Podaci su proizašli iz izvještaja koji je izradila Ženska soba 2013. godine za Europsku mrežu protiv nasilja nad ženama (engl. Women Against Violence Europe). Do kraja 2020. godine Hrvatska je povećala broj mjesta u skloništima za 44 i to u šest novootvorenih skloništa. To umanjuje ukupan broj mjesta koja nam nedostaju s 337 na 293. Iako Preporuka Vijeća Europe o broju mjesta u skloništima definira jedno mjesto na 10 tisuća stanovnika, Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi

protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji u pojašnjavajućem izvješću navodi da je potrebno osigurati *dovoljan broj mjesta koji će ovisiti o stvarnoj potrebi*. Prema podacima koje Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (u nastavku: MROSP) od početka 2021. godine prikuplja izravno od svih 25 skloništa dva puta na mjesec, popunjenost je kapaciteta do najviše 55 %. (Izvor: podaci odjela evidencije pri mjerodavnom MROSP, 2021.).

Kada je godine 2020. u svijetu počela pandemija zbog širenja koronavirusa, mnoge su zemlje iskusile nemoć u različitim aspektima djelovanja u zajednici. Pandemija je pokazala slabosti većine zemalja u pružanju organizirane podrške kroz sustav zaštite žrtava nasilja. Poznati su primjeri Irske, Španjolske i Litve koje su u vrijeme pandemije donijele izvanredne Nacionalne planove za borbu protiv nasilja, dok je nekoliko zemalja donijelo zakonsku regulativu kojom se skloništa i SOS linije proglašavaju temeljenim uslugama koje su otvorene cijelo vrijeme, a sudovi su dužni postupati po hitnom postupku u slučajevima prijava za nasilje.

U Hrvatskoj su se tijekom krizne 2020. godine u medijskom prostoru mogli registrirati podaci iz različitih mjerodavnih izvora o tome koliki je porast nasilja u obitelji te s kakvim se teškoćama moraju nositi žrtve u socijalnoj izolaciji s počiniteljem nasilja iza zatvorenih vrata njihovih kućanstava. Zbog svega toga, na sjednici Odbora za ravnopravnost spolova Hrvatskog sabora krajem pandemijske 2020. godine prisutni provoditelji politika protiv nasilja u obitelji uskladili su stajališta o problemima zbog mnogih negativnih lančanih posljedica za žrtve obiteljskog nasilja u Hrvatskoj, koje su se pojavile zbog pandemije koronavirusa. Predstavljeni su rezultati istraživanja dobiveni *ad hoc* anketiranjem OCD u Hrvatskoj i Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (Raspudić, 2020.). Iz prikupljenih je podataka razvidno da su sva skloništa imala povećane potrebe za zbrinjavanje žrtava nasilja, a neka su od njih bila potpuno popunjena tijekom pandemije i nisu mogla prihvatiti nove korisnice. Provoditelji politika uskladili su sljedeće zaključke: a) važnost obrade slučajeva nasilja u obitelji kao prioritet mjerodavnih institucija s naglaskom na ubrzavanje sudskih postupaka b) poziv Vladi Republike Hrvatske da osigura nekoliko stambenih jedinica u vlasništvu države za privremenu, hitnu pomoć žrtvama obiteljskog nasilja u vrijeme pandemije bolesti COVID-19 c) nužno je dodatno poboljšanje rada ministarstava mjerodavnih za borbu protiv nasilja u obitelji ulaganjem u stručne kapacitete i ljudske resurse d) poziva se Nacionalni pozivni centar sa SOS linijama da podnese Odboru izvješće s podacima o

broju prijavljenog obiteljskog nasilja od početka rada linija e) predlaže se i uvođenje dodatnih načina prijavljivanja nasilja koji bi olakšali žrtvama anonimnu prijavu putem aplikacija za prijavu nasilja s pomoću kodnih riječi u komunikaciji s liječnicima i farmaceutima f) traži se od MUP-a da stranicu aplikacije *Kalendar nasilja* poboljša sveukupnim mjesečnim prikazom podataka kako bi se javnosti olakšala komparativna analiza podataka tijekom određenog duljeg razdoblja.

Financijeri i osnivači skloništa trebaju također znati da nije dovoljno samo osnovati sklonište. Trebaju znati da postoji velika razlika između „skloništa” i „sigurne kuće”. Sklonište podrazumijeva prikladnu opremu za boravak žrtava i rad zaposlenika, zatim prikladnu zaštitu prostora od prodora počinitelja i zaposlene stručnjake. U tom kontekstu Istanbulska konvencija određuje da država potpisnica mora osigurati prikladna, sigurna i autonomna sredstva za skloništa i usluge podrške ženama žrtvama nasilja. MROSP iz sredstava Državnog proračuna i EU- sredstava osigurava financije za ukupno 23 skloništa u Hrvatskoj. Dva skloništa imaju osigurane izvore financiranja te se ne financiraju iz proračuna (jedno sklonište u Zagrebu i jedno u Osijeku).

Dosadašnja iskustva Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u radu sa žrtvama nasilja u obitelji upozoravaju na potrebu bolje identifikacije žrtava nasilja u obitelji i njihova preciznijeg vođenja u evidenciji Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje te razvoja mehanizama upućivanja i intenzivnije suradnje sa skloništima i savjetovalištima za žrtve obiteljskog nasilja kao i udrugama koje skrbe i programski djeluju u korist žrtava obiteljskog nasilja. Posljednje dvije godine u Hrvatskoj je sve više europskih projekata koje provode OCD-i. Takvi projekti omogućuju educiranje stručnjaka upravo iz zavoda za zapošljavanje u cijeloj Hrvatskoj i stvaranje mreže kontakata između zavoda za zapošljavanje i pružatelja usluga pomoći za žrtve obiteljskog nasilja – u prvome se redu misli na skloništa i savjetovališta.

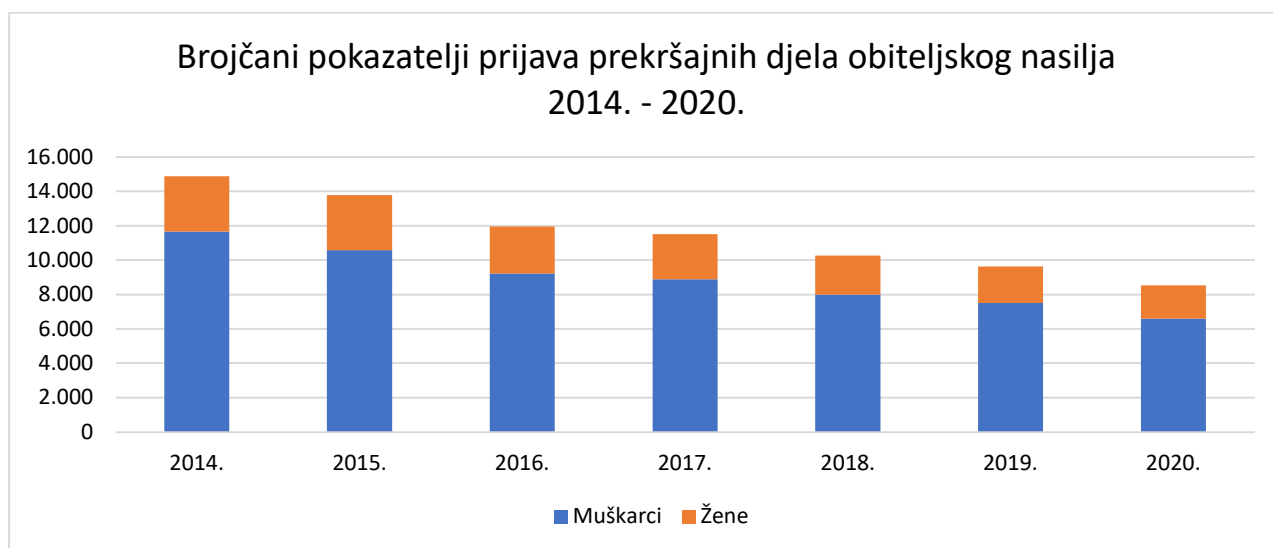
1.5. POKAZATELJI KRETANJA POJAVE NASILJA U REPUBLICI HRVATSKOJ I EUROPSKOJ UNIJI

1.5.1. Statistička pokazatelji kretanja nasilja u obitelji u Hrvatskoj

Dostupni statistički podaci prikaz su stanja na terenu kao rezultat primjene ukupne zakonske regulative, protokola o postupanju i strateških dokumenata u borbi protiv nasilja u

obitelji. Statistički podaci mogu nam pokazati zastupljenost kaznenih ili prekršajnih djela iz domene „nasilničko ponašanje u obitelji”, pokazuju tko su počinitelji, a tko žrtve te nas upućuju u trend kretanja pojavnosti i rasprostranjenosti nasilja u obitelji. Godišnji izvještaji Ureda pravobraniteljice¹ za ravnopravnost spolova objedinjuju sve relevantne izvore iz različitih sustava koji djeluju protiv nasilja u obitelji i nasilja nad ženama. Obuhvaćeno je razdoblje od 2014. do 2020. godine (Graf 1. – 5.).

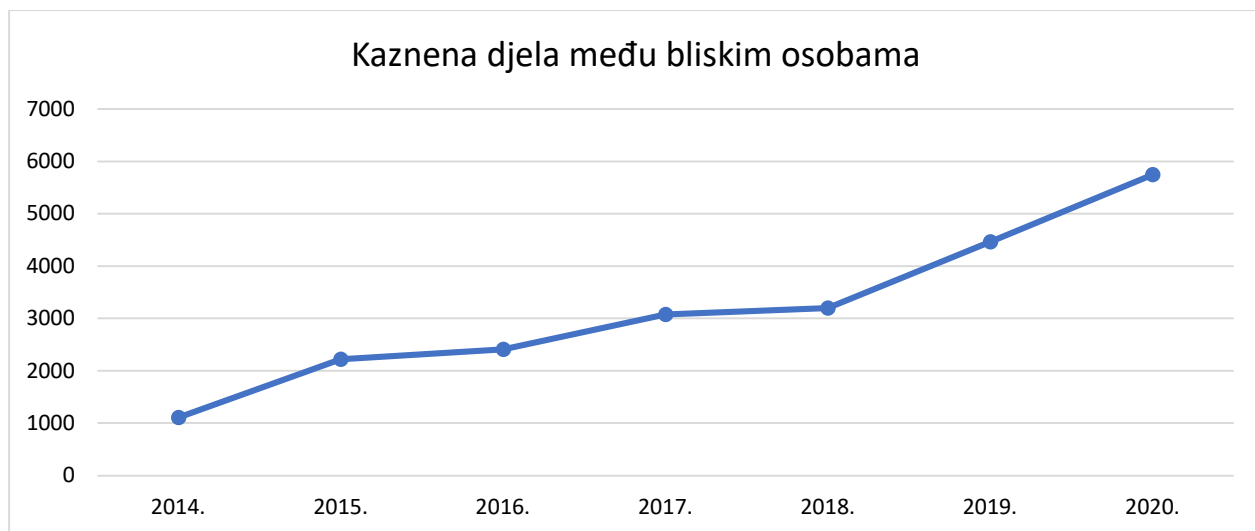
Graf 1.



U grafovima 2. – 4. vidljivo je da postupno raste broj kaznenih djela kako je navedeno u svakom grafu i to do 2018., a zatim počinje nagli porast u 2019. godini i posebno tijekom 2020. Nagli porast kaznenih djela u 2020. godini rezultat je dubinskih promjena u Kaznenom zakonu koje su na snazi od 1. siječnja 2020.

¹ Izvor: https://www.prs.hr/cms/posts_all/1/36

Graf 2.



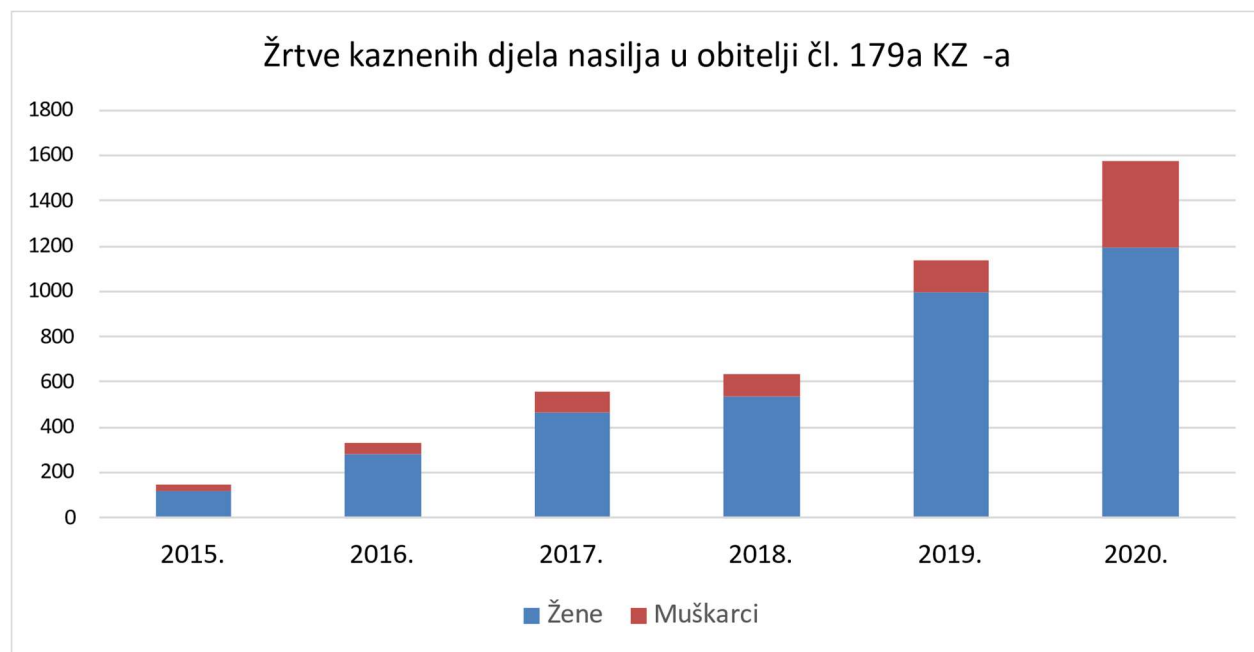
U grafu 3. vidljiv je trend koji potvrđuje porast kaznenih djela nasilja među bliskim osobama, što podrazumijeva intimne partnere i druge članove obitelji.

Graf 3.



U grafu 4. prikazana je spolna struktura žrtava kaznenih djela nasilja u obitelji prema čl. 179a KZ-a.

Graf 4.



Puno prije početka pandemije, 2010., OCD „Ženska soba” iz Zagreba provela je istraživanje pod nazivom „Organizacije civilnog društva koje pružaju specijalizirane servise ženama žrtvama nasilja kao ključni akteri u procesu demokratizacije društva” (Mamula i sur., 2010.). Istraživanje je pokazalo da je jedan od većih problema za žrtve nasilja neravnomjerna rasprostranjenost organizacija koje pružaju pomoć. Većina organizacija djeluje u najvećim gradovima, njih čak 56 %, od kojih je 11 u Zagrebu, a sedam u Rijeci i Splitu. Kada je riječ o županijskoj pokrivenosti, najviše organizacija, njih 12, djeluje u Zagrebu i Zagrebačkoj županiji, slijede Primorsko-goranska s četiri organizacije, Splitsko-dalmatinska s tri te Istarska i Osječko-baranjska s dvije organizacije. U devet županija djeluje samo jedna organizacija. Do 2020. u čak šest županija nije bilo nijedno sklonište i to u Dubrovačko-neretvanskoj, Krapinsko-zagorskoj, Koprivničko-križevačkoj, Ličko-senjskoj, Virovitičko-podravskoj i Požeško-slavonskoj. Do kraja 2020. u svakoj od tih županija otvoreno je po jedno sklonište, tako da ih u Hrvatskoj ukupno imamo 25.

Nažalost, do danas, 2021. godine, imamo situaciju da je Ženska soba jedini centar za žrtve seksualnog nasilja na ukupnom broju od 2.112.791 žene u Hrvatskoj (DSZ, 2020.). Ipak, cijela ta krizna situacija sa širenjem zaraze i povišenim rizicima za opstanak žrtava obiteljskog nasilja u njihovim domovima, rezultirala je krajem 2020. godine 24-satnom dostupnošću nacionalnog SOS besplatnog broja telefona 116 006 za žrtve obiteljskog nasilja, svaki dan u godini (Zore i sur., 2014.).

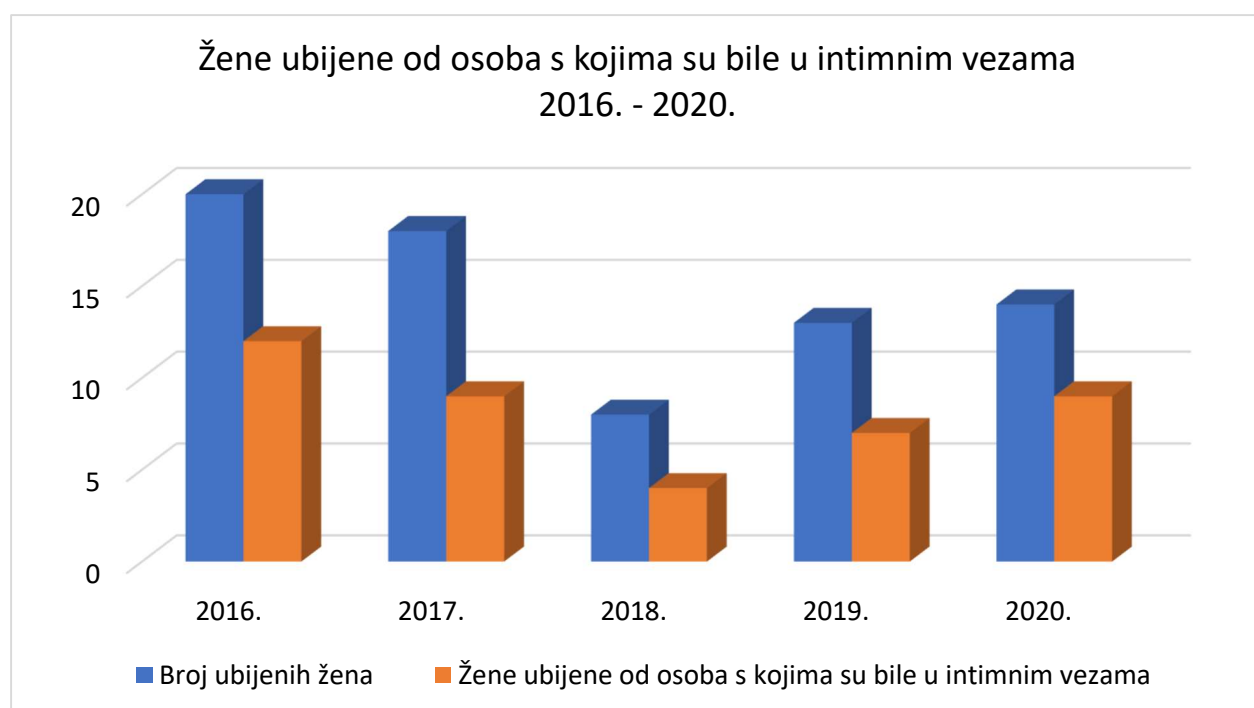
1.5.2. Utjecaj pandemije koronavirusa na statističke trendove pojave nasilja u obitelji u Hrvatskoj

Prema podacima MUP-a, u razdoblju od travnja do rujna 2020. godine, u usporedbi s istim razdobljem 2019., ukupni broj počinitelja smanjio za 11,2 %, a žrtava za 6,3 %, no kada se ukupno pogleda devet mjeseci 2020., zabilježen je porast kaznenih djela nasilja u obitelji za 43,4 % u odnosu prema istom razdoblju 2019. Uočava se, dakle, da se nasilje u obitelji sve više registrira u sklopu kaznenog zakonodavstva, a veći broj kaznenih prijava rezultat je napora policijskih službenika u senzibilizaciji i edukaciji radi prepoznavanja i pravilnog kvalificiranja određenih ponašanja kroz kaznenopravni sustav. Podaci MUP-a nadovezuju se na rezultate praćenja Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova tijekom 2020. kad je registrirano da je u razdoblju od kada je u Kazneni zakon vraćeno kazneno djelo nasilja u obitelji (početak 2020.), ono u neprestanom i znatnom porastu, dok prekršajne prijave kontinuirano padaju.

U istom smjeru kreću se podaci iz izvještaja o radu Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova tijekom 2020., u kojem se navodi da se tijekom pandemije dogodio znatan porast nasilja u obitelji kaznene prirode. Žene su i dalje, u velikoj većini, žrtve nasilja u obitelji. Da bi se doista postigla promjena te preokrenuli negativni trendovi, svi dionici, a posebice sva stručna tijela koja se bave prevencijom nasilja i resocijalizacijom počinitelja, policija, državno odvjetništvo, pravosuđe, ali i mediji, političari/političarke kao i obrazovni sustav, svoja bi postupanja i djelovanja trebali prilagoditi najboljim međunarodnim praksama suzbijanja nasilja prema ženama i nasilja u obitelji.

U grafu 5. vidljiv je znatan pad ukupnog broja ubojstava žena u 2018. Najniži broj ubijenih osoba i ubijenih žena u posljednjih pet godina svakako je pozitivan trend. Istodobno, zadržan je visok postotak ubojstava žena od gotovo 50 % u ukupnom broju ubojstava, kao i postotak od 50 % žena koje su ubile osobe s kojima su bile u intimnim vezama u odnosu prema ukupnom broju žena koje su ubile bliske osobe. Tijekom 2019. i 2020. imamo porast od više od 50 % ubijenih žena (femicid) u dvama ključnim parametrima – u broju ukupno ubijenih žena i u broju žena koje su ubili intimni partneri. Uz obiteljsko nasilje, žrtve partnerskog nasilja još nemaju odgovarajuću pravnu zaštitu (Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, 2020.).

Graf 5.



1.5.3. Utjecaj pandemije koronavirusa na statističke trendove pojave nasilja u obitelji u Europi

Statistiku kretanja pojave nasilja nad ženama i nasilja u obitelji u europskim zemljama također nije moguće prikazati bez detaljnijeg osvrta na negativne posljedice koje je u toj temi odredila pandemija koronavirusa tijekom 2020. godine. Europski institut za ravnopravnost spolova (EIGE)

objavio je 2021. iscrpnu studiju kao rezultat analize stanja u Europi zbog utjecaja pandemije koronavirusa na pojavu partnerskog nasilja. Glavni su zaključci sljedeći:

1. Veliki gubitak poslova u profesijama u kojima prevladavaju žene (tijekom prvog vala pandemije 2,2 milijuna žena u EU-u izgubilo je posao; u maloprodaji, uslugama smještaja, kućanske skrbi, kućanskog rada i sektoru proizvodnje odjeće 40 % od svih žena zaposlenih u tim sektorima izgubilo je posao).
2. Dodatno narušavanje ravnoteže između privatnog i poslovnog života (unatoč tome što su muškarci preuzeli više obveza koje se tiču skrbi, povećao se ženski udio u neplaćenim poslovima; prema EIGE-ovoj studiji, majke su uključene u svladavanje obveza djece u školi na daljinu te se, u usporedbi s očevima, više moraju nositi s ometanjima tijekom radnog vremena zbog aktivnosti koje traže djeca – to utječe na njihovu produktivnost i može utjecati na napredak u karijeri).
3. Neadekvatne mjere podrške žrtvama obiteljskog nasilja (pandemija je utjecala na porast broja prijava obiteljskog nasilja; tijekom prvog vala pandemije, radnice i radnici u skloništima i savjetovalištima često su, zbog povećanja broja dolazaka u skloništa, bili preopterećeni; potrebno je dodatno financiranje usluga podrške žrtvama te proglašenje tih usluga „suštinskim uslugama” kako bi skloništa i savjetovališta neometano mogla raditi i tijekom zatvaranja – *lockdowna*).

Opsežno istraživanje o primjeni i učincima Istanbulske konvencije tijekom prvih deset godina od njezina donošenja objavila je organizacija European Women’s Lobby (EWL), u prosincu 2020., u obliku preporuka za države potpisnice. U analizi stanja na terenu provedeni su dubinski intervjui u 31 državi od kojih šest nisu članice EU-a, ali su potpisnice Istanbulske konvencije. Među 31 državom koje su uključene u istraživanje, njih 23 ukupno su potpisnice Konvencije (19 je članica EU-a, četiri nisu članice EU-a). Uključeni su podaci iz još 13 država koje su obrađene *desk research* metodom. Proučeni su sadržaji njihovih izvještaja o primjeni i učincima Istanbulske konvencije koji su izrađeni neposredno prije ovog istraživanja. U prikazu frekvencije i vrsta nasilja prema ženama u EU-u, a imajući kao izvor podataka navedeni broj država potpisnica, izdvajaju se sljedeći podatci:

- 1/3 žena ima iskustvo fizičkog i/ili seksualnog nasilja u dobi od 15 godina i starije (62 milijuna žena!)
- svake sekunde jedna žena doživi jedno ili više oblika spolnog uznemiravanja, a svaka je peta žena žrtva vrebanja
- jedna od deset žena doživjela je neki oblik seksualnog nasilja, a 5 % ih je silovano
- nešto više od svake pete žene iskusilo je fizičko ili seksualno nasilje ili od trenutačnog ili od bivšeg partnera.

Prema istom istraživanju, uočeno je da su mjere zabrane kretanja i izolacije stvorile u Europi okolinu povoljnu za nasilnike jer su dobili još bolju priliku za prisilnu kontrolu žrtava. To je potaknulo povećanje incidencije fizičkog, psihološkog i seksualnog nasilja. Žene i djevojke žrtve muškog nasilja imale su znatno smanjene mogućnosti traženja pomoći, a da pritom dodatno ne ugroze svoju sigurnost, jer su bile gotovo stalno zajedno u istom prostoru s nasilnikom. Upravo je zato sada krajnje vrijeme za potpunu primjenu standarda Istanbulske konvencije posvuda u EU-u, bez rezerve, kako bi se osiguralo iskorjenjivanje muškog nasilja nad ženama i djevojkama.

Još 2014. godine Francuska upozorava da je manje od 15 % prijava težih slučajeva nasilja bilo upućeno mjerodavnim službama. Proizlazi da se žrtve boje da neće dobiti odgovarajuću podršku i zaštitu od sustava te da će se dodatno suočiti sa sekundarnom viktimizacijom. To je posebno izraženo kod žrtava seksualnog nasilja. Vrijeme krize zbog pandemije jasno je upozorilo na manjkavosti sustava zaštite žrtava diljem EU-a. Pandemija bolesti COVID-19 otkrila je velike praznine i nejednakosti u državama potpisnicama. Posebno se to ogleda u izostanku dobre organizacije za prilagođena hitna postupanja, zatim u nedostatku ujednačene kvalitete socijalne infrastrukture te ujednačene rasprostranjenosti usluga pomoći za žrtve u zajednici.

Četiri stupa na kojima se bazira Istanbulska konvencija su: **Politike, Zaštita, Prevencija i Tužiteljstvo** (4-P: Policies, Protection, Prevention, Prosecution). Znatna većina analiziranih zemalja (96 %) pokazuje da su, u usporedbi s vremenom prije primjene Konvencije, poboljšale svoje politike i zakone koji se odnose na borbu protiv nasilja nad ženama i djevojkama te protiv nasilja u obitelji. Od 23 ispitane zemlje, njih 19 ima poboljšanu zaštitu usluge za žene žrtve nasilja i žrtve obiteljskog nasilja (83 %). U 14 od 23 analizirane zemlje (61 %) pojačano je djelovanje u

prevenciji nasilja nad ženama i djevojkama i nasilja u obitelji. Poboljšanja u istragama i kaznenom progonu već su vidljiva u 15 od 23 analizirane zemlje (65 %), što je više od polovice zemalja koje su ratificirale Konvenciju. Ističe se važnost djelovanja protiv seksizma kao temeljnog uzroka muškog nasilja nad ženama i djevojkama. Potiče se interseksijski pristup ženama i djevojkama u svoj njihovoj raznolikosti, imajući u vidu žene i djevojke s invaliditetom i žene i djevojke migrantice. U rizičnu skupinu ubrajaju se i migrantice bez dokumenata i „žene u pokretu” koje bježe u Europu ili se nastanjuju u Europi. Potiče se zajedničko i holističko djelovanje svih europskih zemalja kako bi se zaustavilo ozbiljno kršenje ženskih prava. Pozivaju se sve zemlje EU-a da potpuno prihvate mjere iz Istanbulske konvencije i prihvate Direktivu EU-a o sprječavanju i borbi protiv svih oblika nasilja nad ženama i djevojkama, uključujući seksualno iskorištavanje, kibernetičko nasilje, institucionalno i reproduktivno nasilje.

2. CILJ I ISTRAŽIVAČKA PITANJA

Cilj istraživanja je utvrditi učinkovitost psihosocijalnih usluga pruženih u skloništu za žene žrtve nasilja u obitelji iz perspektive teorije osnaživanja.

Cilj je razrađen kroz tri povezana istraživačka pitanja koja se vezuju uz pojedine vremenske točke ovog longitudinalnog istraživanja i usmjeravala su sadržaj prikupljanja podataka. Uz svako istraživačko pitanje definirana su specifična usmjeravajuća pitanja tematski povezana s točkama prikupljanja podataka.

2.1. Kako korisnice¹ doživljavaju svoj smještaj u sklonište, osobito što se tiče osjećaja sigurnosti? (I. vremenska točka)

- Koja su očekivanja korisnica nakon smještaja u sklonište?
- Koje okolnosti na početku boravka u skloništu (ne)pridonose osjećaju sigurnosti i zaštićenosti od nasilja?
- Koje su prve procjene korisnica o korisnosti boravka u skloništu za njih i njihovu djecu ?

¹ Korisnice = Sudionice: obje imenice označavaju sudionice ovog istraživanja.

2.2. Kako korisnice procjenjuju učinkovitost psihosocijalnih usluga dobivenih tijekom boravka u skloništu iz pozicija osjećaja (ne)moći u razdoblju prije dolaska u sklonište i iz pozicije (očekivane) veće osnaženosti prije odlaska iz skloništa? (II. vremenska točka)

- Kako korisnice procjenjuju kvalitetu i vrstu dobivenih psihosocijalnih usluga tijekom boravka u skloništu?
- Koje su mogućnosti poboljšanja djelovanja sa svrhom jačanja doživljaja sigurnosti i osnaženosti tijekom boravka u skloništu iz perspektive žrtve?
- Koje okolnosti tijekom boravka u skloništu (ne)pridonose osjećaju sigurnosti i zaštićenosti od nasilja?
- Što iz perspektive korisnica neposredno prije odlaska iz skloništa može pridonijeti ostvarenju planiranih ciljeva, a što ga može spriječiti?

2.3. Što pridonosi ostvarenju planiranih ciljeva u vremenu nakon izlaska iz skloništa iz perspektive korisnice? (III. vremenska točka)

- Kako korisnice nekoliko mjeseci nakon izlaska iz skloništa procjenjuju svoju aktualnu životnu situaciju u usporedbi s vremenom dolaska u sklonište?
- Kako korisnice procjenjuju koristi za sebe i svoju djecu od boravka u skloništu nekoliko mjeseci nakon odlaska iz skloništa?
- Koja su iskustva iz skloništa pridonijela osnaživanju korisnica i kako je to povezano s njihovom aktualnom životnom situacijom?
- Koje preporuke korisnice ističu kao važne u procesu zbrinjavanja žrtava nasilja u obitelji i u procesu pružanja podrške nakon izlaska iz skloništa, iz pozicije vlastitog iskustva o tome?

3. ISTRAŽIVAČKA OČEKIVANJA I HIPOTEZE

Postavljena su sljedeća istraživačka očekivanja odnosno hipoteze:

3.1. Očekujemo da će korisnice dobiti osjećaj sigurnosti za sebe (i djecu) zbog smještaja u sklonište; isto tako očekujemo da će psihosocijalne usluge koje su dobile u skloništu smatrati korisnima za sebe (i djecu).

3.2. Očekujemo da će stručna pomoć tijekom boravka u skloništu potaknuti osobne potencijale korisnica kao snagu za poduzimanje koraka prema vlastitoj zaštiti od nasilnog odnosa.

3.3. Očekujemo da će korisnice u opisanim okolnostima biti osnaženije, pa time i osvještene, što će se manifestirati njihovim dobro formuliranim ciljevima koji su objektivno ostvarivi.

3.4. Očekujemo da će nakon izlaska iz skloništa korisnice ostvariti dio ciljeva koji će povećati sigurnost od nasilja. Zbog snažnih emocionalnih i subjektivnih elemenata koji upravljaju žrtvinim sustavom donošenja životnih odluka, iluzorno je očekivati da će boravak u bilo kojem skloništu potpuno promijeniti žrtvina stajališta, doživljaje, osjećaje i potrebe. Realnije je očekivati da boravak u skloništu može biti početak dugog procesa promjene koji će možda rezultirati pozitivnim promjenama u životu žrtve obiteljskog nasilja.

4. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Prikupljanje podataka u ovom istraživanju provedeno je kroz longitudinalni proces u tri vremenske točke kvalitativnom metodologijom polustrukturiranim intervjuom s korisnicama skloništa za žrtve obiteljskog nasilja.

4.1. Uzorak

Sudionice¹ istraživanja bile su korisnice skloništa za žrtve nasilja u obitelji i stručnjakinja (psihologinja) koja je s njima radila. Uz to su analizirani demografski listovi koje su izradili članovi stručnog tima o svakoj korisnici smještaja, a sastoje se od socio-demografskih podataka o korisnici (Prilog 1.).

Korisnicama se ponudilo uključivanje u istraživanje prema redoslijedu ulaska (prigodni uzorak). Nakon toga su za uključivanje korišteni vremenski kriteriji kako slijedi: prvom intervjuu mogle su pristupiti korisnice koje su nakon dolaska bile najmanje tri tjedna na smještaju; drugom intervjuu pristupile su korisnice neposredno prije izlaska iz skloništa, ali nakon najmanje dva

¹ Sudionice = Korisnice: obje imenice označavaju sudionice ovog istraživanja

mjeseca boravka u skloništu; trećem intervjuu pristupile su korisnice do kojih se moglo doći nakon njihova izlaska iz skloništa i proteka najmanje tri do pet mjeseci od izlaska.

Istraživanju je pristupilo ukupno 59 žena koje su preživjele partnersko nasilje i došle u sklonište u razdoblju od 23. prosinca 2014. do 20. kolovoza 2019. Od njih 59, 15 žena nije sudjelovalo ni u jednoj točki intervjua. Tih 15 žena su sljedeće:

- osam je napustilo sklonište prije isteka tri tjedna, što je bio uvjet za ulazak u prvu točku istraživanja
- četiri sudionice odbile su sudjelovati
- za tri sudionice procijenjeno je otežano sudjelovanje u istraživanju te nisu primljene u uzorak (osoba s govornim i slušnim invaliditetom, osoba s dijagnozom lake mentalne retardacije te osoba s dijagnozom psihičkog poremećaja koja odbija liječenje).

Kako je vidljivo iz tablice 2., preostale 44 sudionice nisu sudjelovale u sve tri točke mjerenja. Konkretno, njih sedam sudjelovalo je samo u prvoj točki mjerenja, od kojih samo jedna nije htjela nastaviti sudjelovanje u istraživanju, a šest je ostalo na smještaju kraće od dva mjeseca, što je bio uvjet za ulazak u drugu točku istraživanja. Njih 16 sudjelovalo je u dvije točke mjerenja, ali nije ih bilo moguće pronaći pola godine nakon izlaska iz skloništa, a ni poslije, iako smo uporno pokušavali. Razlog tome je u šest slučajeva bilo javljanje muškog glasa na telefon i nakon tri pokušaja nazivanja. Preostalih deset sudionica su u skupini onih koje se jednostavno nisu javile na zvonjenje telefona (4) ili se nije mogao uspostaviti poziv jer broj više nije bio u funkciji (6). Ukupno 21 sudionica sudjelovala je u sve tri točke mjerenja.

Tablica 2.

Sudjelovanje sudionica po točkama mjerenja

	1. točka	1. i 2. točka	Sve 3 točke	Ukupno
Sudionice	7	16	21	44

U nastavku ćemo opisati sudionice prema njihovim demografskim karakteristikama i iskustvu s doživljenim nasiljem te ćemo usporediti sudionice koje su sudjelovale u sve tri točke s ostalim sudionicama.

Sedam sudionica došlo je u sigurnu kuću iz Zagreba, po dvije iz Jastrebarskog, Pregrade i iz Vrbovca te po jedna iz Bjelovara, Ivanca, Kutine, Pule, Svetog Ivana Zeline, Zaboka, Zadra i Zlata Bistrice. Medijan dobi sudionica iznosio je $Mdn = 34$ godine (min – max = 22 – 68 godina), dok je medijan dobi njihovih partnera 42 godine (min – max = 30 – 74 godine). U tablicama 3., 4. i 5. navedeni su obrazovni i radni status sudionica i njihovih partnera te procjena životnog standarda sudionica. Najviše sudionica i njihovih partnera završilo je srednju četverogodišnju školu (38,1 %), većina sudionica je nezaposlena (66,7 %), dok su njihovi partneri u većem postotku zaposleni (50 %). Većina sudionica procjenjuje životni standard prosječnim (47,6 %).

Tablica 3.

Obrazovni status sudionica i njihovih partnera

	<i>N</i>	Nezavršen a OŠ	Završena OŠ	Trogodišnja SŠ	Četverogodišnja SŠ	VŠS, VSS
Sudionice	21	2 (9,5 %)	4 (19,0 %)	5 (23,8 %)	8 (38,1 %)	2 (9,5 %)
Partneri	20	0	4 (20,0 %)	6 (30,0 %)	8 (40,0 %)	2 (10,0 %)

Tablica 4.

Radni status sudionica i njihovih partnera

	<i>N</i>	Nezaposlen/a	Zaposlen/a	U mirovini
Sudionice	21	14 (66,7 %)	6 (28,6 %)	1 (4,8 %)
Partneri	20	7 (35,0 %)	10 (50,0 %)	3 (15,0 %)

Tablica 5.

Procjena životnog standarda sudionica

	<i>N</i>	Znatno ispod prosjeka	Ispod prosjeka	Prosječan	Iznad prosjeka
Životni standard	21	1 (4,8 %)	6 (28,6 %)	10 (47,6 %)	4 (19,0 %)

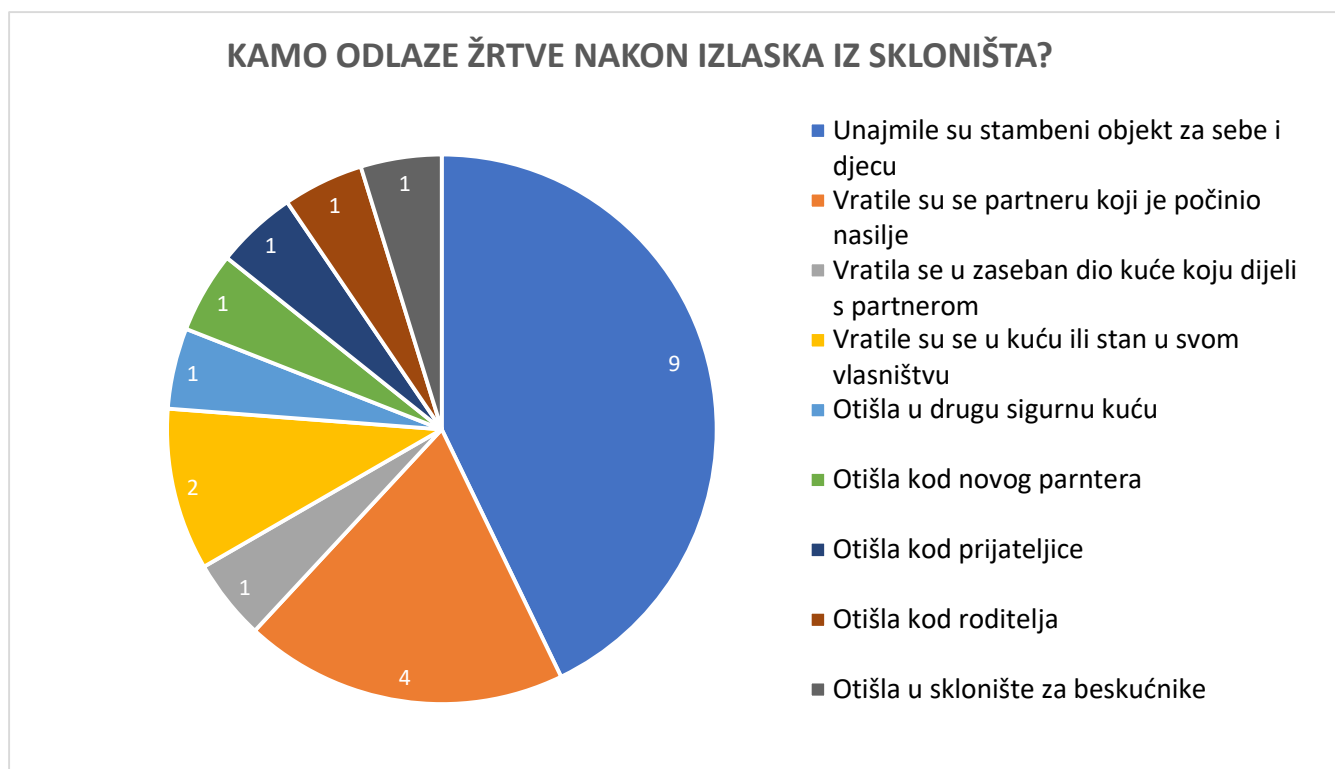
Od 21 sudionice, njih 13 su u braku, šest ih je u izvanbračnoj zajednici, jedna sudionica je razvedena i jedna nije u partnerskoj zajednici. Sa svojim partnerima su u prosjeku $Mdn = 10$ godina (min – max = 2 – 51 godinu) te imaju dvoje djece ($Mdn = 2$, min – max = 1 – 5).

Vlasništvo stambenog prostora u kojem živi obitelj korisnice u većinskom je slučaju partnerova (ili njegove rodbine), kod pet sudionica radi se o zajedničkom vlasništvu sudionice i partnera, dvije sudionice vlasnice su tog stambenog prostora, a kod tri sudionice riječ je o iznajmljenom podstanarskom prostoru.

Samo kod jedne sudionice počinitelj nasilja bio je otac, a prema drugih 20 sudionica nasilje je činio aktualni ili bivši bračni ili izvanbračni partner. Kod 17 sudionica djeca su živjela s njima u skloništu, dok su u ostalim slučajevima ostala s ocem ili su bila punoljetna te su živjela odvojeno od roditelja.

Samo jedna sudionica ima kronične bolesti – dijabetes i reumu, dok nijedna sudionica nema dijagnozu psihičkog poremećaja. Nijedan partner sudionica nema kronične bolesti, dok dijagnozu psihičkog poremećaja navode za deset partnera (za njih šest navode ovisnost o alkoholu, jedan partner ovisan je o alkoholu i drogama, jedan je ovisan o drogama, jedan ima dijagnozu miješanog poremećaja ličnosti i nespecificirane neorganske psihoze, a jedan ima dijagnozu posttraumatskog stresnog poremećaja). Kod dvije sudionice djeca imaju dijagnozu kronične bolesti.

Nakon izlaska iz skloništa devet sudionica unajmilo je stambeni objekt za sebe i djecu, četiri sudionice vratile su se partneru koji je počinio nasilje, a jedna sudionica vratila se u kuću koju dijeli s partnerom, no u zaseban dio kuće, dvije sudionice vratile su se u kuću ili stan u svojem vlasništvu, a po jedna sudionica otišla je u drugu sigurnu kuću, kod novog partnera, prijateljice, roditelja te u sklonište za beskućnike (Slika 1.).



Slika 1.

Provjerene su razlike u svim korištenim varijablama između opisanih sudionica koje su sudjelovale u sve tri točke mjerenja i sudionica koje su sudjelovale u jednoj ili dvije točke mjerenja. Korišteni su neparametrijski postupci, a jedina dobivena razlika između skupina odnosi se na dob partnera, tako što su partneri sudionica koje su sudjelovale u sve tri točke mjerenja ($Mdn = 42,33$) statistički značajno stariji od partnera sudionica koje su sudjelovale u jednoj ili dvije točke mjerenja ($Mdn = 37,0$), $U = 312,00$, $p = ,046$.

Iskustvo sudionica s nasiljem

Šest sudionica izvijestilo je da je nasilje počelo prije početka zajedničkog življenja, većinom unutar prve godine veze, dok je 12 sudionica reklo da je nasilje počelo nakon početka zajedničkog življenja, većinom između prve i pete godine zajedničkog življenja.

Većina sudionica, njih 16, doživjela je psihičko nasilje u partnerskom odnosu, poput:

- vikanje i urlanje (šest sudionica) „Nije bilo fizičkog kontakta, ali mi je psovao i prijetio da me neće biti... Taj njegov pogled koji je on imao, ton glasa te prijetnje što će mi napraviti... to je bilo stvarno nezamislivo. Kao neki horor. Jako sam se splašila..” (S54)
- prijetnje ubojstvom (šest sudionica) „U sedmom mjesecu me nazvao i rekao danas je dan u kojem ćeš umrijeti ili ti ili ja ili tvoj prijatelj.” (S23)
- vrijeđanje (pet sudionica) „Poslije toga me napao u Kauflandu, vrijeđao me, govorio mi da sam kurva, lezba i svakakve grozote.” (S25)
- omalovažavanje žrtve pred djetetom (pet sudionica) „Onda mi je prijetio (...) dok je [kći] gledala uplakana.” (S45)
- uhođenje (dvije sudionice) „Pratio me stalno, kontinuirano praćenje, u dućan uleti, svugdje se pojavljivo... postavio mi je prisluškivače u autu i u mobitelu, misleći da sam ga varala...” (S23)
- emocionalna ucjena (dvije sudionice) „Dva dana nakon toga je on uzeo nož i počeo se rezati, da će se ubiti i to u prisustvu djece!! Tu sam baš doživjela pravu blokadu...(plač).” (S23)
- kontrola kretanja (jedna sudionica) „Ja sam krenula u školu, pošto imam samo 8 razreda i on mi nije dao da idem tamo.” (S48)

Doživljeno fizičko nasilje opisalo je 17 sudionica, a najčešći su primjeri:

- udarci po tijelu rukama i nogama (šest sudionica) „...onda sam si kupila mobitel i dobila sam batina zbog vibera jer sam se dopisivala s prijateljicom.” (S13)
- gušenje (tri sudionice) „On je mene krenuo daviti, onda sam ja njega ogrebala po licu.. i brzo pozvala policiju.” (S12)
- posebno okrutno fizičko nasilje (dvije sudionice) „Kad sam bila osam mjeseci trudna, razbio mi je lice kompletno da nisam mogla gledati na oči. Bila sam na ginekologiji 3 dana i sa svojim pristankom sam izašla van, jer je on bio 3 dana u zatvoru...”
„Najteže kad me istukao da nisam mogla hodati, bila sam trudna i imala sam abortus zbog toga.” (S29)
- udarci po tijelu predmetom (jedna sudionica) „Prvi put mi je bacio mobitel u glavu, drugi put isto tako.” (S54)

- guranje (jedna sudionica) „*Gurnuo me i udarila sam glavom u pod, ja se zaista toga ne sjećam. Završila sam u bolnici Rebro, ja se i dan danas ne sjećam ničega.*” (S26)

Deset sudionica opisalo je da je trebalo liječničku pomoć zbog ozljeda nastalih tijekom fizičkog nasilja, poput modrica i dugotrajne boli, a neke su od njih opisale ozbiljne posljedice poput slabljenja vida (S57), komplikacija u trudnoći zbog nasilja (S13), potresa mozga (S13 i S26), napuknuće rebra i 48-satne kome (S3). Seksualno nasilje u obliku prisiljavanja na spolni odnos doživjele su dvije sudionice, kao i ekonomsko nasilje u obliku prisiljavanja na davanje vlasničkih prava na kuću („*Bio je pritisak s njegove strane da kuću prepisem na njega jer inače kuća je bila moja...*” (S26) te istjerivanja iz kuće na jednu noć.

U drugoj točki mjerenja intervjuirana je stručnjakinja koja je s korisnicama radila individualno psihološko savjetovanje i pružala podršku sa svrhom njihova osnaživanja tijekom boravka u skloništu. Podaci dobiveni intervjuiranjem psihologinje u skloništu omogućuju bolje razumijevanje postavljenih ciljeva korisnice i mogućnosti njihova ostvarenja.

4.2. Instrumenti

Kao instrumenti korišteni su polustrukturirani vodiči za intervju (Prilozi 4. i 5.) sastavljeni za svaku vremensku točku, za korisnice i za stručnjakinju.

Vodič za intervju u prvoj točki usmjeren je na tri glavna područja pitanja koja pomažu odgovoriti na prvo istraživačko pitanje: osobna povijest obiteljskog nasilja, očekivanja od boravka u skloništu te sigurnost i prilagodba na život u skloništu.

Vodič za intervju u drugoj točki neposredno prije izlaska korisnice iz skloništa usmjeren je na drugo istraživačko pitanje i istražuje sljedeća područja: psihosocijalne usluge tijekom boravka u skloništu, osjećaj sigurnosti tijekom boravka u skloništu te doživljaj osnaženosti, budućnosti i realizacije planiranih ciljeva korisnica.

Vodič za intervju u trećoj točki, nakon izlaska korisnice iz skloništa, odnosio se na njezin doživljaj sigurnosti od nasilja, ostvarivanje njezinih ciljeva, promjene u životu i osnaženost te procjenu korisnosti dobivenih psihosocijalnih usluga.

U sklopu vodiča za intervjue korištene su kvantitativne skale procjene doživljaja sigurnosti u skloništu i izvan njega, zatim procjene korisnosti psihosocijalnih usluga u skloništu, sudjelovanja u izradi i zadovoljstva ostvarenjem plana rada tijekom boravka u skloništu.

U intervjuu sa stručnjakinjom istražena su njezina mišljenja o razini prilagodbe korisnice na život u skloništu, procjena kapaciteta i mogućnosti korisnice da u svojem životnom okružju živi život bez nasilja nakon izlaska iz skloništa. Zatim je istražena procjena stručnjakinje o provedivosti postavljenih ciljeva korisnice iz konteksta MUDRO postavljenih ciljeva, mišljenje o ostvarivosti plana s kojim sudionica napušta sklonište i procjena sigurnosti od obiteljskog nasilja.

4.3. Postupak

Vremensko određenje svakog intervjua bilo je ovisno o dolasku pojedine korisnice u sklonište, a pratilo je format prvog intervjua nakon početnog razdoblja prilagodbe unutar tri tjedna boravka u skloništu (Mdn = 3 tjedna, min – max = 3 – 8 tjedana), zatim drugog intervjua nakon barem šest tjedana boravka u skloništu (Mdn = 5,5 mjeseci, min – max = 1,5 – 13 mjeseci) te trećeg intervjua nakon izlaska iz skloništa (Mdn = 16 mjeseci, min – max = 5 – 52 mjeseca).

Za provedbu prvog intervjua, psihologinja zaposlena u skloništu predstavila je istraživanje korisnici unutar tri tjedna nakon njezina dolaska u sklonište. Nakon dobivanja pristanka od korisnice, pristupljeno je organiziranju provedbe intervjua s korisnicom. Provoditeljica intervjua bila je nezavisna osoba, nepoznata korisnicama s prethodnim iskustvom u provedbi kvalitativnih istraživanja i nije bila u poslovnom odnosu sa zaposlenicima i ravnateljicom u skloništu. Sudionicama je objašnjeno da istraživanje provodi osnivač skloništa (Grad Zagreb) radi dobivanja uvida u kvalitetu pruženih usluga kako bi se još bolje pomoglo žrtvama koje će nakon njih trebati smještaj. Intervjui su provedeni u prostorijama skloništa i prisustvovali su im samo korisnica i provoditeljica intervjua. Uz pristanak, svaki je razgovor sniman.

U drugoj točki intervjuiranja ponovno su provedeni intervjui s istom provoditeljicom, u prostorijama skloništa, koji su snimljeni. Kako bi se povećala vjerojatnost sudjelovanja korisnica u trećem intervjuu i smanjilo osipanje uzorka, tijekom prvog i drugog intervjua bila je najavljena

važnost ostajanja u kontaktu radi uspjeha ovog istraživanja. Stoga je svaka sudionica pri izlasku iz skloništa bila dodatno zamoljena da ostavi broj telefona na kojem će biti dostupna, odnosno, ako ga mijenja, da promjenu svakako dojavu u sklonište na njima poznati fiksni telefonski broj. Uz sve navedeno, svakoj sudionici bilo je ponuđeno da tijekom susreta u trećoj vremenskoj točki dobije novac (100,00 kn) radi dodatne motivacije za ponovno javljanje na poziv provoditeljice intervjua. Intervjui u trećoj točki provedeni su uglavnom putem telefona, osim sa sedam sudionica koje su intervjuirane uživo. Svi su intervjui snimani uz pristanak sudionica. Svi su razgovori u formi transkripta prebačeni u NVivo program za analizu kvalitativnih podataka.

Provoditeljica intervjua odradila je 139 intervjua te je napisala 50 transkripata. Preostalih 89 transkripata izradila je druga suradnica zamoljena samo za tu uslugu. Autorica istraživanja izradila je četiri kodna plana (po jedan za svaku vremensku točku i kodni plan za intervju sa stručnjakinjom). Kodni plan za prvu vremensku točku imao je 24 osnovna koda i 329 podkodova. Kodni plan za drugu vremensku točku imao je 32 osnovna koda i 382 podkoda. Kodni plan za treću vremensku točku imao je 24 osnovna koda i 282 podkoda. Kodni plan za intervju sa stručnjakinjom imao je 17 osnovnih kodova i 121 podkod. Svi kodni planovi također su prebačeni u NVivo program.

U trećoj vremenskoj točki, kada je bilo najteže ponovno doći u kontakt s bivšom korisnicom, deset od ukupno 21 žrtve nazvali smo prvi put da bismo dogovorili neki drugi dan i točno vrijeme kada će moći razgovarati u miru i sigurnosti. No, gotovo sve bivše korisnice, bez obzira na dogovor da ih se zove drugi put u dogovoreno vrijeme ili da su pristale razgovarati odmah nakon prvog poziva, u početku su bile malo suzdržane pa i bezvoljne. Sve su dale pristanak da se razgovor snima, ali mišljenja smo da je to ipak u početku aktiviralo neku zadržku kod sudionica. Nakon uvodnih poticajnih sadržaja koje je provoditeljica intervjua strpljivo plasirala žrtvi preko telefona (odnosno uživo za sedam korisnica), počela je življa dinamika te su razgovori prosječno trajali oko 45 minuta (najmanje 20 min. (S3) do najduže 90 min. (S55)).

Snimanje razgovora i transkribiranje obavljala je provoditeljica intervjua. No zbog preopterećenosti nakon 50 transkripta, taj je posao za preostalih 89 intervjua nastavila druga

istraživačica koja je zamoljena za tu uslugu. Poslije je bila uključena i u testiranje kodova tijekom izrade kodnih planova.

Kodiranje je provela autorica istraživanja. Na početku su odrađena kodiranja deset nasumce odabranih intervjua koje su kodirali: istraživačica koja je zamoljena ciljano za tu svrhu da se uključi, mentor i autorica istraživanja. Cijelo vrijeme upotrebljavale su se isključivo šifre kao oznake za sudionice čiji su se odgovori kodirali. Nakon tog početnog usklađivanja sadržaja s definicijom sadržaja koda, autorica istraživanja nastavila je s kodiranjem.

4.4. Plan analize

U svrhu obrade podataka korištena je analiza okvira prema smjernicama Ritchie i Spencer (1994.). Analiza pruža fleksibilan, ali strukturiran pristup podacima jer su ključne teme za koje želimo dobiti odgovore unaprijed definirane. Pristup je također integriran s NVivo kvalitativnim softverskim paketom (Bazeley i Jackson, 2013.) koji je korišten i u ovom istraživanju. Prema autorima, analiza okvira provodi se u pet koraka: proces upoznavanja s građom (eng. *familiarization*), postavljanje tematskog okvira (eng. *identifying a thematic framework*), indeksiranje/kodiranje (eng. *indexing*), unošenje u tablice (eng. *charting*), povezivanje i interpretacija (eng. *mapping and interpretation*).

Autorica istraživanja u suradnji s mentorom doktorskog rada i još jednom istraživačicom s iskustvom u kvalitativnoj metodologiji prošla je svih pet koraka analize okvira. Prvo su se upoznali sa svim intervjuima čitanjem transkribiranih intervjua (prva faza), a zatim je postavljen tematski okvir kroz nekoliko iteracija prijedloga tematskog okvira (druga faza). Nekoliko preliminarnih pokušaja kodiranja intervjua u NVivo programu (treća faza) rezultirali su ponovnim vraćanjem na drugu fazu i doradu tematskog okvira, sve dok se nije razvio stabilan i robustan tematski okvir za kodiranje svih intervjua. Kodiranje deset nasumce odabranih transkripata intervjua proveli su istodobno autorica istraživanja, provoditeljica intervjua i još jedna istraživačica uključena za tu svrhu. Na taj se način željelo postići što bolje usklađivanje sadržaja izjave sudionice i poruke koju naglašava sadržaj koda.

Nakon što su svi intervjui kodirani u NVivo programu, pristupljeno je sažimanju podataka unošenjem u tablice (četvrta faza). U tome je posebno pomogao program NVivo koji već ima ugrađenu mogućnost kreiranja takvih tablica za analizu okvira preko opcije „*framework matrix*”. Ova opcija funkcionira tako da se u stupce stavljaju pojedini kodovi iz tematskog okvira koji su povezani sa specifičnim istraživačkim pitanjem, a u redove su stavljene sve sudionice. Zatim se čitaju specifični dijelovi intervjua kodirani specifičnim kodovima i kreiraju se sažeci odgovora sudionice koji su kodirani pojedinačnim kodom. Dobivene tablice zatim su translahirane u program Microsoft Excel te su arhivirane kao dokaz istraživačkog procesa. Gdje je to bilo relevantno i opisno, zapisani su i citati sudionica. U ovoj fazi kreiranja tablica ne događa se interpretacija podataka, nego se dobiva sažetak podataka za svaki kod po sudionici. Takav sažetak podataka omogućuje lakše upravljanje podacima za posljednju fazu analize podataka – povezivanje i interpretaciju. U ovom posljednjem koraku analize okvira naglasak je bio na traženju sličnosti i razlika u podacima te ponavljajućih uzoraka na temelju kojih su kreirani pojmovi, kategorije i teme kao ishodi analiza. U triangulaciji između autorice istraživanja, mentora i dodatne istraživačice, pojmovi, kategorije i teme nekoliko su puta pročišćene dok se nije postiglo slaganje o konačnim temama.

4.5. Etički aspekti

Posebnu pozornost u provedbi istraživanja posvetili smo etičkim aspektima. Razmotrili smo eventualne rizike za dobrobit sudionica u istraživanju, kojima mogu biti izložene zbog sudjelovanja, i načine pružanja podrške u tim situacijama te koristi od sudjelovanja u istraživanju (Milas, 2009.).

Autorica istraživanja nastojala je pažljivim pristupom zaštititi integritet i identitet sudionica te na taj način prevenirati potencijalne posljedice sljedećih rizika:

1. U trećoj vremenskoj točki moglo se očekivati da postoji objektivna opasnost da se pri prvom telefonskom pozivu umjesto žrtve javi počinitelj nasilja. To bi žrtvi moglo donijeti neugodnosti. Zbog toga je odlučeno da provoditeljica intervjua naziva s mobilnog broja koji je aktiviran samo za svrhu intervjua u trećoj točki. U slučaju javljanja muškoga glasa, odglumila je

zbunjenost i ispričala se jer je očito pogrešno nazvala, a trebala je sestru. Ponovno bi pokušala nakon nekoliko dana, ali još najviše dva puta u različita vremena u danu. Nažalost, zbog opisanog razloga izgubljeno je šest od 16 sudionica koje se nisu pojavile u trećoj vremenskoj točki. Nastojali smo spriječiti osipanje tako što smo potaknuli svaku sudionicu da tijekom drugog intervjua (neposredno prije izlaska iz skloništa) provoditeljici intervjua uza svoj telefonski kontakt i adresu ostavi i kontakt njoj bliske osobe koja bi mogla znati gdje će žrtva biti nakon izlaska iz skloništa (roditelj, prijateljica, sestra/brat, šira rodbina i sl.). Sve to, kako se pokazalo, nije bilo jamstvo za uspješnu ponovnu uspostavu kontakta sa žrtvama nakon što su otišle iz skloništa. Bilo je vidljivo da je 30 % brojeva koje smo dobili od žrtava bilo izvan upotrebe kada smo ih nazvali nekoliko mjeseci poslije. Isto su tako bili nedostupni brojevi žrtvi bliskih osoba koje bi možda mogle znati gdje je žrtva. U samo dva slučaja sudionice su prihvatile ponudu od 100 kuna kako bi pristale na intervju. Važno je znati da se tijekom svih intervjua u trećoj vremenskoj točki nije dogodila ekscresna situacija ili bilo koja neugodnost za žrtvu.

2. Nekoliko je različitih osoba bilo uključeno u intervjuiranje, transkribiranje, kodiranje, usklađivanje kodiranja, upis u softverski program za obradu dobivenih podataka. Zbog te činjenice, autorica istraživanja vrlo je pomno vodila evidencije na više razina o sudionicama i intervjuima te poslije o kodovima uz svaki intervju, koristeći se pritom šiframa kao oznakama umjesto pravog imena sudionice. Tako je napravljen šifarnik u kojem je svakom imenu sudionice dodijeljena šifra. Šifarnik je bio dostupan samo autorici istraživanja, dok su svi drugi pomagači u ovom istraživanju znali samo šifru za svaku sudionicu.

To podrazumijeva da su svaka snimka i transkript dobili šifru već na početku, u prvoj vremenskoj točki, i tako dalje redom do treće vremenske točke. Ta šifra povezivala je sve prikupljene pisane materijale s konkretnom sudionicom u istraživanju. Popis imena sudionica s pripadajućim šiframa kao i sve transkripte čuva dalje autorica istraživanja u digitalnom obliku pod šifrom koja je poznata samo njoj. Provoditeljica intervjua u kontaktu je sa sudionicama od prvog do zadnjeg intervjua znala samo šifru pod kojom se vodi dotična sudionica. Nakon što je obavila zadnji intervju i napisala zadnji transkript, obrisala je sve podatke iz svojeg računala. Svi podaci u demografskom listu također se čuvaju u digitalnom obliku pod šifrom kod autorice istraživanja.

Sve navedeno spremljeno je na izdvojenom serveru kojim se koristi sklonište te je dostupno isključivo preko šifre koja je poznata samo autorici istraživanja.

Pristanak za sudjelovanje u istraživanju sudionice su iskazale potpisivanjem za tu svrhu pripremljenog informiranog pristanka (Prilog 2.). Potpisale su se šifrom koju im je dodijelila autorica istraživanja, a provoditeljica intervjuu tu je šifru preuzela i objasnila sudionici da će se pod tom šifrom voditi svi podaci dobiveni tijekom istraživanja koji su povezani s njom. U informiranom pristanku bili su navedeni: naziv istraživanja, tko ga provodi, njegova svrha i uloga sudionica u istraživanju. Sudionicama je nekoliko puta tijekom intervjuu objašnjeno da se bilo koji podatak koji su iznijele, a sadrži njihovo ime i druga osobna obilježja, neće iskoristiti ni u jednoj javnoj prigodi.

Sudionice namjerno nismo informirali da se istraživanje provodi radi izrade doktorske disertacije ravnateljice skloništa, kako bi se potpuno izbjegao bilo kakav oblik osjećaja uvjetovanosti boravka žrtve u skloništu te dobivanje poželjnih odgovora. Smatramo to dovoljno važnim razlogom za upotrebu navedene „obmane” (Milas, 2009.). Iz istog razloga ravnateljica skloništa nije osobno provodila intervju. Ipak, nakon završetka intervjuu u trećoj vremenskoj točki sudionice su dobile informaciju koju smo do tada prikrivali iz opravdanih razloga.

5. REZULTATI

Rezultati istraživanja bit će prikazani u tri poglavlja koja se odnose na tri istraživačka pitanja. Provedena analiza okvira iznjedrila je tri glavne teme istraživanja, s pripadajućim kategorijama i pojmovima, kao nižim jedinicama analize. Pridodani citati sudionica služe za ilustraciju pojedinog nalaza, a slovo i broj u zagradi označavaju šifru pojedine sudionice čiji je citat.

5.1. Sklonište kao mjesto koje pruža ono što korisnicama treba

Prvo istraživačko pitanje odnosilo se na provjeru kako žrtve doživljavaju svoj smještaj u skloništu iz pozicije osjećaja ugroženosti u usporedbi s osjećajem sigurnosti kojem teže.

Korisnice su odgovarale na pitanja o prvim dojmovima na početku boravka u skloništu, očekivanjima od boravka u skloništu, o doživljaju sigurnosti unutar i izvan skloništa te čimbenicima koji bi mogli utjecati na povećanje sigurnosti, zatim o prilagodbi djece skloništu te nedostacima skloništa. U tablici 6. prikazani su kodovi, pojmovi, kategorije i tema koja daje odgovor na prvo istraživačko pitanje.

Tablica 6. Prikaz rezultata za prvo istraživačko pitanje: Sklonište kao mjesto koje zadovoljava potrebe korisnica

Kodovi	Pojmovi	Kategorije	Tema
Očekivanje od boravka u skloništu	Pravna i psihološka pomoć u skloništu	Sklonište kao izvor podrške	Sklonište kao mjesto koje pruža ono što korisnicama treba
Očekivanje nakon izlaska iz skloništa (u vremenu dok je na smještaju)	Pomoć nakon izlaska iz skloništa		
Osjećaj zaštićenosti u skloništu	Osnaživanje boravakom u skloništu	Sklonište kao izvor nade	
Osjećaj sigurnosti na ulici otkad je u skloništu	Strah izvan skloništa i snažne emocije		
Situacije koje žrtvu čine nesigurnom za vrijeme boravka skloništu	Osjećaj sigurnosti u skloništu	Sklonište kao izvor sigurnosti	
Situacije koje pomažu osjećaju sigurnosti	Potreba za vremenskim odmakom od događaja		
Pokušaji partnera da dođe u kontakt sa žrtvom ili djecom	Potreba za fizičkom zaštitom od partnera		
Prvi dojmovi na početku boravka	Potreba za potpunim prekidom kontakta s partnerom		
Uredni odnosi s drugim korisnicama	Razumijevanje pravila u skloništu		
Poštovanje kućnog reda			
Prilagodba smještenog djeteta iz perspektive majke	Prilagodba djece na sklonište	Ograničenja u skloništu	
Besplatne usluge (smještaj i hrana)	Korisnost od boravka u skloništu		
Nedostaje osjećaj slobode i doma			

Sudionice su doživjele svoj smještaj u skloništu kao mjesto koje pruža ono što korisnicama treba. Ponajprije, kako pokazuju kategorije analize, sklonište doživljavaju kao izvor sigurnosti, što je neposredno potvrdilo istraživačko očekivanje (*„Osjećala sam se da sam došla negdje gdje ćemo biti u redu, imaš sve, ne moraš se za neke stvari bojati da ćeš nečega biti lišen, pogotovo higijene”*, S8). Korisnice su izravno opisivale neposredan osjećaj sigurnosti kao primarno iskustvo skloništa, što su izravno dovodile u vezu sa strahom od partnera počinitelja nasilja koji su većinom osjećale (*„Dok je god on na zatvorenom, ja se osjećam sigurno”*, S55). Strah je bio posebno izražen pri opciji izlaska iz skloništa (*„U Zagrebu sigurno, a u [mjesto prebivališta] me strah”*, S3; *„Kad sam vani, osjećam se nesigurno, imam strašan strah da ću ga sresti. Osjećam se jako nesigurno”*, S26). Te su dvije sudionice navele i potrebu da s njima bude zaštitar pri izlascima iz skloništa (*„Možda kad bi netko bio kraj mene, osjećala bih se sigurnije”*, S45). Sudionice su navodile i strah da susretnu članove šire obitelji i poznanike (*„Strah me da ne vidim šogora. Ja kad uđem u tramvaj samo gledam koga vidim”*, S29), no veći dio sudionica navodio je da se, suprotno tome, osjeća sigurno unutar skloništa. Dio korisnica posebno je naglasio da im je odgovarala obvezna promjena broja mobitela nakon ulaska u sklonište te da je time bila prekinuta sva komunikacija između njih i partnera počinitelja nasilja (*„Sud za prekršaje mu je rekao da on mene ne smije zvati, ja sam promijenila broj”*, S3). Uz to su isticale potrebu za vremenskim odmakom od događaja nasilja koje su doživjele (*„Potrebno mi je vrijeme i prolazak kroz sve to”*, S13), a što su sve potrebe koje je sklonište kao izvor sigurnosti ispunilo. Nekoliko sudionica isticalo je potrebu da lokacija skloništa bude još bolje skrivena kako bi im se dodatno povećao osjećaj sigurnosti (*„Ima zapravo, na internetu gdje su objavljene sve sigurne kuće. Onaj tko je malo pametniji će doći do cilja. (...) Izloženi smo svi riziku”*, S23).

No, specifičan doprinos ovog istraživanja jest nalaz koji upućuje na to da sklonište, uz to što služi korisnicama kao izvor sigurnosti, služi i kao izvor podrške i izvor nade. Iako se, u skladu s literaturom i praktičnim iskustvom, očekivala i istraživala uloga skloništa kao sigurnosti žrtvama nasilja, sudionice govore i o njegovoj ulozi kao primarnoj podršci u trenutcima prekida nasilnog odnosa, ali i dugoročnoj podršci u nastavku života bez nasilja. Čak su i korisnice koje nisu ustrajale u svojoj odluci o prekidu nasilnog odnosa govorile o skloništu kao mjestu podrške i kao mjestu koje je predstavljalo, neposredno pri njihovom dolasku u sklonište, resurse za drukčiji život (*„Pamtit ću dok sam živa ovu kuću”*, S3).

Ono što se posebno naglašava u kontekstu podrške jesu pravna i psihološka pomoć koju su korisnice dobile u skloništu („*To što kad si doma, kad trebaš tu nekakvu pravnu, psihološku pomoć, moraš okrenut 500 brojeva na telefonu, a tu samo pokucaš na vrata i uđeš*”, S12). Istodobno su procijenile cijeli stručni tim izrazito kompetentnim u nošenju s njihovim različitim potrebama, od konkretnih pravnih savjeta i odlazaka na sud, do psihološkog savjetovanja i socijalnih usluga, uz individualni rad na životnim vještinama („*Ne samo što se tiče vanjske zaštite, nego i pristup ljudi ovdje i tog tima. Uvijek su tu. Ako ja nisam tu, oni mene potraže. Potiču me da radim dobre stvari za mene, poduče me nečim. Stekla sam u njih puno povjerenja*”, S44). Specifično su se pozitivno osvrnale na važnost savjetovanja i neposrednog rada sa psihologinjom i socijalnim radnicama skloništa („*Pa kad imam neki problem razgovaram sa stručnim timom. Zadovoljna sam sa stručnim timom*”, S13; „*Pa sve [doživljava korisnim]. Razgovori s stručnim timom mi puno pomažu. Ma cijeli tim je predivan ovdje, nemam riječi*”, S45). Sklonište kao izvor nade očituje se u izjavama sudionica koje doživljavaju dolazak u sklonište kao prijelomnu točku u svojem životu, u kojoj su dobile podršku da nastave svoj život na drukčiji način („*Doživljavam korisnim da se osamostalim i pokrenem*”, S43; „*Najviše taj stručni tim koji mi pomaže da psihološki ne padnem*”, S55). Ograničenja skloništa nasuprot ostalim aspektima teme, upućuju na nužne ograničavajuće čimbenike boravka u skloništu, poput doživljaja ograničenja slobode i grupnih pravila, a većina korisnica i dalje procjenjuje da su oni potrebni i da im pomažu („*Bez obzira na sve dato, prilično je kućni pritvor. Al', ono, velim, možeš neko vrijeme*”, S4). Uz to ističu važnost urednih odnosa s drugim korisnicima, prilagodbu svoje djece na sklonište („*Osjećaju se [djeca] sigurno, nisu u strahu. Fali im malo slobode*”, S43) kao i činjenicu da su usluge skloništa besplatne, što im je posebno značilo s obzirom na čestu nezaposlenost korisnica i ekonomsku ovisnost o partnerima počiniteljima („*Pa korisnim smatram da nema ove kuće ne bi imala šta jesti*”, S3; „*Imam krov nad glavom, hranu, sigurnost*”, S39). Ilustracije ove teme jasno pokazuju da je sklonište mjesto koje je korisnicama pružilo uvjete za ispunjavanje temeljnih ljudskih potreba za sigurnošću i povezanošću i uvjete za daljnji slobodni razvoj.

Uz to, s obzirom na to da se radi o istraživanju u tri vremenske točke s istim sudionicama, bilo je moguće pratiti radi li se o dojmu uloge skloništa koja je nastala iz prvotnog naleta olakšanja

zbog prekida nasilja ili korisnice kontinuirano govore o skloništu kao o mjestu koje im je pružilo ono što im je bilo potrebno.

5.2. Neposredni utjecaj boravka u skloništu na korisnice

Drugo istraživačko pitanje odnosilo se na doživljaj korisnica o kvaliteti stručne pomoći dobivene tijekom boravka u skloništu (vjerojatno iz pozicije osjećaja nemoći koji prethodi dolasku u sklonište), u razdoblju prije odlaska iz skloništa (vjerojatno iz pozicije veće osnaženosti i otkrivanja osobne snage za izlaz iz nasilnog odnosa). Kako je vidljivo iz pitanja, radi se o drugoj točki istraživanja kada se korisnice pripremaju za izlazak iz skloništa, nakon što su u njemu provele određeno vrijeme (raspon boravka od mjesec i pol do 13 mjeseci). Pretpostavka je da takav vremenski odmak omogućuje sagledavanje cjelokupnog boravka u skloništu i dobivanja stručne psihosocijalne pomoći tijekom boravka. Sudionice su pitane o njihovim prethodnim očekivanjima od skloništa, korisnosti boravka u skloništu te iskustvu s različitim uslugama, poput individualnog i grupnog rada, rada na životnim vještinama korisnica, osamostaljivanja te brige o djeci. Također su se osvrnule na svoj individualni plan rada i ciljeve života nakon izlaska iz skloništa koji su uspoređeni s odgovorima stručnjakinje – psihologinje koja je dio stručnog tima skloništa i neposredno je uključena u rad s korisnicama. U tablici 7. prikazani su kodovi, pojmovi, kategorije i tema koja daje odgovor na drugo istraživačko pitanje.

Tablica 7. Prikaz rezultata za drugo istraživačko pitanje: Osnažujući učinak boravka u skloništu

Kodovi	Pojmovi	Kategorije	Tema
Očekivanja od usluga u skloništu od pravnice, psihologinje, socijalne radnice	Zadovoljstvo stručnim timom	Zadovoljstvo uslugama i stručnom pomoći u skloništu	Osnažujući učinak boravka u skloništu
Očekivanja koja nisu realizirana			
Pozitivan ukupan doživljaj korisnosti od boravka u skloništu	Zadovoljstvo individualnim ostvarenjem plana rada		
Sudjelovanje u izradi individualnog plana			
Ukupan doživljaj korisnosti od boravka u skloništu	Rješavanje konkretnih životnih problema		

Kodovi	Pojmovi	Kategorije	Tema
Pomoć u doškolovanju, prekvalifikaciji – upućivanju na tečaj radi lakšeg, boljeg zapošljavanja			
Pomoć u rješavanju stambenog smještaja			
Pomoć djeci u učenju, provođenje slobodnog vremena			
Rad u grupi – radionice i grupe samopomoći	Samopouzdanje i povjerenje u vlastite kapacitete	Osjećaj osnaženosti i oporavka	
Individualno savjetovanje za ženu			
Individualno savjetovanje za dijete			
Ostvarenje plana rada tijekom boravka	Odluka da neće dopustiti nasilje nad sobom		
Dobitak od boravka u skloništu, neposredan i za budućnost			
Osjećaj osnaženosti za daljnji život bez nasilja			
Praktični dobici za smanjenje ili prestanak nasilja u vezi			
Poželjni dodatni sadržaji	Poboljšanje organizacije i stručni rad s korisnicama	Potreba za dodatnim aktivnostima u skloništu	
Promjene u prijmu i organizaciji života u skloništu			
Poboljšanje rada s korisnicama u skloništu			
Osjećaj sigurnosti u skloništu	Dodatni elementi sigurnosti u radu skloništa		
Situacije koje žrtvu čine posebno nesigurnom za vrijeme boravka u skloništu			
Situacije koje pomažu ili bi pomogle da se osjeća sigurnije			
Osjećaj sigurnosti djece u skloništu			
Promjene na djetetu od kad je u skloništu			

Sudionice su opisale neposredan učinak boravka u skloništu na svoje živote, u nekoliko kategorija. Prije svega, kako pokazuju kategorije analize, korisnice osjećaju i govore o visokom zadovoljstvu uslugama i stručnoj pomoći u skloništu. Ujedno, to je bilo uže specificirano istraživačko pitanje na koje ćemo obratiti posebnu pozornost. **Korisnice govore o podršci stručnog**

tima koja potiče veći osjećaj osnaženosti (*„Ne, nadišlo je moja očekivanja. Pomogli su mi u svemu. Dobila sam potporu koju nisam očekivala da ću dobiti”*, S23; *„Ovaj boravak mi je puno koristio, ova kuća me je izvukla iz pepela. Ja sam se oporavila, meni je odlično ovdje”*, S3). Posebno ističu različite aktivnosti individualnog i grupnog rada, pravne pomoći (*„Stvarno mi je pravница puno pomogla. Dala mi je puno savjeta”*, S45), pomoći u traženju posla i stana (*„Trudili su se maksimalno oko mene. Pomogli su mi oko životopisa”*, S44), kao i ohrabrivanje i poticanje korisnica na usvajanje novih životnih vještina i stajališta (*„Dobila sam samopouzdanje i znam kome se trebam obratiti kad imam neki problem”*, S39). Pritom korisnice doživljavaju stručni tim izrazito kompetentnim i relevantnim izvorom podrške u svojem životu, posebno kada se njihov boravak u skloništu bliži kraju (*„Bila sam zadovoljna sa svima, kad god sam imala neko pitanje, oni su mi bili spremni pomoći. Kod njih se sve riješi”*, S25; *„Imali su toliko povjerenja u mene, bodrile su me stalno. Psihički su me podigle. Baš se super osjećam”*, S44). Nijedna sudionica nije navela nepovoljna iskustva sa stručnim timom i njihovim djelovanjem, što je također vrijedan dodatni pokazatelj važnosti stručne pomoći i podrške tima skloništa u oporavku i osnaženosti korisnica i u njihovu osjećaju sigurnosti u skloništu, kao dodatnim kategorijama odgovora koje se javljaju u ovom dijelu istraživanja. Naime, čini se da je, u skladu s istraživačkim očekivanjima, uloga stručne pomoći u skloništu važna, pozitivna i poticajna za korisnice (*„Zaista se trude i pomognu čovjeku”*, S57). No, kao i u prvom istraživačkom pitanju, i odgovori na drugo istraživačko pitanje upućuju na dodatne doprinose skloništa, izvan okvira kvalitete stručne pomoći koju su korisnice dobile. Čini se da upravo primjerena stručna pomoć koju su korisnice dobile stvara određene preduvjete za dodatne pozitivne ishode kod njih, poput doživljaja oporavka i osnaženosti (*„Bilo je jako korisno radi mene same. Moglo bi se reći da sam odrasla, ponovno sam oživjela ovdje”*, S12; *„Oslobođenje; došla sam ovdje izgubljena, ovo mi je bila kao odskočna daska za dalje”*, S13; *„Neizmjereno [više snage]. Ja sam tu došla kao krpa za noge. Napunila sam baterije”*, S26) te osjećaja sigurnosti. Korisnice smatraju sklonište korisnim mjestom, prilikom za oporavak i mogućnost promjene (*„Bio mi je jako koristan, dok sam došla tu nisam bila svjesna ozbiljnosti situacije. Bila sam toliko shrvana od nasilja... tek sad znam da mi je ovo trebalo”*, S23). Imaju mogućnost u sigurnoj okolini steći nove vještine, informirati se o nasilju i načinima na koje mogu tražiti pomoć, dobiti pomoć u traženju posla i stana, a te su usluge za njih besplatne (*„Zadovoljna sam sa svime, na svako pitanje koje sam im postavila su mi detaljno odgovorili i objasnili. Stvarno*

sam zadovoljna sa cijelim stručnim timom jer pomažu ženama”, S13; „Radi troškova koristi, mislim. Radi izdataka koji su minimalni tamo”, S4).

To potiče porast njihova samopouzdanja i povjerenja u vlastite kapacitete (*„Samopouzdanje, snagu, volju. Ja sam dobila sve”, S44*) što su nužni preduvjeti daljnjeg osamostaljivanja i izgradnje novog života. Korisnice osjećaju zadovoljstvo individualnim planovima rada i svojim ciljevima za budućnost – očitim primjerima usmjeravanja korisnica na sadašnjost i budućnost, puno više nego na prošlost i teška iskustva. Neke od njihovih izražaja osnaženosti na kraju njihova boravka u skloništu glase: *„Osjećam lavovsku snagu”, S8; „Osjećam veliku snagu, nadam se da me ništa više neće slomiti”, S54; „Kako ne, kao leptir se osjećam”, S44; „Da, vesela sam. Vodim sama svoj život. Bit ću k'o ptica, jedino da bude zdravlja”, S3.*

Za vanjsku ocjenu kvalitete postavljanja ciljeva za život nakon izlaska iz skloništa prema MUDRO kriterijima (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan i određen cilj), provedeni su intervjui sa stručnjakinjom i to nakon izlaska korisnice iz skloništa. Kako je za ovo istraživanje važno vidjeti buduću perspektivu korisnica skloništa, rezultate dobivene intervjuom sa stručnjakinjom o ciljevima korisnica istraživačica je kodirala prema MUDRO kriterijima. To služi kao indikator kvalitete i ostvarivosti ciljeva korisnica nakon izlaska iz skloništa. U intervjuu sa stručnjakinjom dobivena su njezina mišljenja o razini prilagodbe korisnice na život u skloništu, procjena o provedivosti postavljenih ciljeva korisnice prema MUDRO kriterijima i ostvarivosti plana s kojim sudionica napušta sklonište. Rezultati prikazani u Prilogu 3. pokazuju da stručnjakinja u slučaju samo jedne sudionice govori o nemogućnosti sudjelovanja u izradi individualnog plana korisnice, dok su sve ostale sudionice sudjelovale u izradi svojeg individualnog plana. Također, za samo dvije sudionice stručnjakinja procjenjuje da individualni planovi gotovo nisu ostvarivi zbog ograničenja u životima tih sudionica.

Što se tiče samih ciljeva, većina korisnica postavila je adekvatne ciljeve koji se u analizama pokazuju postavljeni prema kriterijima MUDRO. Kod manjeg broja korisnica, radi se o ciljevima koji su relevantni za njihove živote, no iz različitih razloga nedostaje im bilo mjerljivost, uvremenjenost, dostižnost ili određenost. Ipak, s obzirom na ovdje postavljene istraživačke ciljeve,

ovaj nalaz valja promatrati kao dodatak i poticaj za buduća istraživanja o važnosti definiranja ciljeva korisnica socijalnih usluga namijenjenih žrtvama obiteljskog nasilja.

Nakon iskustva dugotrajnog boravka u skloništu i korištenja većine psihosocijalnih usluga koje sklonište nudi, korisnice navode i nekoliko prijedloga dodatnih aktivnosti u skloništu, kao posljednje kategorije odgovora. Primjerice, nekoliko sudionica navelo je potrebu za dodatnim stručnim radom s korisnicama i djecom, upravo povezujući svoj doživljaj promjene i potrebe za podrškom s dobrim ishodima. Ističu i mogućnost dodatnih zabavnih aktivnosti za korisnice, što bi moglo povoljno utjecati na povezanost sa stručnim timom, a posebno s drugim korisnicama u skloništu, a to su također važne dimenzije boravka u skloništu.

Uz to, neke sudionice ističu važnost promjena izvan skloništa – u sustavu socijalne skrbi i posebno pravnom sustavu, za koje očekuju da djeluju brže, učinkovitije i da u središtu imaju potrebe žrtava nasilja, kako za osuđivanjem i zatvaranjem počinitelja nasilja, tako i za pružanjem usluga smještaja i zaposlenja nakon izlaska iz skloništa. Time oslikavaju i razliku svojih prijedloga za sklonište i izvan skloništa, u trenutku kada su u skloništu provele određeno vrijeme i počinje tranzicija u život izvan skloništa. Možemo vidjeti da su prijedlozi povezani s uvođenjem dodatnih aktivnosti u sklonište ženama važni, ali nisu suštinske promjene u radu skloništa, dok prijedlozi koji se odnose na pravni i socijalni sustav upozoravaju na potrebu za boljom podrškom ženama žrtvama nasilja u obitelji.

Analiza odgovora na drugo istraživačko pitanje pokazala je da korisnice doživljavaju, vide i govore o skloništu kao o mjestu koje ima neposredan učinak na njihove živote u iznimno osjetljivim okolnostima u kojima su one u tom trenutku svojeg života: na kraju privremenog smještaja u skloništu i na pragu novog razdoblja osamostaljenja uz novi početak.

5.3. Doprinosa skloništa u životnim promjenama korisnica

Treće istraživačko pitanje propituje aspekte djelovanja skloništa na uspješno ostvarenje planiranih ciljeva korisnica u vremenu nakon izlaska iz skloništa. U završnom intervjuu u kojem su korisnice sudjelovale nakon izlaska iz skloništa ($Mdn = 16$ mjeseci, min – max = 5 – 52 mjeseca), pitanja su se odnosila na njihove neposredne životne uvjete nakon izlaska iz skloništa i osjećaj

sigurnosti s vremenskim odmakom od događaja nasilja. Nakon toga fokus je bio na pitanjima o djelovanju boravka u skloništu na korisnicu, konkretnim uslugama koje procjenjuje korisnima, ostvarenosti ciljeva koje je korisnica postavila u skloništu te o drugim sustavima podrške na putu prema ostvarenju tih ciljeva. Na kraju, korisnice su imale priliku formulirati poruke drugim žrtvama nakon osobnog iskustva s nasiljem u obitelji i popis najvažnijih stvari koje treba učiniti da bi se žrtvama nasilja pomoglo, izvan skloništa i u skloništu.

U tablici 8. prikazani su kodovi, pojmovi, kategorije i tema koja daje odgovor na treće istraživačko pitanje.

Tablica 8. Prikaz rezultata za treće istraživačko pitanje: Doprinos skloništa životnim promjenama korisnica

Kodovi	Pojmovi	Kategorije	Tema
Osjećaji u usporedbi s vremenom dolaska u sklonište	Osjećaj zadovoljstva i slobode, vraćanje osjećaja sigurnosti	Povećanje subjektivne dobrobiti korisnice	Doprinos skloništa životnim promjenama korisnica
Zadovoljstvo ostvarenim promjenama nakon izlaska iz skloništa			
Osjećaj mira i sigurnosti s vremenskim odmakom nakon boravka u skloništu			
Mjesto življenja nakon izlaska iz skloništa			
Organizacija životnog prostora	Rješavanje radnog i stambenog pitanja	Redefiniranje partnerskog odnosa	
Pronalazak posla i stana			
Ustrajanje u odluci o odnosu s partnerom iz vremena izlaska iz skloništa	Promjena odnosa s bivšim partnerom		
Situacije koje utječu na promjenu ili ostanak u nasilnom odnosu			
Sadašnji odnos s partnerom			
Početak nove veze i planovi	Uspostavljanje novog partnerskog odnosa		

Kodovi	Pojmovi	Kategorije	Tema
Ponovna izloženost nasilju nakon izlaska iz skloništa	Preuzimanje odgovornosti za svoju sigurnost	Sklonište kao izvor sigurnosti i osnaživanja	
Ponovno korištenje usluge smještaja			
Provedba aktivnosti koje omogućuju ostvarenje planiranih ciljeva			
Ponašanje koje će prevenirati potrebu ponovnog dolaska u sklonište			
Prepreke koje otežavaju izlazak iz nasilja			
Učinkovitost usluga s vremenskim odmakom od izlaska iz skloništa	Učinkovitost usluga skloništa za životne promjene		
Utjecaj dobivenih usluga na nastale promjene			
Poruka drugim žrtvama nakon osobnog iskustva s nasiljem u obitelji			
Poboljšanje usluga u skloništu s vremenskim odmakom nakon izlaska			

Sudionice su opisale doprinos skloništa u svojim životnim promjenama u nekoliko kategorija. Sve sudionice navode da vide sklonište kao izvor pravne pomoći i psihološke podrške žrtvi u oporavku i time ga stavljaju u ulogu važnog čimbenika svojih životnih promjena („*Ove institucije van Duge ili neće imati razumijevanja ili ne žele. Nema tog povjerenja. Ja kad god nazovem Dugu, oni se meni jave. Uvijek su tu za mene*”, S44; „*Jako puno mi je pomogla psihologinja koja je komunicirala s djecom. Puno su mi pomogli kad su me savjetovali za posao, isto kao i pravna pomoć*”, S8). Uz kategoriju (vraćanja) osjećaja sigurnosti i osnaživanja boravkom u skloništu, korisnice kontinuirano, u sve tri točke istraživanja, daju odgovore koje je bilo moguće grupirati u kategoriju skloništa kao izvora podrške i doživljava korisnica da su osnažene i ohrabrene kroz odnos sa stručnim timom skloništa („*Možda psiholog. Ona mi je puno pomogla. Uvijek me je na lijep način umirila i odgovorila na svako pitanje. I pravnica mi je isto puno pomogla. Svako od njih je dao nekakav doprinos i zato sam im jako zahvalna*”, S23; „*Pomogli su mi da se osamostalim. Ohrabрили su me*”, S43; „*Cijeli taj sistem mi je pomogao. Dobiješ neko povjerenje i sigurnost*”, S8).

Takvi rezultati upućuju na stabilnost nalaza o pozitivnoj ulozi skloništa u životima žena žrtava nasilja (*„Smatram da je to [boravak u skloništu] jedno veliko iskustvo i potrebno za životnu promjenu”*, S12).

Uz to, veći dio korisnica izvještava o povećanju subjektivne dobrobiti tijekom i nakon boravka u skloništu u usporedbi s razdobljem života prije njega (*„Sve je puno posloženije i normalnije”*, S25), o većem osjećaju zadovoljstva i slobode (*„Fizički izgledam bolje, imam viziju, radujem se malim stvarima”*, S26), kao i o osjećaju mira i sigurnosti (*„Jako sretno. Živim slobodnije. Nemam taj strah da će me netko istući”*, S13; *„Super sam zadovoljna. Super mi je, mir i tišina”*, S45). Manji dio korisnica i dalje izražava veći ili manji strah od partnera i ponovno doživljavanje nasilja (*„U strahu sam za svoju sigurnost”*, S43). Zanimljivo je da rezultati pokazuju da i te korisnice govore o pozitivnoj ulozi skloništa u njihovim životima i pozivaju se na iskustva informacijske i emocionalne podrške koju su ondje dobile (*„Taj smještaj je važan da ne budeš gladna, da ti djeca imaju gdje spavati i treba mi stalna pomoć. Ono da mi kažu što da radim, kud da idem. Ja sam se izgubila prije, sad sam dobro”*, S29). Uz to, većina sudionica govori o važnosti rješavanja radnog i stambenog pitanja (*„Jako puno [zadovoljna] jer sam postala drugačija osoba. Radim, podstanar sam, brinem se za djecu”*, S13), kao i definiranja odnosa s partnerom počiniteljem nasilja i/ili novim partnerima (*„Komuniciramo samo radi djece”*, S13; *„Moja je konačna odluka i dalje ta da se ne čujemo, niti vidimo, a i ne želim ga vidjeti”*, S45).

Konkretno, 17 sudionica u trenutku trećeg intervjua prekinula je partnerski odnos s partnerom počiniteljem nasilja, dok su četiri sudionice u nekom obliku nastavile partnerski odnos u kojem su prije doživjele nasilje. Uz ulogu skloništa, bilo neposredne podrške koju su primile tijekom boravka ili dugoročnih učinaka te podrške, sudionice ističu važnost podrške okoline, ali i podrške samoj sebi, odnosno samopodrške (*„Pomogao mi je djed u vezi zaposlenja, a što se tiče nekakvog rada na sebi samoj, idem kod psihologa”*, S55). Podrška okoline uglavnom se odnosi na članove bliže i dalje obitelji (*„Moja mama mi je najviše pomogla”*, S43) te na podršku sustava socijalne skrbi i pravosuđa (*„Treba tražiti pomoć nekoga u koga ima povjerenje ili na policiji”*, S45). Zanimljiva je podrška u lokalnoj zajednici za jednu sudionicu koja je ostala u partnerskom odnosu s partnerom počiniteljem, no ima podršku lokalne policije koja je katkad posjeti da provjeri

treba li joj njihova pomoć (*„Nije, ali dođe policija pitati kako je što mi puno znači da nisam sama”*, S29). Samopodršku korisnice najviše opisuju kao preuzimanje osobne odgovornosti za svoj život i doživljaj osnaženosti i slobode u svojim odlukama, što ih gura naprijed i motivira da naprave zdrave i slobodne izbore za sebe (*„Ja sam tu bila nosilac. Svi su drugi bili pozadina. Sve morate napraviti sami”*, S26).

Većina sudionica navodi zadovoljstvo postignutim promjenama, bilo da se radi o sudionicama koje su se vratile u partnerski odnos s počiniteljem nasilja ili onima koje su prekinule partnerski odnos i počele novi život (*„Moj život tada nije imao nikakvu kvalitetu, ja sada osjetim mirise, vidim boje. Možda vama to nema smisla, ali ja sam prije živjela u blokadi”*, S26; *„Osjećam se super. Prije sam bila uplašena, stalno pod stresom. Ovo je sad druga ja”*, S45).

Na temelju svojeg iskustva sudionice su sastavile preporuke za druge žrtve nasilja. Pritom ističu važnost prepoznavanja nasilja i prekida nasilnog odnosa (*„Nek' uzme dijete i neka otiđe i neka nikad više ne dopusti to”*, S45) i važnost traženja pomoći iz okoline sudionice te to smatraju najvažnijim ishodom njihova boravka u skloništu (*„Nek' ne šute i ne trpe. Progovorite o svojoj situaciji, poduzmite nešto. (...) Razgovor pomaže”*, S54; *„Reći na glas što se događa. Šutimo zbog toga što nas osuđuje okolina”*, S55). Iako navode jasne prepreke poput ekonomske ovisnosti o partneru, straha od partnera ili posljedica dugotrajnog nasilja, sudionice ipak naglašavaju važnost postojanja skloništa i stručne podrške u njima kao primarne ideje pomoći ženama kojima je potreban odmak od nasilnog odnosa (*„Pa da je što više tih sigurnih kuća da se takvi ljudi mogu smjestiti, što više domova za djecu i vrtića. Nisam imala pojma da sigurne kuće postoje i druge pomoći za žrtve, toga treba biti što više”*, S48). Pritom ističu važnost stručnog rada s korisnicama i poticanja dodatnih aktivnosti tijekom boravka (*„Možda bih uvela neki tečaj samoobrane”*, S46; *„Ženama tamo bude dosadno, ali mislim da bi jedna drugu trebale učiti kućanskim poslovima”*, S12; *„Možda malo više razgovarati s njima [korisnicama] i da ne pomisle više da se vraćaju nazad”*, S13). Ne navode da nakon boravka u skloništu imaju dodatnu podršku i pomoć od socijalnog i pravosudnog sustava (*„Puno su mi pomogli savjeti za sve i svašta, ali kad odeš od tamo, sam si”*, S46).

6. RASPRAVA

U raspravi ćemo se osvrnuti na dobivene rezultate kroz tri istraživačka pitanja koja smo detaljno iznijeli u poglavlju rezultata. Opisane osvrte stavit ćemo zatim u kontekst s istraživačkim očekivanjima (hipotezama) te zaključiti potvrđuju li nalazi ovog istraživanja istraživačka očekivanja.

U ovom istraživanju prikupljena su i analizirana očekivanja, doživljaji i iskustvo 21 korisnice skloništa za žrtve nasilja u obitelji u tri vremenske točke: 1) ubrzo nakon smještaja u sklonište, 2) neposredno prije izlaska iz skloništa, 3) nekoliko mjeseci nakon izlaska iz skloništa. To je omogućilo da se dosegne cilj istraživanja: utvrditi učinkovitost psihosocijalnih usluga pruženih u skloništu za žene žrtve nasilja u obitelji. Teorijski je okvir istraživanja teorija osnaživanja koja je temelj za sve korake u radu skloništa u kojem je provedeno istraživanje: od identificiranja potreba korisnica, izrade individualnog plana promjene i osnaživanja tijekom boravka u skloništu i utvrđivanja ciljeva neposredno prije izlaska, pa do uvida u životne okolnosti nakon izlaska iz skloništa kada je fokus bio na pitanjima o djelovanju boravka u skloništu na korisnicu.

Da bi se mogle pratiti promjene u procesu osnaživanja tijekom boravka u skloništu, sudionice su dobrovoljno razgovarale s provoditeljicom polustrukturiranih intervjua kada su imale priliku iznijeti svoja očekivanja, doživljaje i iskustvo o ključnim aspektima poput zadovoljavanja potrebe za sigurnosti, koristi od dobivenih psihosocijalnih usluga i ostvarenja planova nekoliko mjeseci nakon izlaska iz skloništa. Na temelju toga kvalitativnom su metodom analizom okvira utvrđene ključne teme kojima se može opisati njihovo iskustvo boravka u skloništu i učinkovitost psihosocijalnih usluga na životne situacije nakon izlaska iz skloništa.

6.1. Prvo istraživačko pitanje i odgovori nakon dobivenih rezultata

Smještaj u sklonište i doživljaj skloništa iz pozicije osjećaja ugroženosti u usporedbi s osjećajem sigurnosti kojem teže, bili su tema našeg interesa u prvom istraživačkom pitanju. Rezultati pokazuju da su sve sudionice istraživanja imale doživljaj da je *sklonište mjesto koje pruža*

ono što im treba. Proizlazi da sudionice iskazuju velika očekivanja u smislu potrebe za sigurnosti i zaštitom, za udobnosti i za osjećajem privatnosti uz prihvatljivu dozu kontrole sa svrhom njihove zaštite, o čemu slijedi detaljniji prikaz:

- Sklonište je za sve sudionice *izvor podrške* i to najviše kroz pojmove pravne i psihološke pomoći te doživljaja općenite kompetentnosti stručnog tima.
- Sklonište je za 16 sudionica *izvor nade* i to kroz doživljaj preplavlivanja pozitivnim emocijama i osobnom promjenom prema osamostaljivanju zbog osjećaja sigurnosti u skloništu.
- Sklonište je za 19 sudionica *izvor sigurnosti* jer zadovoljava njihovu potrebu za vremenskim odmakom od nasilnih događaja. Također ističu da im je u skloništu zadovoljena potreba za fizičkim odvajanjem od partnera pa i potpunim prekidom kontakta s partnerom. To je potkrijepljeno kod četiri sudionice zadovoljstvom zbog pravila u skloništu da je obvezna promjena broja mobitela tako da je nasilniku onemogućeno nazivanje žrtve i slanje prijetećih poruka.
- Sklonište je također mjesto gdje sudionice *osjećaju određena ograničenja* koja su doživljena dvojako. Većina sudionica doživljava pravila kućnog reda u skloništu strogima ali razumljivima i potrebnima. Tri sudionice ipak iskazuju da im je smetao osjećaj nedostatka slobode i izostanak atmosfere vlastitog doma, što su, prema njihovu doživljaju, uvelike narušavala stroga pravila kućnog reda. Prema pravilima kućnog reda, kod svakog izlaska sudionice moraju upisati u evidenciju kamo idu i kada se otprilike vraćaju. Ako kasne više od pola sata, naziva ih se na mobilni broj koji su dobile u skloništu te se očekuje da budu dostupne. U slučaju da se ne odazovu, o kretanju korisnice obavještava se policija. Opisana pravila smišljena su radi zaštite korisnica od posljedica mogućeg presretanja od počinitelja nasilja ili bilo koje druge izvanredne situacije ugrožavajuće za korisnicu. Jednako tako vrijedi i obratno, korisnica se uvijek može javiti na 24 sata dostupan mobilni broj dežurne zaposlenice, u slučaju da je izvan skloništa, a treba joj bilo kakva pomoć u nastaloj situaciji.

Izostanak atmosfere doma razumljiv je doživljaj kod sudionica jer je sklonište domskog tipa s više od 1000 m². Unatoč toplim bojama, crtežima po zidovima i opuštenom uređenju u dnevnom boravku, ne može se postići atmosfera vlastitog stana ili kuće. Nažalost, to je općenito

problem života u kolektivu s drugim nepoznatim osobama, a svakako pridonosi i uređenje i raspored unutarnjeg prostora i okućnice u skloništu (Rutali, 2017.).

Sve sudionice slažu se da im je bilo važno i potrebno imati besplatne usluge tijekom boravka u skloništu što je uključivalo: stručnu pomoć, hranu, režije, higijenske potrepštine za djecu i odrasle korisnike, veći dio školske opreme za djecu te osiguranu elementarnu brigu o zdravlju.

Sve sudionice doživljaju bitnim prilagodbu svoje djece uvjetima života u skloništu. Isto tako bilo im je važno da imaju uredne odnose s drugim korisnicama. Samo tri sudionice iskazuju da su im djeca imala poteškoće u prilagodbi na život u skloništu, što pripisuju dijelom pravilima kućnog reda (određeno vrijeme objedovanja), a dijelom konfliktnim ponašanjem drugih korisnica i njihove djece. Iste tri korisnice imale su osjećaj nelagode zbog, prema njihovu doživljaju, loše dinamike odnosa drugih korisnica prema njima.

Da bi se shvatili doživljaji koje iskazuju sudionice u vezi s pravilima kućnog reda, potrebno je imati u vidu da je život u skloništu zapravo suživot osoba koje se ne poznaju i koje su žrtve obiteljskog nasilja. U praksi se potvrđuje da to nije dovoljno kohezivno da bi preveniralo praktički dnevne sukobe zbog izraženih različitih potreba i očekivanja. Činjenica je da sudionice po mnogim obilježjima čine heterogenu skupinu osoba u potrebi (prema kulturološkom obrascu iz kojeg dolaze, higijenskim navikama, svjetonazorima o vjerskim, spolnim i političkim orijentacijama, znanjima i vještinama pripreme hrane i odgoja djece i sl.). Tu nalazimo opravdanje za postojanje strukture u smislu pravila kućnog reda nasuprot ranijim feminističkim pristupima u radu skloništa kao mjestu na kojem se primjenjuje kohezivno odlučivanje i nehijerarhijski kolektivni model. Takav pristup nije lako provoditi i doista treba znati dozirati točno toliko prilagodbe korisnici, a da se ona ne osjeća ponovno traumatizirana u skloništu, kao što je bila s nasilnikom kod kuće. U skloništu u kojem je provedeno ovo istraživanje prevladava hijerarhijski pristup kao suprotnost nehijerarhijskom kolektivnom modelu rada skloništa. Na taj se način nastoji izbjeći zamka prepoznata u praksi, a to je da žrtva želi što dulje ostati u tako negujućoj okolini te je vrlo tanka granica do „iskliznuća” prema pasivnosti i inertnosti s jasnom potrebom da „netko drugi sve riješi i organizira”. Tako se sporije budi žrtvin rast prema preuzimanju odgovornosti i osamostaljenju iz perspektive teorije osnaživanja.

Nalaz koji proizlazi iz rezultata u prvoj vremenskoj točki pokazuje da postoji obveza zaposlenika u skloništu za pojačanom usredotočenosti na jednakost u međuljudskim odnosima između korisnica (i njihove djece) na smještaju, ali i na kvalitetu odnosa između zaposlenika i korisnica smještaja u skloništu (Schechter, 1982., prema Mason, 2015.). Svakako je važno ne pretjerivati i ne biti isključiv u bilo kojem smjeru te ostaviti prostor za integraciju i kombinaciju profesionalnog pristupa i feminističkih teorija u radu, koje su naklonjene prilagodbi pravila prema očekivanjima korisnica skloništa.

Sudionice ovog istraživanja mjesec do dva nakon ulaska u sklonište potvrđuju da imaju potrebu 1) **za sigurnosti i zaštitom** (*sklonište je izvor sigurnosti*), 2) **za udobnosti** (*bilo im je važno i potrebno imati besplatne usluge; nedostatak osjećaja atmosfere doma*), i 3) **pravo na privatnost** u odnosu prema prihvatljivoj dozi kontrole sa svrhom njihove zaštite (*smetao im je osjećaj nedostatka slobode [kretanja]*). Jednako je tako u novijem istraživanju potvrđeno da su ova tri čimbenika bitna i korisnicama u skloništima u SAD-u. Rezultati istraživanja autorice Rutali (2017.) identični su nalazima vrlo opsežnog istraživanja (Lyon i sur., 2008.), koje je provedeno u osam američkih država, a u kojem je sudjelovalo 3410 korisnica smještaja u 215 različitih skloništa (feminističkih i hijerarhijskih). Očito je da su, bez obzira na uvjete života, zemlju podrijetla i sva prije opisana različita obilježja korisnica smještenih u skloništima, uvijek prisutne označene tri važne potrebe koje korisnice iskazuju. To su obilježja koja svako sklonište za žrtve obiteljskog nasilja treba apostrofirati u svojem djelovanju, a potvrđena su i u našem istraživanju.

6.2. Drugo istraživačko pitanje i odgovori nakon dobivenih rezultata

Procjena kvalitete i vrste dobivenih psihosocijalnih usluga tijekom boravka u skloništu, mogućnosti poboljšanja djelovanja u cilju jačanja doživljaja sigurnosti i osnaženosti te što može dodatno pridonijeti ostvarenju planiranih ciljeva prije izlaska sudionice iz skloništa, bile su teme našeg interesa u drugom istraživačkom pitanju. Sudionice su u tom trenutku bile na smještaju od mjesec i pol do 13 mjeseci (Mdn = 5,5 mjeseci). Krenuli smo s pretpostavkom da takvo razdoblje omogućuje dobro sagledavanje cjelokupnog boravka u skloništu i kvalitetu dobivene stručne psihosocijalne pomoći iz perspektive sudionica u istraživanju. U ovoj su fazi sudionice (i njihova

djeca) bile „iskusne” korisnice smještaja u skloništu. Imale su iza sebe povijest odnosa sa stručnim timom, ali i s drugim korisnicama, te iskustvo prilagodbe na pravila kućnog reda (kao i njihova djeca).

Nalazi koje smo dobili upućuju na osnažujući učinak boravka u skloništu kroz jasno izraženo zadovoljstvo uslugama i stručnom pomoći. Sudionice to potkrepljuju pojmovima kao što su: ispunjena očekivanja, zadovoljstvo stručnim timom, zadovoljstvo individualnim ostvarenjem plana rada, osjećaj ukupne korisnosti boravka u skloništu, vidljive promjene na sebi, zaposlenje i pozitivne promjene kod djece.

Zatim, sudionice prije izlaska iz skloništa iskazuju da imaju osjećaj osnaženosti i oporavka. Potkrepljuju to doživljajem smještaja u skloništu kao prilike za oporavak. Sudionice ističu da izlaze s odlukom da neće dopustiti nasilje nad sobom te da osjećaju samopouzdanje i povjerenje u vlastite kapacitete. Izražavaju nadalje veliko zadovoljstvo dobivenim informacijama o nasilju i načinima samopomoći (Prilog 6. Sigurnosni plan: kako postupiti u slučaju izloženosti nasilju). Unatoč rijetkom (3), ali prisutnom nezadovoljstvu odnosom s drugim korisnicama na početku smještaja, gotovo sve sudionice neposredno prije izlaska iskazuju zadovoljstvo zbog novih prijateljstava iz skloništa (*„...sad tek vidim koliko smo mi korisnice uspjele dati jedna drugoj”*, S26). U ovakav paket zadovoljstva, sudionice dodaju i važnost minimalnih osobnih troškova tijekom boravka u skloništu.

Neposredno prije izlaska iz skloništa sudionice su komentirale osobni osjećaj sigurnosti tijekom boravka u skloništu. Veći dio sudionica (19) na skali sigurnosti iskazao je „da su se osjećale potpuno sigurno” u skloništu. Jedna sudionica iskazala je bojazan za tajnost lokacije skloništa jer je zamijetila da svi okolni stanovnici znaju što je „ta zgrada”. Dvije sudionice su imale tako izražen strah od susreta s počiniteljem nasilja da su predložile da bi trebalo osigurati zaštitara koji prati korisnicu smještaja kad odlazi obavljati poslove izvan skloništa. Uputa je to svim skloništim da je kategorija straha kod korisnica vrlo neugodna i paralizirajuća te je važno poduzeti najviše što je moguće kako bi korisnice dobile subjektivni osjećaj sigurnosti. Sudionice ovog istraživanja prije izlaska iz skloništa ipak dominantno iskazuju da su osjećale mir i sigurnost tijekom boravka u njemu. Zasigurno je tom osjećaju pridonijela činjenica da sklonište u kojem je provedeno istraživanje ima pripremljene maksimalno moguće tehničke mjere zaštite, prema čemu je

najopremljenije u državi. To podrazumijeva 24-satnu prisutnost zaštitarki, panik- tipke u svakom stanu i kod zaštitarki, ograda visoka 2,50 m oko cijelog objekta i igrališta, 16 vanjskih i 10 unutarnjih kamera koje pokrivaju zajedničke prostore.

Sve navedeno istodobno su odgovori na dio drugog istraživačkog pitanja o mogućnostima poboljšanja djelovanja sa svrhom jačanja doživljaja sigurnosti i osnaženosti i o okolnostima tijekom boravka u skloništu koje (ne)pridonose osjećaju sigurnosti i zaštićenosti od nasilja iz perspektive korisnice na smještaju.

Zanimljiv je nalaz doživljaja manjine sudionica (2 – 4) na temu „što se može dodatno poboljšati u radu s korisnicama u skloništu”. Izdvajaju se prijedlozi da je potrebno uvesti dodatne zabavne aktivnosti za odrasle i za djecu, što bi moglo povoljno utjecati na povezanost sa stručnim timom, a posebno s drugim korisnicama u skloništu, što su također važne dimenzije boravka u skloništu. Ističu zatim da je potrebno pojačano brinuti se o posebnim potrebama u prehrani zbog zdravstvenog stanja korisnice (i djeteta). Isto tako proizašlo je da dvije sudionice ističu potrebu za dodatnim stručnim radom s korisnicama i djecom, upravo povezujući svoj doživljaj promjene i potrebe za podrškom s dobrim ishodima. Navode zatim da se podjela radnih zadataka u skloništu u vezi s dnevnim procesom čišćenja i pripreme hrane treba organizirati imajući u vidu individualne mogućnosti svake korisnice smještaja.

U pravilima kućnog reda detaljno je navedeno tko je izuzet iz obveza dežurstava u dnevnom ritmu održavanja higijene prostora i pripreme hrane (trudnice, majke s malom djecom do godine dana, starije osobe s dijagnozama kontraindiciranima za fizičke poslove i sl.). Prehrana koja je drukčija od prosjeka zbog zdravstvenih ili vjerskih razloga omogućena je korisnicama. U vrijeme provedbe ovog istraživanja bilo je organiziranih odlazaka u kazalište na dječje predstave, u kino i klizanje tijekom zimskih praznika. Bilo je organiziranih ljetovanja i zimovanja za djecu te prigodnih likovnih radionica za majke i djecu u vrijeme većih blagdana.

Tada u skloništu nije bilo organizirane rekreacije na doniranim spravama za vježbanje uz dolazak trenerice jedanput u tjednu, koja vodi vježbe prilagođene mogućnostima odraslih i djece na smještaju. Nije bilo ni dolazaka trenera s terapijskim psom koji jedanput u tjednu uključuje djecu na smještaju u strukturiranu igru s ciljanim zadacima: 1) razvijanje osjećaja pripadnosti skupini djece zajedničkom dinamikom igre, smijeha i ukupno dobrih emocija koje se razvijaju

između djece uz pomoć poticajnih reakcija psa i 2) smanjivanje odabira agresivnog ponašanja djeteta. Nije bilo doniranih organiziranih obilazaka grada turističkim autobusom i s vodičem. Sve je to organizirano poslije, od 2016. do 2020. godine.

Ovo istraživanje donosi upravi i zaposlenicima spoznaju da korisnice ipak imaju potrebu za još izraženijim individualiziranim pristupom u njihovim pravima i obvezama, iako je izražena kod manjine. To je tako čak i kad je sklonište kao ovo u kojem je istraživanje provedeno, vrlo dobro opremljeno, ekipirano i organizirano u usporedbi s prosjekom u Hrvatskoj. Nalazi nam donose još jednu važnu spoznaju, a to je da dodatni individualni rad s djecom i rad s djecom i majkama na njihovu odnosu vrlo važan, iako nije dovoljno zastupljen u sadržaju stručnog rada u skloništu. Doživljaj manjine sudionica to potvrđuje, ali praksa objašnjava zašto je to iskazala ipak manjina sudionica: majke se često odlučuju da ne dopuste individualni rad s djetetom/djecom, a djeca pružaju otpor u pokušaju rada na poboljšanju odnosa s majkom. To ne znači da im sve navedeno nije potrebno. Upravo je zato važno u ovoj temi pojačano djelovati: prilagoditi i doraditi postojeće obrasce i pristupe u radu s djecom i radu na poboljšanju odnosa djeteta i roditelja.

U trenutku kad su sudionice odlazile iz skloništa, htjeli smo dobiti uvid u to što iz perspektive sudionica može pridonijeti ostvarenju planiranih ciljeva, a što ga može spriječiti? U skloništu se intenzivno radilo na poticanju korisnica da sudjeluju u izradi individualnog plana promjena i neprihvatanju uloge žrtve kako bi izašle iz kruga nasilja u kojem su živjele prije dolaska u sklonište. Sudionice u ovoj vremenskoj točki ističu važnost podrške okoline (sustava i obitelji), ali najviše se ističe važnost samopouzdanja i vjere u vlastite kapacitete. Ovaj nalaz može se doživjeti kao dokaz probuđenih žrtvinih kapaciteta koji aktiviraju njezine osobne resurse i vode ih prema jačanju samopouzdanja i vjere u vlastite kapacitete. Teorija postavljanja ciljeva govori da se postavljanjem ciljeva povećava vjerojatnost da će se oni ispuniti (Locke i Latham, 2002.). Ipak, čak i da korisnice ispune sve planirane ciljeve, to samo po sebi neće dovesti do osnaživanja. Bitno je da ciljevi budu usmjereni prema povećanju moći u socijalnim odnosima obespravljenih žrtve nasilja u obitelji. Što su ciljevi konkretniji, rezultiraju većim stupnjem uspješnog ostvarivanja. To je polazište na kojem se temelji proces osnaživanja i stručnog rada sa žrtvama nasilja u obitelji smještene u skloništu Doma „Duga-Zagreb”.

Važan dio očekivanja od nalaza ovog istraživanja jest uvid u perspektivu korisnica skloništa u fazi kad napuštaju sklonište, a na temelju mišljenja stručnjakinje – psihologinje. Ona je radila sa sudionicama na proradi traume, ali i na podizanju njihova samopouzdanja i sagledavanju buduće perspektive iz pozicije teorije osnaživanja. Radila je sa sudionicama u skladu s postavkama teorije osnaživanja (Kletečki Radović, 2008.), na jačanju njihova djelovanja utemeljenog na realnim okolnostima, sa svrhom promjene nabolje. Osnaživanje korisnica na ovaj način bio je iterativni proces u kojem osoba (žrtva na smještaju) kojoj nedostaje moć postavlja osobno važne ciljeve usmjerene prema postizanju moći (Cattaneo i Chapman, 2010.). U skladu s teorijom samoodređenja (Ryan i Deci, 2000.), za postizanje osjećaja osnaženosti važno je koliko su postavljeni ciljevi u skladu sa željama i vrijednostima obespravljenih osoba. Ako postoji usklađenost, bit će jasno vidljiva i ustrajnost u djelovanju prema ostvarenju zadanog cilja. Nalazi ovog istraživanja pokazuju da je većina sudionica postavila svoje ciljeve u skladu sa svojim željama i vrijednostima jer su kod gotovo svih ciljevi i individualni planovi pri izlasku bili ostvarivi.

Kao indikator kvalitete ostvarivosti planiranih ciljeva prije izlaska sudionice iz skloništa proveden je, nakon odlaska sudionice, intervju spomenute stručnjakinje. Ona je za svaku sudionicu dala svoje mišljenje o razini prilagodbe na život u skloništu i procijenila je provedivost ciljeva koje je postavila sudionica prema MUDRO kriterijima. Uz to, stručnjakinja je procijenila ostvarivost individualnog plana s kojim je sudionica napustila sklonište. Rezultati su pokazali da je većina sudionica postavila primjerene ciljeve koji se u analizama pokazuju postavljeni prema kriterijima MUDRO. Kod manjeg broja korisnica riječ je o ciljevima koji su relevantni za njihove živote, no iz različitih razloga nedostaje im bilo mjerljivost, uvremenjenost, dostižnost ili određenost (Prilog 3.). Ipak, s obzirom na ovdje postavljene istraživačke ciljeve, ovaj nalaz valja promatrati kao dodatak i poticaj za buduća istraživanja o važnosti definiranja ciljeva korisnica socijalnih usluga za žrtve obiteljskog nasilja.

6.3. Treće istraživačko pitanje i odgovori nakon dobivenih rezultata

Najzanimljiviji dio nalaza koje donosi ovo istraživanje odnosi se na razdoblje života sudionica nakon izlaska iz skloništa, točnije u prosjeku 16 mjeseci (min – max = 5 – 52 mjeseca) nakon odlaska sa smještaja. Prema našim spoznajama, do sada nisu dostupna istraživanja koja

obuhvaćaju to razdoblje u životu žrtve. Iako su prije opisane poteškoće s dolaskom u kontakt, postignuto je teorijsko zasićenje kvalitativnim podacima, zahvaljujući velikom početnom uzorku.

Dolaskom u kontakt sa sudionicama ovog istraživanja, u prosjeku 16 mjeseci nakon što su otišle iz skloništa, cilj je bio dobiti uvide kako te žrtve procjenjuju svoju aktualnu životnu situaciju u usporedbi s vremenom dolaska u sklonište i kako procjenjuju koristi za sebe i svoju djecu od boravka u skloništu i učinkovitost primljenih usluga. Zanimalo nas je također koja su iskustva iz skloništa pridonijela osnaživanju sudionice i kako je to povezano s njihovom aktualnom životnom situacijom. Na kraju smo dobili i preporuke koje sudionice ističu kao važne u procesu zbrinjavanja žrtava nasilja u obitelji i u procesu pružanja podrške nakon izlaska iz skloništa, iz pozicije vlastitog iskustva o tome.

Nalazi pokazuju da je većina sudionica (17) zadovoljna postignutim promjenama i povećanjem subjektivne dobrobiti nakon boravka u skloništu, pa čak i one koje su se vratile partneru! Sve sudionice (21) iskazuju svjesnost o važnosti prepoznavanja nasilja i prekida nasilnog odnosa. U fazi života kad ih intervjuiamo nakon boravka u skloništu, četiri sudionice ostale su u odnosu s počiniteljem te su o tom odnosu rekle da je i dalje na različite načine nasilan. Većina sudionica (17) prekinula je partnerski odnos zbog kojeg su trebale zaštitu u skloništu. One iskazuju osjećaj zadovoljstva i slobode, mira i sigurnosti. Govore o zadovoljstvu zbog mogućnosti dobivanja pravne i psihološke pomoći i nakon izlaska iz skloništa (*„Ove institucije van Duge ili neće imati razumijevanja ili ne žele. Nema tog povjerenja. Ja kad god nazovem Dugu, oni se meni jave. Uvijek su tu za mene”*, S44). Sve sudionice koje su ostale u vezi s počiniteljem nasilja i 10 onih koje nisu u nasilnoj vezi iskazuju nezadovoljstvo sustavom koji je prespor ili ne reagira u skladu s njihovim očekivanjima (sustav pravosuđa i socijalne skrbi).

Sudionice koje više nisu živjele s počiniteljem nasilja ističu pojmove kao „preuzimanje odgovornosti za sebe” i „samopomoć” u smislu doživljaja osnaženosti i slobode u svojim odlukama, na što je, prema njihovim riječima, utjecalo iskustvo rada na sebi tijekom boravka u skloništu. Uz samopomoć ističu potrebu za pomoći okoline (bliže i šire obitelji) i učinkovitiju pomoć sustava. Većina sudionica prisjeća se loših iskustava sa sporošću i ignoriranjem sustava kad im je trebao nakon izlaska iz skloništa. Neke su od sudionica (3) u vremenu nakon izlaska iz

skloništa započele nove partnerske veze. Iskazuju da se znaju bolje postaviti u odnosu s bivšim nasilnim partnerom, ali i sa sadašnjim partnerom.

Proizlazi da je u vremenu nakon izlaska iz skloništa većina sudionica ovog istraživanja doista razvila povjerenje u svoje sposobnosti i to je rezultat i pozitivna posljedica procesa osnaživanja u koji su bile uključene tijekom boravka u skloništu. Potvrda tom nalazu jest činjenica da 80 % sudionica u trenutku intervjua nakon izlaska iz skloništa nije bilo u nasilnoj vezi.

6.4. Preporuke sudionica istraživanja drugim žrtvama obiteljskog nasilja

Jedna od najčešće isticanih preporuka upućena drugim žrtvama obiteljskog nasilja jest važnost traženja pomoći iz okoline. To većina sudionica ističe i kao najvažniji pozitivan ishod svojega boravka u skloništu. Shvatile su da je u procesu izlaska iz nasilja najvažnije tražiti pomoć! Stručnjaci koji rade sa žrtvama dobro znaju koliko je taj prvi korak težak i kako se žrtve teško odlučuju tražiti pomoć upravo zbog straha od reakcije počinitelja i zbog ipak još jakog nepovjerenja u učinkovitost sustava koji žrtvu treba hitno, kvalitetno i dugoročno zaštititi.

Preporuka koju sudionice upućuju sustavu jest važnost postojanja skloništa za žrtve u kojima je dostupna kvalitetna stručna pomoć – kao primarni oblik pomoći žrtvama kojima je nužan odmak od nasilnog odnosa. Izražavaju zatim nezadovoljstvo zbog nedovoljne podrške i pomoći od socijalnog i pravosudnog sustava, koju žrtve očekuju nakon izlaska iz skloništa („*Puno su mi pomogli savjeti za sve i svašta, ali kad odeš od tamo, sam si*”, S46). Isto tako postoji razočaranje u sustav koji, prema doživljaju sudionica, ne usklađuje djelovanje u smislu prilike za dobivanje posla i rješavanje stambenog smještaja u skladu s mogućnostima žrtve.

Preporuka koju sudionice upućuju skloništu jest nastavak osiguravanja kontinuiranog stručnog rada, ali i uključivanje zabavnih aktivnosti tijekom boravka (za djecu i odrasle).

6.5. Istraživačka očekivanja i hipoteze

Dobiveni rezultati u cijelosti su potvrdili istraživačka očekivanja (hipoteze).

I. Odgovori sudionica u prvoj vremenskoj točki potvrđuju prvu od četiriju postavljenih hipoteza u ovom istraživanju, a to je da su korisnice dobile osjećaj sigurnosti za sebe (i djecu) za vrijeme smještaja u skloništu. Isto tako potvrđuju da su u tim prvim tjednima boravka u skloništu dobivene psihosocijalne usluge bile korisne za njih (i djecu). Jedinstven opis koji proizlazi nakon analize očekivanja i doživljaja sudionica u prvoj vremenskoj točki jest da su sve sudionice istraživanja imale doživljaj da je sklonište *mjesto koje pruža ono što im treba*.

II. Doživljaji sudionica o učinkovitosti psihosocijalnih i drugih usluga dobivenih tijekom boravka u skloništu potvrđuju naše drugo istraživačko očekivanje da je dobivena stručna pomoć u skloništu potaknula osobne potencijale sudionica i dala im snagu da poduzmu korake prema vlastitoj zaštiti od nasilnog odnosa. Takav nalaz potvrđuje da upravo primjerena stručna pomoć koju su sudionice dobile stvara preduvjete za pozitivne ishode kod njih, poput doživljaja oporavka i osnaženosti. To je kod 19 sudionica pri izlasku iz skloništa rezultiralo njihovim samopouzdanjem i povjerenjem u vlastite kapacitete („*Samopouzdanje, snagu, volju. Ja sam dobila sve*”, S44).

III. Činjenica da je većina sudionica (19) postavila adekvatne ciljeve za život nakon izlaska iz skloništa potvrđuje naše treće istraživačko očekivanje da će sudionice u prije opisanim okolnostima uoči izlaska iz skloništa biti osnaženije, pa time i osvještenije, što se manifestiralo kroz njihove dobro formilirane ciljeve koji su objektivno ostvarivi.

IV. Četvrto istraživačko očekivanje pokazuje se također potvrđenim. Sudionice su nakon izlaska iz skloništa većinom ostvarile znatan dio ciljeva koji su povećali njihovu sigurnost, a koje su planirale neposredno prije izlaska. Životni statusi u kojima su sudionice zatečene dugo vremena nakon izlaska iz skloništa potvrđuju da je bilo realno očekivati da boravak u skloništu ne može utjecati na potpunu promjenu životnih okolnosti, osjećaja i potreba korisnica. Imajući u vidu psihofizičko stanje sudionica i njihova stajlišta, ponajprije o sebi, u trenutku dolaska na smještaj u

sklonište, ovo istraživanje potvrđuje naše očekivanje o dugotrajnosti procesa u postizanju pozitivnih promjena u životu žrtava obiteljskog nasilja.

Spoznaje dobivene u ovom istraživanju mogu pridonijeti poboljšanju rada stručnjaka koji rade sa žrtvama obiteljskog nasilja u skloništima. Rezultati uključuju jasne poruke iz perspektive sudionica istraživanja koje mogu biti dobar putokaz za razvoj ili ujednačavanje psihosocijalnih usluga žrtvama u cilju osnaživanja i poštivanja samoodređenja žrtve, što su postavke teorijskog koncepta osnaživanja koji je u temelju ovog rada.

Sudionice su istaknule sljedeća očekivanja u vezi s organizacijom rada i života u skloništu te psihosocijalnih usluga:

- najvažnije potrebe u skloništu su za 1) sigurnosti i zaštitom, 2) udobnosti i 3) privatnosti u odnosu prema prihvatljivoj dozi kontrole sa svrhom njihove zaštite
- prilagodba njihove djece uvjetima života u skloništu
- uredni odnosi među korisnicama
- jednakost u međuljudskim odnosima između korisnica (i njihove djece)
- kvalitetni odnosi između zaposlenika i korisnica smještaja
- individualni rad s djecom i rad na odnosu djeteta s roditeljem i obratno
- kontinuiran i kvalitetan stručni rad u skloništu (dostupnost različitih stručnjaka)
- besplatnost svih usluga tijekom boravka u skloništu
- kategorija straha kod korisnica vrlo je neugodna i paralizirajuća te je važno poduzeti najviše što je moguće kako bi korisnice dobile subjektivni osjećaj sigurnosti (kamere, zaštitarska služba, panik-tipke)
- zabavne aktivnosti za odrasle i za djecu
- pojačana briga o posebnim potrebama u prehrani zbog zdravstvenog stanja žrtve (i djeteta)
- podjela radnih zadataka u skloništu u skladu s individualnim mogućnostima svake korisnice.

Ovo je, prema našim spoznajama, prvo istraživanje koje egzaktno pokazuje što iz korisničke perspektive nedostaje žrtvama nakon izlaska iz skloništa:

- kontinuirana podrška sustava nakon izlaska iz skloništa i to u smislu 1) radnog i stambenog zbrinjavanja, 2) dugoročnog osiguravanja zaštite od počinitelja nasilja i 3) brže vođenje postupaka na sudu, koji su proizašli iz izloženosti nasilju u obitelji
- besplatna pravna i psihološka pomoći i nakon izlaska iz skloništa dok traje potreba.

Preporuke koje sudionice istraživanja upućuju drugim žrtvama, sustavu i skloništu:

Preporuka za žrtve:

- važnost traženja pomoći.

Preporuke za sustav:

- važnost postojanja skloništa za žrtve nasilja u obitelji u kojima je dostupna kvalitetna stručna pomoć i tehnička zaštita – kao primarni oblik pomoći žrtvama kojima je nužan odmak od nasilnog odnosa
- bolje se uskladiti i djelovati u smislu prilike za dobivanje posla i rješavanje stambenog smještaja u skladu s mogućnostima žrtve.

Preporuka skloništu:

- zadržati kvalitetu i kontinuitet stručnog rada, ali i uključivanje zabavnih aktivnosti tijekom boravka u skloništu (za djecu i odrasle).

Znanstveni doprinos ovog rada je u proširenju spoznaja o učinkovitim načinima osnaživanja i aktiviranja unutarnjih kapaciteta korisnica usluga skloništa za žrtve obiteljskog nasilja koji su bili potisnuti i smanjeni zbog kontinuiranog potlačivanja. Nalazi ovog rada pomažu boljem razumijevanju korisničke perspektive o učinkovitosti psihosocijalnih usluga tijekom boravka u skloništu. Nove su spoznaje i o mjeri u kojoj su korisnice usluga skloništa osnažene za postizanje života bez nasilja. Ove su spoznaje utemeljene u postignutim promjenama prije izlaska sudionica iz skloništa:

- većina sudionica postavila je svoje ciljeve u skladu sa svojim željama i vrijednostima
- ciljevi i individualni planovi većine sudionica procijenjeni su kao ostvarivi
- sve sudionice ističu važnost podrške okoline (obitelji i sustava)
- najviše je istaknuta važnost povećanog samopouzdanja i vjere u vlastite kapacitete.

Navedeno je potvrda probuđenih kapaciteta korisnica, koji aktiviraju osobne resurse i vode ih prema jačanju samopouzdanja i vjere u vlastite kapacitete, što je u skladu s teorijom osnaživanja koja je u temelju rada u skloništu.

Potvrda da su u životu sudionica nakon izlaska iz skloništa pokrenute promjene vidljiva je iz sljedećih činjenica:

- sve sudionice iskazuju svjesnost o važnosti prepoznavanja nasilja i prekida nasilnog odnosa
- zadovoljstvo postignutim promjenama i povećanjem subjektivne dobrobiti nakon boravka u skloništu čak i kod sudionica koje su se vratile partneru
- iskazivanje osjećaja zadovoljstva i slobode, mira i sigurnosti
- isticanje pojmova kao „preuzimanje odgovornosti za sebe” i „samopomoć” u smislu osjećaja osnaženosti i slobode u svojim odlukama
- iskazivanje boljeg reguliranja odnosa s bivšim nasilnim partnerom, ali i s novim partnerom
- velika većina sudionica (80 %) prosječno 16 mjeseci nakon izlaska iz skloništa nije bila u nasilnoj vezi, što upućuje na to da je većina sudionica ovog istraživanja doista razvila povjerenje u svoje sposobnosti, a to pripisuju procesu osnaživanja tijekom boravka u skloništu.

Ove činjenice govore u prilog boravku u skloništu kao učinkovitoj socijalnoj intervenciji koja vodi prema ukupno boljem osjećaju sigurnosti, slobode i osnaženosti, ali i objektivno omogućuje bolju kvalitetu života žrtvi nasilja u obitelji.

6.6. Prednosti i ograničenja istraživanja

6.6.1. Prednosti istraživanja

Rezultati ovog istraživanja donose spoznajno-teorijsku, znanstvenu ali i praktičnu korist jer je nedovoljno istraženo područje učinkovitosti psihosocijalnih usluga skloništa za žene žrtve nasilja u obitelji iz perspektive teorije osnaživanja. Istraživački nacrt i specifični ciljevi za svaku od triju vremenskih točaka nisu korišteni u prijašnjim istraživanjima, pa je to u metodološkom smislu pomak u utvrđivanju korisnosti psihosocijalnih usluga koje se pružaju u skloništu iz korisničke

perspektive. Posebno vrijedan dio uvida omogućio je kontakt sa sudionicama istraživanja razmjerno dugo vremena nakon izlaska iz skloništa što, prema dostupnim podacima, nije istraživao nitko u Hrvatskoj i šire.

U ovom istraživanju posebna je pozornost posvećena osiguravanju vjerodostojnosti podataka. To je postignuto stvaranjem povjerljivog odnosa između provoditeljice intervjua i sugovornica tijekom duljeg vremena sudjelovanja svake sudionice u istraživanju, što je omogućilo intervjuiranje nakon izlaska iz skloništa. Da bi bila spremna za treći intervju, provoditeljica intervjua uvijek je prije toga napravila uvid u bilješke iz prethodna dva intervjua sa sudionicom. To je zapisivala u „dnevnik intervjuiranja” te se time koristila tijekom trećeg intervjua da bi retrospekcijom podsjetila korisnicu na njezine prijašnje izjave kroz koje je istaknula za sebe bitne situacije kao što su strahovi, problemi, pohvale, nadanja i planovi nakon izlaska iz skloništa i dr.

Na taj je način sudionica imala priliku dati potvrdu da je dobro shvaćeno sve što je prije iznijela tijekom intervjua, a to pridonosi vjerodostojnosti nalaza. Nakon što je završen i transkribiran treći intervju, nažalost, nije bilo moguće organizirati da sudionica dobije na uvid sva tri intervjua zbog prije iznesenih poteškoća s dostupnosti sudionica. Stručnjakinja je dobila na uvid transkripte svih svojih intervjua kako bi potvrdila da je sve dobro evidentirano.

Svi su intervjui snimljeni, što je također velik doprinos vjerodostojnosti podataka. Sve snimke moguće je bilo kad naknadno preslušati, što povećava objektivnost analiza. Autorica istraživanja vodila je „dnevnik istraživanja” u kojem su navedene sve problemske situacije i faze razvoja istraživačke materije, zatim razmišljanja nakon čitanja transkripta intervjua te na kraju teoretska razmišljanja tijekom procesa kodiranja podataka. Ovo posljednje dopunjeno je idejama kojima se autorica istraživanja vodila u procesu kodiranja, klasifikacije i kategorizacije podataka. Na opisani način osigurana je transparentnost istraživačkog procesa radi omogućavanja naknadnog praćenja prikupljanja i analize podataka.

Selekcijska pristranost u izboru sudionica za uzorak kontrolirana je tako što su se sudionice uključivale u istraživanje prema redoslijedu dolaska u sklonište. Ugrožavanje valjanosti zbog neizbježnog selektivnog osipanja ublažili smo evidentiranjem broja odbijanja sudjelovanja i

evidentiranjem razloga za takvu odluku za sve slučajeve kod kojih nije bilo moguće prikupiti podatke u tri vremenske točke. Osigurali smo triangulaciju istraživačima tako što je intervju vodila jedna osoba, manjim dijelom ih je transkribirala, druga osoba izradila je većinu transkripata. Obradu ukupno prikupljenog materijala napravila je izdvojena istraživačica angažirana samo za tu svrhu, koja je imala potrebno znanje korištenja NVivo paketom. Subjektivni doživljaj voditeljice intervjua i njezina obrada transkripata stavljena je u odnos s još dvoje interpretatora prikupljenih podataka (istraživačica koja je izradila 89 transkripata i istraživačica koja je unijela transkripte u NVivo program za obradu te je pristupila njihovoj obradi).

Veličina uzorka koja je omogućila postizanje teorijskog zasićenja brojem sudionica u sve tri točke osigurana je dovoljno velikim početnim uzorkom od oko 59 sudionica. Od tog broja 35 % sudionica nije sudjelovalo u sve tri točke intervjuiranja. Zbog takvog velikog početnog uzorka, ovako znatno osipanje ipak nije onemogućilo postizanje teorijskog zasićenja kvalitativnim podacima. Takav pristup, kao i izrada upitnika za intervju, utemeljeni su na prethodnom iskustvu koje smo dobili provedbom pokusnog testiranja (Bakić, 2012.).

Svakako je bilo vrlo korisno što je autorica ovog istraživanja stručnjakinja s 30 godina radnog iskustva s vulnerabilnim skupinama, od kojih posljednjih 16 godina aktivno radi sa žrtvama obiteljskog nasilja. Njezino je obrazovanje već na magistarskoj razini bilo usredotočeno na problematiku zlostavljanja i zanemarivanja djece. Organizacija i vođenje skloništa za žrtve obiteljskog nasilja daju jamstvo da je autorica istraživanja logistički omogućila primjenu opisanih alata te da je provela korake i aktivirala procese s kojima je sinergijski omogućen dubinski uvid u zadanu temu.

Kvalitativna metodologija omogućila je longitudinalno praćenje kroz vrijeme korištenjem polustrukturiranih intervjua, čiji se sadržaj mogao prilagođavati svakoj sudionici osobno, ne gubeći pritom iz fokusa zadane teme intervjua. Smatramo također vrlo vrijednim spoznajnim doprinosom činjenicu da su postignuti uvidi u dosege osnaživanja žrtve u nasilnom odnosu dominantno utemeljeni na perspektivi same žrtve tijekom duljeg razdoblja. To je metodološki originalan način kako bolje razumjeti potrebe, očekivanja i snage u razdobljima života kada su odlučile tražiti siguran smještaj izvan vlastite obitelji. Takav je pristup omogućio dobivanje uvida u potrebe i

očekivanja korisnica tijekom boravka u skloništu i primanja psihosocijalnih usluga te u kojoj je to mjeri nakon izlaska iz skloništa vodilo u život bez nasilja.

Nadalje, ovo istraživanje ima i evaluacijske elemente pa je njegov znanstveni doprinos i u razvijanju postupka koji se može primijeniti u drugim skloništima.

6.6.2. Ograničenja istraživanja

Kvalitativna metodologija je istodobno donijela i određene terete koji su bili izazov zbog dugotrajnosti prikupljanja podataka i angažiranih financijskih resursa. U metodološko-spoznajnom pogledu određeno je ograničenje činjenica da je od 59 korisnica koje su boravile u skloništu tijekom provedbe istraživanja manje od polovice (36 %) sudjelovalo u sve tri vremenske točke (21), a 15 ih nije uopće sudjelovalo (25 %). To je znatno osipanje i važno je razmotriti razloge. Razlozi potpunog nesudjelovanja su različiti: osam osoba napustilo je sklonište prije isteka tri tjedna, što je bio uvjet za ulazak u prvu točku istraživanja. Četiri korisnice odbile su sudjelovati bez objašnjenja. Za tri korisnice procijenjeno je da su im otežane mogućnosti sudjelovanja (osoba s izraženim govornim i slušnim invaliditetom, osoba s dijagnozom lake mentalne retardacije te osoba s dijagnozom psihičkog poremećaja koja odbija liječenje).

Preostale 44 korisnice nisu sudjelovale u sve tri točke mjerenja. Sedam sudionica sudjelovalo je samo u prvoj točki mjerenja, od kojih samo jedna nije htjela nastaviti sudjelovati u istraživanju; preostalih šest ostale su na smještaju kraće od dva mjeseca, što je bio uvjet za ulazak u drugu točku istraživanja. Šesnaest sudionica sudjelovalo je u dvije točke mjerenja, ali ih nije bilo moguće pronaći pola godine nakon izlaska iz skloništa, a ni kasnije, iako smo uporno pokušavali (u šest slučajeva na telefon se javio muški glas i nakon tri pokušaja nazivanja; preostalih 10 sudionica jednostavno se nije javilo na zvonjenje telefona ili broj više nije bio u funkciji).

Tablica 9. Razlozi neuključivanja korisnica u istraživanje

Razlozi neuključivanja korisnica u istraživanje	<u>Osobni</u>	<u>Formalni</u>	<u>Tehnički</u>
– ne žele sudjelovati	4 + 1		
– zdravstvene prepreke za dobru komunikaciju	3		
– ne javljaju se na telefonske pozive	4		
– nisu zadovoljile kriterij za ulazak u uzorak zbog preranog odlaska iz skloništa		14	
– na telefonski poziv javio se muški glas			6
– broj više nije u funkciji			6
Ukupno:	12	14	12
SVEUKUPNO:	38		

Kad se na ovaj način analiziraju situacije zbog kojih 64 % korisnica, koje su razdoblju uzorkovanja ušle u sklonište, nije prošlo istraživanje u sve tri vremenske točke, vidi se da su uzroci osobni, formalni ili tehnički (Tablica 9.)

Vidljivo je da su razlozi gotovo podjednako raspoređeni između triju navedenih kategorija. *Formalni razlozi* mogu se doživjeti kao „viša sila”. *Tehnički razlozi* u svojoj osnovi vrlo vjerojatno proizlaze iz određenih osobnih situacija korisnica, koje nam govore da je moguće da nisu dobro (na njihov se broj javlja muški glas) ili su se možda htjele što dalje odmaknuti od sjećanja na životno razdoblje kada su bile u skloništu (nisu bile zadovoljne dobivenim uslugama u skloništu; ne žele komunicirati jer nisu zadovoljne postignutim promjenama u odnosu prema planu i ciljevima koje su postavile pri izlasku iz skloništa; ne žele komunicirati jer su potpuno promijenile okolinu, odselile se, imaju drugog partnera, novu djecu i sl.). *Osobni razlozi* također su osjetljiva kategorija jer bilo bi vrijedno znati zašto tih pet korisnica nije htjelo sudjelovati u istraživanju. Četiri od pet na samom početku nisu htjele sudjelovati, a jedna je sudjelovala u prvom intervjuu nekoliko tjedana nakon dolaska u sklonište, ali nije htjela razgovarati neposredno prije izlaska iz skloništa.

Imajući u fokusu teoriju osnaživanja, iz koje se pristupilo svim korisnicama u skloništu, proizlazi da to nije bilo dovoljno za promjenu nabolje kod korisnica koje nisu prošle sve točke istraživanja. Pravi uzrok/uzroci nisu u dosegu nalaza ovog istraživanja. Vidljivo je samo da su se te korisnice samoinicijativno htjele distancirati od sudjelovanja u istraživanju, a neke su od njih možda bile prisiljene to učiniti kasnije, vjerojatno zbog nasilnog partnera.

Pretpostavka je da su te 24 korisnice (12 + 12) imale kombinaciju otežavajućih čimbenika za svoj oporavak: neke su imale nisku razinu povjerenja u pomoć koju im je nudilo sklonište i prekratko su ostale na smještaju, neke su imale nesreću da nakon izlaska iz skloništa ostanu pod utjecajem počinitelja i u suživotu s njim; neke više nisu htjele imati nikakav doticaj s tim teškim razdobljem u svojem životu.

U spoznajnom pogledu smatramo bitnim istaknuti moguće ograničenje, a to je mogućnost da su odgovori sudionica u prvoj i drugoj točki ipak mogli biti donekle uvjetovani potrebom da se svide u novoj okolini kako bi se zaštitile od mogućih neugodnosti.

Ograničenje vidimo i u činjenici da nismo dodatno potvrdili vjerodostojnost sadržaja svih transkribiranih intervjua, tako što bi se prezentirali sudionicama nakon provedenog trećeg tj. zadnjeg intervjua. Za to nije bilo tehničkih uvjeta jer bi za to trebalo još jedanput, nakon trećeg intervjua, kontaktirati sa sudionicama. Zatim očekivati da će se sve one javiti na telefonski poziv, zatim poštom ili uživo primiti transkripte svojih intervjua, pročitati ih i onda telefonom javiti slažu li se sa sadržajem. Imajući u vidu sve već navedeno u vezi s poteškoćama u uspostavi kontakta sa sudionicama nakon izlaska iz skloništa i brigom o njihovoj sigurnosti, jasno je da je bilo nerealno očekivati od sudionica dobivanje potvrda vjerodostojnosti sadržaja njihovih intervjua.

7. ZAKLJUČCI

Polazne pretpostavke ovog istraživanja bile su da će boravak u skloništu za žene žrtve nasilja u obitelji i primljene psihosocijalne usluge imati pozitivan učinak na osnaživanje korisnica zbog otkrivanja osobne snage za izlaz iz nasilnog odnosa. Istraživanjem je obuhvaćena 21 sudionica kroz tri vremenske točke, kada su intervjuirane polustrukturiranim intervjuom koji je proveden: u prosjeku tri tjedna nakon dolaska u sklonište, neposredno prije izlaska iz skloništa, ali ne manje od mjesec i pol nakon dolaska u sklonište (raspon boravka od mjesec i pol do 13 mjeseci) i nekoliko mjeseci nakon izlaska iz skloništa (u prosjeku nakon 16 mjeseci).

U prvoj vremenskoj točki potvrđeno je prvo istraživačko očekivanje da su korisnice smještajem u sklonište dobile osjećaj sigurnosti za sebe (i djecu). Isto tako, da su psihosocijalne usluge dobivene u tim prvim tjednima boravka u skloništu bile korisne za njih (i djecu). Jedinstven opis koji proizlazi iz analize podataka jest da su sudionice istraživanja imale doživljaj da je sklonište *mjesto koje pruža ono što im treba*.

Doživljaji sudionica o učinkovitosti psihosocijalnih i drugih usluga dobivenih tijekom boravka u skloništu potvrđuju drugo istraživačko očekivanje – da je dobivena stručna pomoć u skloništu potaknula osobne potencijale sudionica i dala im snagu da poduzmu korake prema vlastitoj zaštiti od nasilnog odnosa. Takav nalaz potvrđuje da upravo primjerena stručna pomoć koju su sudionice dobile stvara preduvjete za pozitivne ishode kod njih, poput doživljaja oporavka i osnaženosti. To je kod velike većine sudionica pri izlasku iz skloništa potaknulo porast njihova samopouzdanja i povjerenja u vlastite kapacitete.

Činjenica da je većina sudionica postavila adekvatne ciljeve za život bez nasilja nakon izlaska iz skloništa potvrđuje treće istraživačko očekivanje – da će sudionice u prije opisanim okolnostima uoči izlaska iz skloništa biti osnaženije, pa time i osvještene, što se manifestiralo kroz njihove dobro formulirane ciljeve koji su procijenjeni kao objektivno ostvarivi.

Četvrto istraživačko očekivanje potvrđeno je time što je većina sudionica nakon izlaska iz skloništa ostvarila velik dio ciljeva koji su povećali njihovu sigurnost, a koje su planirale

neposredno prije izlaska. Životni statusi u kojima su sudionice zatečene dulje vrijeme nakon izlaska iz skloništa potvrđuju da je realno da boravak u skloništu ne može utjecati na potpunu promjenu njihovih životnih okolnosti, osjećaja i potreba. Imajući u vidu psihofizičko stanje sudionica te njihova stajališta ponajprije o sebi u trenutku dolaska na smještaj u sklonište u usporedbi s njihovim statusom u trećem susretu, nakon izlaska iz skloništa, ovo istraživanje potvrđuje očekivanje o dugotrajnosti procesa u postizanju pozitivnih promjena u životu žrtava obiteljskog nasilja, ali istodobno i učinkovitost primljenih psihosocijalnih usluga.

Nakon oko tri tjedna boravka u skloništu sudionice su ga prepoznale kao izvor podrške, nade i sigurnosti. Sklonište je također mjesto gdje osjećaju određena ograničenja zbog pravila kućnog reda koja su doživljena dvojako (većina sudionica doživljava ih prihvatljivima). Prepoznata je prednost besplatnih usluga tijekom boravka i važnost prilagodbe njihove djece uvjetima života u skloništu, kao i urednih odnosa s drugim korisnicama.

Neposredno prije izlaska iz skloništa sudionice ističu osnažujući učinak boravka u skloništu i jasno izraženo zadovoljstvo uslugama i stručnom pomoći. Navode ispunjena očekivanja, zadovoljstvo stručnim timom, zadovoljstvo individualnim ostvarenjem plana rada, osjećaj ukupne korisnosti boravka u skloništu, vidljive promjene na sebi, zaposlenje i pozitivne promjene kod djece. Sudionice su odlučne u tome da neće dopustiti nasilje nad sobom te da osjećaju samopouzdanje i povjerenje u vlastite kapacitete, ali nadaju se i pomoći iz svoje okoline (obitelj) i sustava socijalne skrbi i pravosuđa. Ističu veliku važnost dobivenih spoznaja o nasilju i načinima samopomoći. Većina sudionica postavila je adekvatne i provedive ciljeve za život nakon izlaska iz skloništa.

Nekoliko mjeseci nakon izlaska sudionica iz skloništa većina ih je zadovoljna postignutim promjenama i povećanjem subjektivne dobrobiti, što pripisuju boravku u skloništu, pa čak i one koje su se vratile partneru. Sve su svjesne važnosti prepoznavanja nasilja i zaustavljanja nasilnog odnosa, a većina sudionica prekinula je partnerski odnos zbog kojeg je trebala zaštitu u skloništu. Sudionice iskazuju osjećaj osobnog zadovoljstva i slobode, mira i sigurnosti, preuzimanja odgovornosti za sebe i samopomoć u smislu doživljaja osnaženosti i slobode u svojim odlukama, što pripisuju radu na sebi tijekom boravka u skloništu i učinkovitosti primljenih usluga. Također je

istaknuta prednost dobivanja pravne i psihološke pomoći i nakon izlaska iz skloništa. Važna je spoznaja da sve sudionice (i one koje su ostale u vezi s počiniteljem nasilja i one koje više nisu u nasilnoj vezi) iskazuju nezadovoljstvo sustavom pravosuđa i socijalne skrbi koji su prespori ili ne reagiraju u skladu s njihovim očekivanjima (niti) nakon izlaska iz skloništa. Sudionice koje su započele nove partnerske veze ističu da bolje znaju regulirati odnose sa sadašnjim partnerom.

Proizlazi da je u vremenu nakon izlaska iz skloništa većina sudionica ovog istraživanja doista razvila povjerenje u svoje sposobnosti i to je rezultat i pozitivna posljedica procesa osnaživanja u koji su bile uključene tijekom boravka u skloništu. Potvrda tom nalazu jest činjenica da 80 % sudionica u trenutku intervjua nakon izlaska iz skloništa nije bilo u nasilnoj vezi.

Jedna od najčešće isticanih preporuka upućena drugim žrtvama obiteljskog nasilja jest važnost traženja pomoći iz okoline. To većina sudionica ističe i kao najvažniju spoznaju boravka u skloništu. Shvatile su da je najvažnije u procesu izlaska iz nasilja tražiti pomoć! Stručnjaci koji rade sa žrtvama dobro znaju koliko je taj prvi korak težak i kako se žrtve teško odlučuju tražiti pomoć upravo zbog straha od reakcije počinitelja i zbog nepovjerenja u učinkovitost sustava koji žrtvu treba hitno, kvalitetno i dugoročno zaštititi.

Preporuka koju sudionice upućuju sustavu jest važnost postojanja skloništa za žrtve u kojima je dostupna kvalitetna stručna pomoć – kao primarni oblik pomoći žrtvama kojima je nužan odmak od nasilnog odnosa. Upozoravaju da je nužno poboljšati podršku i pomoć od sustava socijalne skrbi i pravosudnog sustava, koje su žrtvama potrebne nakon izlaska iz skloništa. Isto tako traženo je poboljšanje funkcioniranja sustava za dobivanje posla i rješavanje stambenog smještaja u skladu s mogućnostima žrtve.

Preporuka koju sudionice upućuju skloništu jest nastavak osiguravanja kontinuiranog stručnog rada, ali i uključivanje zabavnih aktivnosti tijekom boravka (za djecu i odrasle).

Zaključno možemo istaknuti da se žrtve uglavnom uspješno prilagode životu u kolektivu u skloništu, poštuju pravila i shvate da raznolikost i širina stručne ali i ljudske pomoći u skloništu prema korisnosti nije mjerljiva ni s jednom sljedećom situacijom kada će žrtva biti u potrebi.

Ograničenje trajanja boravka u skloništu postavlja pozitivnu psihološku granicu sa svrhom motiviranja za promjenu, promjene dotadašnjih obrazaca preživljavanja, traženja puteva oporavka da bi se mirnije i slobodnije živjelo izvan skloništa kao privremenog rješenja koje omogućuje prijeko potreban siguran odmak pa i odmor, ali i rad na sebi uz snažnu stručnu podršku.

Ono što bi upečatljivo moglo istaknuti sve navedeno izjava je jedne sudionice: „*Moj život tada nije imao nikakvu kvalitetu, ja sada osjetim mirise, vidim boje. Možda vama to nema smisla, ali ja sam prije živjela u blokadi.*”

8. LITERATURA

1. Adresar ustanova, organizacija i ostalih institucija koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu žrtvama nasilja u obitelji“. (2019). Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Zagreb. Preuzeto: 10.06.2021.
https://mup.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/ADRESAR_2019.pdf
2. Ajduković, D. (2008). *Odgovornosti istraživača i valjanost kvalitativne metodologije*. U: Koller-Trbović, N. i Žižak, A. (ur.), *Kvalitativni pristup u društvenim znanostima* (str. 37-53). Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
3. Ajduković, D., Ajduković, M. i Bauer, K. (2006). Psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji – Austrijsko iskustvo. U: *Ljetopis socijalnog rada*, (2) 12: 347-365.
4. Ajduković, M. (2014). Kako izvještavati o kvalitativnim istraživanjima? Smjernice za istraživače, mentore i recenzente. *Ljetopis socijalnog rada*, (3) 21: 345-366.
5. Ajduković, M. i Branica, V. (2006). Počeci socijalnog rada u Hrvatskoj između dva svjetska rata. *Ljetopis socijalnog rada*, (1) 13: 29-45
6. Ajduković, M., Mamula, M., Pećnik, N. i Tolle, N. (2000). *Međugeneracijski prijenos nasilja u obitelji*. U: Ajduković, M. i Pavleković, G. (ur.), *Nasilje nad ženom u obitelji* (str. 69-80). Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
7. Anderson, D., Saunders, D. G. (2003). Leaving an abusive partner: An empirical review of predictors, the process of leaving, and psychological well-being. *Trauma, Violence, and Abuse*, (2) 4: 163-191.
8. Anić, J. R. (2011). *Kako razumjeti rod? Povijest rasprave i različita razumijevanja u crkvi*. Zagreb, Biblioteka Centra za religijske studije Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar. Preuzeto: 22.03.2021. <https://www.pilar.hr/2011/09/kako-razumjeti-rod/>
9. Aronson, E. Wilson, T. D. i Akert, R. M. (2005). *Social psychology*. Zagreb: Mate.
10. Bakić, H. (2012). *Uloga sigurne kuće u osnvaživanju žena žrtava nasilja te u ispunjavanju ciljeva za budućnost. Diplomski rad*. Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za psihologiju
11. Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York : W.H. Freeman and Company
12. Barker, R. L. (2003). *Social Work Dictionary*. Washington Dc: NASW Press.

13. Bazeley, P., i Jackson, K. (Eds.). (2013). *Qualitative data analysis with NVivo*. London: SAGE Publications Ltd.
14. Bognar, L. (2000). Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa. U: Bognar, L. (ur.), *Zbornik radova učiteljske akademije* (str. 45-54). Zagreb, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto: 28.10.2020.
https://ladislav-bognar.net/sites/default/files/Istra%C5%BEivanje%20odg-obr_procesa.pdf
15. Cattaneo, L. B. i Champan, A. R. (2010). The process of empowerment: a model for use in research and practise. *American psychologist*, (7) 65: 646-659.
16. Direktiva 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća (2012). Belgija: Službeni list Europske unije. Preuzeto: 01.06.2021.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=EL>
17. Dominelli, L. (2002). *Anti-Opressive Social Work. Theory and Practice*. New York: Palgrave Macmillan. (Izvor: NSK, Zagreb, 15.04.21.)
18. Dominelli, L. (2008). Feminist Theory. U: Davies, M. (ur.), *The Blackwell Companion to Social Work*. (110-120). UK: Blackwell Publishing. (Izvor: NSK, Zagreb, 15.04.21.)
19. Žene i muškarci u Hrvatskoj (2020). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, ISSN 1848-4603. Preuzeto: 08.06.2021.
https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2020.pdf
20. European Institute for Gender Equality - EIGE, (2021). - Europski institut za ravnopravnost spolova, *The Covid-19 pandemic and intimate partner violence against women in the EU*. Preuzeto: 04.06.2021. <https://eige.europa.eu/news/covid-19-derails-gender-equality-gains>
21. European Union Agency For Fundamental Rights (FRA): *Violence Against Women: an EU – wide survey*. (2014). Preuzeto 15.06.2021.
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_en.pdf
22. European Women's Lobby, (EWL), Andrašek, V. (2020). „Towards a Europe free from male violence against women and girls, Recommendations from the European Women's Lobby to end violence against women and girls in Europe once and for all. Preuzeto: 05.06.2021. <https://womenlobby.org/IMG/pdf/ic-2.pdf>
23. Fakis A. i sur. (2014). Quantitative Analysis of Qualitative Information From Interviews: A Systematic Literature Review. *Journal of Mixed Methods Research*, (2) 8: 139-161.

24. Freire, P. (2002). *Pedagogy of the Oppressed* / Joaquim Freire, 2002. U: Pavić – Rogošić, L. (ur.), *Pedagogija obespravljenih* (116). Zagreb: ODRAZ – Održivi razvoj zajednice. Preuzeto: 14.04.21.
<https://www.odraz.hr/wp-content/uploads/2020/09/paulo-freire-pedagogija obespravljenih.pdf>
25. Halmi, A. (2013). Kvalitativna istraživanja u obrazovanju. *Pedagogijska istraživanja*, (2) 10: 203–218.
26. Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža mrežno izdanje (2021). Feminizam. Preuzeto: 10.3.2021.
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=19203>
27. Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Hrvatski sabor (2020). Izvješće o radu. Preuzeto: 05.06.2021.
https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2021-04-01/135301/IZVJESCE_RAD_PRAVOBRANITELJICE_RAVNOPRAVNOST-SPOLOVA_2020.pdf
28. Odbor za ravnopravnost spolova, Hrvatski sabor, (2020). Izvješće o radu. Preuzeto: 02.02.2021.
<https://www.sabor.hr/hr/radna-tijela/odbor-za-ravnopravnost-spolova-10-saziv-hrvatskoga-sabora>
29. Johnson, M. P. (1995). Patriarchal terrorism and common couple violence: Two forms of violence against women. *Journal of Marriage and the Family*, 57: 283-294. Preuzeto: 14.04.21.
<http://www.personal.psu.edu/mpj/1999%20NCFR.doc>
30. Kazneni zakon (*Narodne novine*, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18 i 126/19). Preuzeto: 01.06.2021.
<https://www.zakon.hr/download.htm?id=98>
31. Knežević, M., Miljenović, A. i Branica, V. (2013). *Teorija socijalnog rada*. Zagreb: Biblioteka socijalnog rada, Pravni fakultet u Zagrebu, Studijski centar socijalnog rada (Izvor: NSK, Zagreb, 11.03.21.)
32. Konvencija o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (*Narodne novine -Međunarodni ugovori*, br. 4/2018). Preuzeto: 01.06.2021.
<https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/images/pdf/Publikacija%20Konvencija%20Vije%C4%87a%20Europe%20o%20spre%C4%8Davanju%20i%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20%C5%BEenama%20i%20nasilja%20u%20obitelji.pdf>

33. Locke, E. A. i Latham, G. P. (2002). Building a practically useful theory of goal setting and task motivation: A 35-year odyssey. *American Psychologist*, (9) 57: 705 – 717.
34. Lončarević, K. (2011). Liberalni feminizam u 20. veku. U: Milojević, I. i Markov, S. (ur.) *Uvod u rodne teorije*. (str. 134). Novi Sad: Mediterran Publishing (Izvor: NSK, Zagreb, 27.04.21.)
35. Lyon, E., Lane, S. i Menard, A. (2008). A Multi-State Study of Domestic Violence Shelter Experiences. Final Report: 'Meeting Survivors' Needs. U.S.: Department of Justice. Preuzeto: 01.04.2021. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/225025.pdf>
36. Mamula, M. (2015.). Skripta za kolegij *Feministička kritika nasilja nad ženama*. Zagreb: Centar za ženske studije.
37. Mamula, M. i sur., Mamula, M. (ur.) (2010). *Organizacije civilnog društva koje pružaju specijalizirane servise ženama žrtvama nasilja kao ključni akteri u procesu demokratizacije društva*. Zagreb: Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva. Preuzeto: 05.06.2021. http://zenskasoba.hr/docs/OCD_i_kljucni_akteri.pdf
38. Mason, J.A. (2015). „Sustainable, Empowering Organizational Model for Intimate Partner Violence Services“. Social Work Master's Clinical Research Papers. 657. Preuzeto sa Sophia, the St. Catherine University repository website: https://ir.stthomas.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1656&context=ssw_mstrp
39. Mead, M. (1935). *Sex and temperament in three primitive societies*. New York: William Morrow.
40. Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*. (2. izd.). Jastrebarsko: Naklada Slap.
41. Milojević, I. (2011). *Moguće i poželjne budućnosti roda i rodni studija*. U: Milojević, I. i Markov, S. (ur.) *Uvod u rodne teorije* (str. 468). Novi Sad: Mediterran Publishing
42. „Možemo zajedno“ (2018). Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (MDOMSP). Preuzeto: 21.03.2021. https://sophia.stkate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1491&context=msw_papers
43. Nacionalna politika za ravnopravnost spolova 2011. – 2015. godine. *Narodne novine*, br. 88/11. Zagreb: Hrvatski sabor. Preuzeto: 02.02.2021. <https://narodne-novine.nn.hr/eli/sluzbeni/2011/88/1868>

44. Nacionalna strategije zaštite od nasilja u obitelji, za razdoblje od 2017. do 2022. (2017). Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Preuzeto: 02.02.2021. <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/MDOMSP%20dokumenti//Nacionalna%20strategija%20zastite%20od%20nasilja%20u%20obitelji%20za%20razdoblje%20do%202017.%20do%202022.%20godine.pdf>
45. Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP (Direktiva o pravima žrtava). (2012). Belgija: Službeni list Europske unije. Preuzeto: 10.06.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=HR>
46. Payne, M. (2005). *Modern Social Work Theory* (3. izd.). Chicago: Lyceum books.
47. Pravilnik o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga. *Narodne novine* br. 40/2014. Preuzeto: 24. 04.2021. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_03_40_712.html
48. Prekršajni zakon. *Narodne novine*, br. 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18. Preuzeto: 02.06.2021. <https://www.zakon.hr/download.htm?id=52>
49. Priručnik o provedbi Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (2010). Program Ujedinjenih naroda za razvoj (UNDP) u Hrvatskoj. Zagreb: Društvo za psihološku pomoć. Ajduković, D. (ur.), Preuzeto 22.07.2013. <http://www.dpp.hr/prirucnik.pdf>
50. Protokol o postupanju u slučaju seksualnog nasilja. (2018). *Narodne novine*, br. 70/2018. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova,. Preuzeto: 10.06.2021. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_08_70_1418.html
51. Protokol o postupanju u slučaju nasilja u obitelji (2019). Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, Preuzeto: 10.06.2021. https://zdravlje.gov.hr/UserDocsImages/2019%20Vijesti/PROTOKOL%20O%20POSTUPANJU%20U%20SLUCAJU%20SEKSUALNOG%20NASILJA%20U%20OBITELJI%20-%20usvojen%20na%20Vladi%2019.lipnja%202019_.pdf
52. Radović Kletečki, M. (2008.) Teorija osnaživanja u socijalnom radu, *Ljetopis socijalnog rada*, (2) 15: 215-242.
53. Ragin, C. C. (2014). *The comparative method moving beyond Qualitative and Quantitative strategies with a new introduction*. Oakland, California: University of California Press. <https://ddd.uab.cat/pub/papers/02102862n80/02102862n80p299.pdf>

54. Refurezo, B.J. i Venderber, S. (1990). Dimensions of person – environment relationships in shelters for victims of domestic violence. *Journal of Architectural and Planning Research*. (7) 1: 33-52. Preuzeto: 29.04.21. <https://www.jstor.org/stable/43028944>
55. Ritchie, J. i Spencer, L. (1994). Qualitative data analysis for applied policy research. In: Bryman, A. i Burgess, R. G. (ur.), *Analyzing Qualitative Data*, (173-194). London i New York: Routledge. Preuzet pdf knjige: 15.04.21. <https://books.google.hr>
56. Rutali, J. (2017). Understanding the Built Environment of Shelter Homes for Survivors of Domestic Violence. All Theses. 2642. Preuzeto: 29.04.21. https://tigerprints.clemson.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3649&context=all_theses
57. Ryan, R.M., i Deci, E.L. (2000). Self-Determination Theory and the Facilitation of Intrinsic Motivation Social Development, and Well – Being. *American Psychologist*, (1) 55: 68-78.
58. Sandelowski M. (2001). Real qualitative researchers do not count: The use of numbers in qualitative research, *Research in Nursing & Health*, 24: 230-240. Preuzeto: 29.04.21. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/nur.1025>
59. Sekol I., Maurović, I. (2017). Miješanje kvantitativnog i kvalitativnog istraživačkog pristupa u društvenim znanostima – miješanje metoda ili metodologija? *Ljetopis socijalnog rada*, (1) 24: 7-32.
60. Shilling, C., (2005.) *The body in Culture, Technology and Society*, London-Thousand Oaks-New Delhi: SAGE publications, Preuzeto: 14.04.21. <https://literariness.org/wp-content/uploads/2021/02/Literariness.org-Published-in-association-with-Theory-Culture-Society-Professor-Chris-Shilling-The-Body-in-Culture-Technology-and-Society-2004-Sage-Publications-Ltd.pdf>
61. TAM Tim-kui, P. (1993), The Role of Quantification in Qualitative Research in Education, *Educational Research Journal*, 8: 19-27.
62. Tong, A., Sainsbury, P., Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ). *International Journal for Quality in Health Care*, (6) 19: 349–357.
63. Trute, B. (1998). Going beyond gender-specific treatments in wife battering: Pro-feminist couple and family therapy. *Aggression and Violent Behavior*, (3) 1: 1-15, Preuzeto: 15.03.21. <https://daneshyari.com/article/preview/12279021.pdf>

64. Turner, B. S. (2008.) *The Body and Society, Explorations in Social Theory*. London Thousand Oaks-New Delhi: SAGE publications, Preuzeto: 14.04.21.
https://literariness.org/wp-content/uploads/2021/02/Literariness.org-Bryan-S.-Turner-The-body-society_-explorations-in-social-theory-2008-SAGE.pdf
65. Washington State Coalition Against Domestic Violence (WSCADV), (2007). *Model Policies on Shelter Rules*. USA: Web stranica VAWnet. Preuzeto: 29.04.21.
<http://wscadv.org/resources/model-policy-on-shelter-rules/>
66. Washington State Coalition Against Domestic Violence (WSCADV). (2015). *Running a Shelter with Minimal Rules*. Web stranica VAWnet. Preuzeto: 29.04.21.
<https://wscadv.org/resources/running-a-shelter/>
67. Winter, G. (2000). A Comparative Discussion of the Notion of 'Validity' in Qualitative and Quantitative Research. *The Qualitative Report*, (3) 4: 1-14. Preuzeto: 02.04.2021.
<https://nsuworks.nova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2078&context=tqr>
68. Zagrebačka strategija zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2018. do 2022. (ZSNO), Zagreb: Službeni glasnik Grada Zagreba. Preuzeto: 04.05.2021.
<http://www1.zagreb.hr/slglasnik/index.html#/akt?godina=2018&broj=200&akt=DE57F085DE186C5CC125830B00438C3C>
69. Zakon o novčanoj naknadi žrtvama kaznenih djela (*Narodne novine*, br. 80/08, 27/11). Preuzeto: 02.06.2021. <https://www.zakon.hr/download.htm?id=252>
70. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima (*Narodne novine*, br. 76/09, 92/14, 70/19). Preuzeto: 02.06.2021.
<https://www.zakon.hr/download.htm?id=173>
71. Zakon o ravnopravnosti spolova (*Narodne novine*, br. 82/08, 69/17). Preuzeto: 04.06.2021.
<https://www.zakon.hr/download.htm?id=388>
72. Zakon o suzbijanju diskriminacije (*Narodne novine*, br. 85/08, 112/12). Preuzeto: 04.06.2021.
<https://www.zakon.hr/download.htm?id=490>
73. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (*Narodne novine*, br. 116/2003, 137/09, 14/10. i 60/10., 70/17 i 126/19). Preuzeto: 01.06.2021. <https://www.zakon.hr/download.htm?id=81>
74. Zakon o zaštiti svjedoka (*Narodne novine*, br. 163/03, 18/11, 73/17). Preuzeto: 04.06.2021.
<https://www.zakon.hr/download.htm?id=285>

75. Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (*Narodne novine*, br. 92/14, 98/19). Preuzeto: 04.06.2021.
<https://www.zakon.hr/download.htm?id=732>
76. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (*Narodne novine*, br. 126/19)). Preuzeto: 02.06.2021. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_12_126_2530.html
77. Zakon o kaznenom postupku (*Narodne novine*, br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 43/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19,)), Preuzeto: 01.06.2021.
<https://www.zakon.hr/download.htm?id=174>
78. Zakon o sudovima za mladež (*Narodne novine*, br. 84/11, 143/12, 148/13, 56/15, 126/19). Preuzeto: 02.06.2021.
<https://www.zakon.hr/download.htm?id=180>
79. Zore, P. i Vukmanić R. M. (ur.) (2014). *Minimalni standardi – feministički model socijalnih usluga za rad sa ženama*. Zagreb: Ženska soba – Centar za seksualna prava
Preuzeto: 05.06.2021. <http://zenskasoba.hr/docs/brosuraminimalnistandardi.pdf>

9. PRILOZI

9.1. Prilog 1:

Primjer demografskog lista s podacima o žrtvi – sudionici istraživanja i njezinu partneru

Šifra: (oznaka sudionice) **S X**

Sudionica

Partner

Dob (upisati u godinama)

Obrazovanje (upisati redni broj odgovora)

1. nezavršena osnovna škola
2. osnovna škola
3. NKV radnik, trogodišnja srednja škola
4. srednja škola (4 godine)
5. viša škola, fakultet ili više

Radni status:

1. nezaposlen/a
2. zaposlen/a
3. umirovljen/a

Bračni status korisnice:

- a) udana
- b) u izvanbračnoj zajednici
- c) razvedena
- d) udovica

Koliko je dugo korisnica u braku/vezi sa
sadašnjim partnerom?

Je li imala bračnu/izvanbračnu vezu prije sadašnje? Ako da – navesti koliko.

Broj djece: _____ (razvrstati po vezama ako ih je bilo više)

Dob djece:

- | | | |
|------------------|------------------|------------------|
| 1. dijete: _____ | 2. dijete: _____ | 3. dijete: _____ |
| 4. dijete: _____ | 5. dijete: _____ | 6. dijete: _____ |

Jesu li malodobna djeca s majkom u skloništu? NE DA (koliko djece) _____

Jesu li malodobna djeca ostala s ocem? NE DA (koliko djece) _____

Jesu li malodobna djeca ostala živjeti kod rodbine (osim primarne obitelji)? NEDA

S kime (baka, djed, teta i sl.)? _____

Tko je činio nasilje prema žrtvi prije dolaska u sklonište? (može biti više odgovora istodobno)
(svakako upisati dob počinitelja nasilja)

- a) suprug (bračni/izvanbračni)
- b) dijete (maloljetno/punoljetno)
- c) zet/snaha
- d) druga rodbina ili šira obitelj (navesti tko) _____
- e) netko drugi (navesti tko) _____

Kako procjenjujete životni standard obitelji korisnice?

- a) znatno ispod prosjeka
- b) ispod prosjeka
- c) prosječan
- d) iznad prosjeka
- e) znatno iznad prosjeka

Vlasništvo (ili stanarsko pravo) stambenog prostora u kojem stanuje obitelj korisnice:

- a) partner (ili njegova rodbina)
- b) korisnica (ili njezina rodbina)
- c) zajedničko vlasništvo korisnice i partnera
- d) unajmljeno (stanar kod privatnog vlasnika, podstanarstvo)
- f) djeca

Zdravstveni status korisnice (moguće više odgovora):

- a) dijagnosticirani MZ poremećaj _____
- b) tjelesni invaliditet
- c) kronična bolest _____
- d) ništa od navedenog

Zdravstveni status partnera (moguće više odgovora):

- e) dijagnosticirani MZ poremećaj
- f) tjelesni invaliditet
- g) kronična bolest
- h) ništa od navedenog

Kada je korisnica došla u sklonište? _____

Od kuda je došla u sklonište? _____ CZSS ??

Datum intervjua _____

- a) Koliko je dugo bila smještena u trenutku prvog intervjuiranja?

- b) Koliko je dugo bila na smještaju u trenutku drugog intervjuiranja neposredno prije odlaska iz skloništa? _____
- c) Koliko je prošlo vremena od izlaska iz skloništa do trenutka trećeg intervjua?

Kamo je otišla nakon skloništa? _____

9.2. Prilog 2:

Primjer informiranog pristanka sudionica istraživanja

Poštovana,

molim Vas da sudjelujete u istraživanju pod naslovom „Učinkovitost psihosocijalnih usluga skloništa za žene žrtve nasilja u obitelji iz perspektive teorije osnaživanja”. Svrha ovog istraživanja jest poboljšanje zaštite i pomoći žrtvama obiteljskog nasilja.

Tko provodi istraživanje: Istraživanje provodi Dom za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja „Duga-Zagreb” zajedno s vanjskom suradnicom u istraživanju xxxxx, prof.

Postupak istraživanja: Istraživanje će se provoditi kroz tri vremenske točke u sklopu kojih ćemo

ispitivati kvalitete usluga tijekom boravka u Domu „Duga-Zagreb”. Prvi intervju provest ćemo tri tjedna nakon Vašeg dolaska u sklonište. Drugi intervju bit će neposredno prije izlaska iz skloništa, ali najmanje šest tjedana od Vašeg dolaska na smještaj. Treći intervju imat ćemo 3 – 5 mjeseci nakon napuštanja skloništa. U to vrijeme kontaktirat ćemo s uredom socijalne skrbi koji je mjesno mjerodavan u Vašem slučaju kako bismo dobili uvid u to jeste li uključeni u neke programe podrške i pomoći. Nadamo se da će oni zadržati vezu s Vama kako bismo i mi sigurno ponovno došli u kontakt te Vas tada intervjuirali.

Rizici i neugoda: Razgovor o Vašem iskustvu može Vam biti koristan, ali Vas može i uznemiriti. Ipak, ne očekujemo da će Vas ovaj razgovor uznemiriti više od sličnih razgovora s drugim osobama o ovoj temi. Na pitanja na koja ne želite odgovoriti, slobodno možete ne odgovoriti.

Korist: Očekujemo da će ovo istraživanje pomoći da se više sazna o potrebama koje imaju žrtve nasilja u obitelji te da će se tako moći bolje pomoći ženama koje se nađu u takvoj situaciji. Vama može biti pozitivno iskustvo jer ćete moći izraziti svoje mišljenje o toj temi.

Povjerljivost informacija: Svaka informacija koju tijekom našeg razgovora doznam o Vama povjerljiva je i čuvat ću je kao profesionalnu tajnu. Nitko osim mene neće moći povezati ono što mi kažete s Vama ili Vašom obitelji. Pristup podacima imat će samo istraživači koji neće znati Vaš identitet. Ni zaposlenici u Domu „Duga-Zagreb” neće vidjeti rezultate našeg razgovora. Jedino ako tijekom razgovora doznam da biste mogli biti opasni za druge osobe ili za sebe, tada me zakon obvezuje da poduzmem odgovarajuće postupke.

Od sudjelovanja u istraživanju možete slobodno i bez ikakvih posljedica za Vas odustati u bilo kojem trenutku. Ako imate kakvih pitanja ili pritužbi u vezi s ovim istraživanjem, slobodno odaberite osobu od Vašeg povjerenja, ili u uredu socijalne skrbi koji Vas je uputio na smještaj ili među zaposlenicima Doma „Duga-Zagreb”, i kontaktirajte s njom.

Svojim potpisom potvrđujete da ste razumjeli informacije o svojem sudjelovanju i da pristajete sudjelovati u ovom istraživanju.

Ja svojim potpisom jamčim povjerljivost ovog razgovora i čuvanja podataka.

Ovaj formular potpisuje se u dva primjerka: jedan za Vas i jedan za mene kao intervjuericu koja će razgovarati s Vama.

Potpis intervjuerice

Potpis sudionice u istraživanju

9.3. Prilog 3:

Tablica 10. Primjer sažetka analize usporedbe ciljeva korisnica i njihove procjene iz pozicije stručnjakinje

	Korisnice: Istraživačica: Procjena MUDRO – formirani ciljevi (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Definiranje ciljeva i procjena MUDRO (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Procjena sudjelovanja i ispunjenja individualnog plana	Stručnjakinja: Procjena ostvarivosti individualnog plana korisnice
1: S12	Skrbništvo nad djecom – UDRO Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) – MUDRO Imovinska pitanja (podjela imovine i drugih materijalnih dobara – UDRO	Skrbništvo nad djecom i zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) Oba cilja kodirana su kao: MUDRO	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Potpuno uspješna provedba IP-a	U potpunosti je ostvariv
2: S13	Pronalaženje novog prostora za život – MUDRO Doškovanje / prekvalifikacija / edukacija – R	Pronalaženje novog prostora za život – MUDRO Skrbništvo nad djecom – MUDRO	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Prilično uspješna provedba IP-a	Gotovo u svemu je ostvariv
3: S23	Promjena ponašanja kod bivšeg partnera/počinitelja nabolje – MUDRO Živjeti život bez nasilja – MUDRO	Razvod braka ili prekid izvanbračne veze – MDRO Pronalaženje novog prostora za život – MDRO	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Prilično uspješna provedba IP-a	Gotovo u svemu je ostvariv

	Korisnice: Istraživačica: Procjena MUDRO – formirani ciljevi (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Definiranje ciljeva i procjena MUDRO (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Procjena sudjelovanja i ispunjenja individualnog plana	Stručnjakinja: Procjena ostvarivosti individualnog plana korisnice
4: S25	Briga o zdravlju (za žrtvu i /ili dijete) – MUD-O Doškolovanje / prekvalifikacija/ edukacija – MUDRO	Procesuiranje počinitelja (zatvor, liječenje, izgon iz zemlje i sl.) – O Pronalaženje novog prostora za život – MUDRO Briga o zdravlju (za žrtvu i /ili dijete) – MUD	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Srednje uspješna provedba IP-a	U potpunosti je ostvariv
5: S26	Razvod braka ili prekid izvanbračne veze – M-DRO Imovinska pitanja (podjela imovine i drugih materijalnih dobara) – R Rješavanje potrebe za novcem (definiranje uzdržavanja za žrtvu; traženje uzdržavanja djeteta; aktiviranje dodatnih mjera socijalne skrbi) – RO Živjeti život bez nasilja – MUDRO	Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) Razvod braka ili prekid izvanbračne veze Pronalaženje novog prostora za život Imovinska pitanja (podjela imovine i drugih materijalnih dobara) Svi ciljevi definirani kao MUDRO	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Prilično uspješna provedba IP-a	U potpunosti je ostvariv

	Korisnice: Istraživačica: Procjena MUDRO – formirani ciljevi (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Definiranje ciljeva i procjena MUDRO (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Procjena sudjelovanja i ispunjenja individualnog plana	Stručnjakinja: Procjena ostvarivosti individualnog plana korisnice
6: S29	Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) – R Živjeti život bez nasilja – R	Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) – O	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Donekle uspješna provedba IP-a	Manjim dijelom je ostvariv
7: S3	Pokušaj novog početka: osigurati stambeni prostor odvojen od partnera i osigurati sebi izvor prihoda (plaća, socijalna pomoć, porođiljni, invalidnine, uzdržavanje od partnera i dr.) – MUDRO	Imovinska pitanja (podjela imovine i drugih materijalnih dobara) – MR	• Uglavnom sudjelovala u izradi IP-a • Prilično uspješna provedba IP-a	Gotovo u svemu je ostvariv
8: S39	Povratak počinitelju pod uvjetom da promijeni ponašanje – MUDRO Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) – MUDRO	Razvod braka ili prekid izvanbračne veze Pronalaženje novog prostora za život i zaposlenja radi ekonomske neovisnosti Sve ciljeve definira da nisu mjerljivi, uvremenjeni, dostižni, relevantni ni određeni	• Uglavnom sudjelovala u izradi IP-a • Donekle uspješna provedba IP-a	Gotovo u svemu je ostvariv

	Korisnice: Istraživačica: Procjena MUDRO – formirani ciljevi (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Definiranje ciljeva i procjena MUDRO (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Procjena sudjelovanja i ispunjenja individualnog plana	Stručnjakinja: Procjena ostvarivosti individualnog plana korisnice
9: S4	Razvod braka ili prekid izvanbračne veze – MOR Pronalaženje novog prostora za život – URO	Razvod braka ili prekid izvanbračne veze – UR Skrbništvo nad djecom – UR Pronalaženje novog prostora za život – MUR	• Uglavnom sudjelovala u izradi IP-a • Neuspješna provedba IP-a	Uglavnom je ostvariv
10: S43	Doškolovanje / prekvalifikacija/ edukacija – UDRO Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) – MUDRO Rješavanje potrebe za novcem (definiranje uzdržavanja za žrtvu; traženje uzdržavanja djeteta; aktiviranje dodatnih mjera socijalne skrbi) – MUO	Pronalaženje novog prostora za život – MUR Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) – MUDRO	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Potpuno uspješna provedba IP-a	U potpunosti je ostvariv

	Korisnice: Istraživačica: Procjena MUDRO – formirani ciljevi (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Definiranje ciljeva i procjena MUDRO (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Procjena sudjelovanja i ispunjenja individualnog plana	Stručnjakinja: Procjena ostvarivosti individualnog plana korisnice
11: S44	Osigurati dobro obrazovanje za dijete/djecu, zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) i živjeti život bez nasilja Sva tri cilja kodirana su kao – MUDRO	Razvod braka ili prekid izvanbračne veze – MUDR Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) – MUDRO Rješavanje potrebe za novcem (definiranje uzdržavanja za žrtvu; traženje uzdržavanja djeteta; aktiviranje dodatnih mjera socijalne skrbi) – MUDRO	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Prilično uspješna provedba IP-a	Gotovo u svemu je ostvariv
12: S45	Osigurati dobro obrazovanje za dijete/djecu – MUDRO Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) – MUDR Pronalaženje novog prostora za život – MUDR	Pronalaženje novog prostora za život – MUDRO Briga o zdravlju (za žrtvu i/ili dijete) – UDRO	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Potpuno uspješna provedba IP-a	U potpunosti je ostvariv

	Korisnice: Istraživačica: Procjena MUDRO – formirani ciljevi (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Definiranje ciljeva i procjena MUDRO (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Procjena sudjelovanja i ispunjenja individualnog plana	Stručnjakinja: Procjena ostvarivosti individualnog plana korisnice
13: S46	Pronalaženje novog prostora za život, osigurati dobro obrazovanje za dijete/djecu i zasnovati bračnu zajednicu s adekvatnim partnerom Sva tri cilja kodirana su kao MUDRO	Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti), osigurati dobro obrazovanje za dijete/djecu i zasnovati bračnu zajednicu s adekvatnim partnerom Sva tri cilja kodirana su kao MUDRO	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Potpuno uspješna provedba IP-a	Gotovo u svemu je ostvariv
14: S48	Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti), pronalaženje novog prostora za život Oba cilja kodirana su kao MUDRO	Zaposlenje radi ekonomske zaposlenosti – MURO Povratak počinitelju pod uvjetom da promijeni ponašanje – R	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Donekle uspješna provedba IP-a	Uglavnom je ostvariv
15: S5	Pokušati na neki svoj novi način osigurati sebi bolji život – O Pokušati popraviti partnerski odnos u želji nastavka života s partnerom – U	Zaposlenje radi ekonomske zaposlenosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) – MURO Povratak počinitelju pod uvjetom da promijeni ponašanje – R	• Gotovo u svemu sudjelovala u izradi IP-a • Donekle uspješna provedba IP-a	Manjim dijelom je ostvariv

	Korisnice: Istraživačica: Procjena MUDRO – formirani ciljevi (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Definiranje ciljeva i procjena MUDRO (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Procjena sudjelovanja i ispunjenja individualnog plana	Stručnjakinja: Procjena ostvarivosti individualnog plana korisnice
16: S54	Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) – MUDR Razvod braka ili prekid izvanbračne veze – MDR Skrbništvo nad djecom – R	Pronalaženje novog prostora za život – MUDRO Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) – MUDRO Skrbništvo nad djecom – O	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Prilično uspješna provedba IP-a	Manjim dijelom je ostvariv
17: S55	Pronalaženje novog prostora za život i zaposlenja radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) Oba cilja kodirana su kao MUDRO	Pronalaženje novog prostora za život i zaposlenja radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) Oba cilja kodirana su kao: NIJE mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan i određen	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Srednje uspješna provedba IP-a	U potpunosti je ostvariv

	Korisnice: Istraživačica: Procjena MUDRO – formirani ciljevi (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Definiranje ciljeva i procjena MUDRO (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Procjena sudjelovanja i ispunjenja individualnog plana	Stručnjakinja: Procjena ostvarivosti individualnog plana korisnice
18: S56	Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) – MUR Skrbnništvo nad djecom – MUDRO Povratak počinitelju pod uvjetom da promijeni ponašanje – O	Razvod braka ili prekid izvanbračne veze, zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti), skrbništvo nad djecom i pronalaženje novog prostora za život Svi ciljevi definirani su kao: NIJE mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan i određen	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Neuspješna provedba IP-a	Gotovo nije ostvariv
19: S57	Živjeti život bez nasilja – R	Pronalaženje novog prostora za život – cilj nije mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan i određen	• Uglavnom sudjelovala u izradi IP-a • Srednje uspješna provedba IP-a	Uglavnom je ostvariv
20: S6	Zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti), pronalaženje novog prostora za život i skrbništvo nad djecom Sva tri cilja kodirana su kao UR	Pronalaženje novog prostora za život, zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) i skrbništvo nad djecom Sva tri cilja kodirana su kao M	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Neuspješna provedba IP-a	Gotovo nije ostvariv

	Korisnice: Istraživačica: Procjena MUDRO – formirani ciljevi (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Definiranje ciljeva i procjena MUDRO (mjerljiv, uvremenjen, dostižan, relevantan, određen)	Stručnjakinja: Procjena sudjelovanja i ispunjenja individualnog plana	Stručnjakinja: Procjena ostvarivosti individualnog plana korisnice
21: S8	Pronalaženje novog prostora za život, osigurati dobro obrazovanje za dijete/djecu, živjeti život bez nasilja, planiram živjeti punim plućima Svi ciljevi kodirani su kao MUDRO	Pronalaženje novog prostora za život i zaposlenje radi ekonomske neovisnosti (ostati zaposlena ili se zaposliti) Oba cilja kodirana su kao MUDRO	• U potpunosti sudjelovala u izradi IP-a • Potpuno uspješna provedba IP-a	U potpunosti je ostvariv

9.4. Prilog 4:

Primjeri vodiča za polustrukturirane intervjue u I., II. i III. vremenskoj točki i intervju

9.4.1. Prva vremenska točka: intervju s korisnicom nakon (Mdn = 3 tjedna), min – max = 3 – 8 tjedana od trenutka dolaska u sklonište.

Predviđeno trajanje do 60 min.

Pitanja u vodiču za intervju u 1. vremenskoj točki: najmanje 3 tjedna nakon dolaska u sklonište

I. dio: Osobna povijest obiteljskog nasilja

1.1. Koliko ste dugo u vezi/braku sa sadašnjim partnerom?

1.2. Kada se dogodilo prvo nasilje u Vašoj vezi ? Što se tada dogodilo i kako se ponašao Vaš partner?

Kako ste vi reagirali?

- 1.3. Opišite ponašanje Vašeg partnera kroz vrijeme (intenzitet, koliko često...).
- 1.4. Koji Vam je slučaj nasilja Vašeg partnera bio najteži? Molim Vas da ukratko opišete posljedice, ozljede ako ih je bilo.
- 1.5. Kako ste se Vi ponašali dok je trajalo nasilje prema Vama?
- 1.6. Je li vam bila potrebna liječnička pomoć? Je li to bilo više puta (koliko)?
- 1.7. Može li se unaprijed prepoznati početak nasilnog ponašanja kod Vašeg partnera? Ako da, prema čemu?
- 1.8. Jesu li Vaša djeca svjedočila nasilju nad Vama (izravno, neizravno)? Je li se to dogodilo više puta (koliko)?
- 1.9. Je li partner bio nasilan i prema djeci? Na koji način? Ako je bio nasilan prema djeci, što ste Vi tada činili u toj konkretnoj situaciji?
- 1.10. Jeste li zamijetili neke poteškoće kod djeteta (djece) zbog izloženosti nasilju? Ako da, jeste li tražili kakvu pomoć (liječničku, nekoga u školi, centra za socijalnu skrb)?

II. dio: Očekivanja od boravka u skloništu

- 2.1. Što očekujete od boravka u skloništu?
- 2.2. Što očekujete da će u Vašem životu biti drukčije kada budete spremni napustiti sklonište?
- 2.3. Što mislite, koliko ćete dugo boraviti ovdje?
- 2.4. Ako ste već bili smješteni u skloništu, kakva su vaša očekivanja sada u usporedbi s prijašnjim iskustvom?

III. dio: Sigurnost i prilagodba na život u skloništu

- 3.1. Koliko se u skloništu osjećate sigurno? (Pokazati skalu od 1 do 5)
- 3.2. Izlazite li izvan skloništa i osjećate li se sigurno na ulici?
(Pokazati skalu od 1 do 5)
- 3.3. Postoje li situacije u kojima se ne osjećate sigurno? Koje su to?
- 3.4. Što Vam je (što bi Vam) pomoglo da se osjećate sigurnije?

- 3.5. Pokušava li partner kontaktirati s Vama, doći do Vas? Ako da, opišite kako.
- 3.6. Pokušava li Vaš partner kontaktirati s djecom koja su s Vama u skloništu? Ako da, opišite kako i čini li to izravno ili preko posrednika.
- 3.7. Kako ste se osjećali nakon dolaska u sklonište? Koji je bio Vaš prvi dojam o primitku u prvom kontaktu? Jeste li razumjeli sve upute koje ste dobili nakon dolaska?
- 3.8. Kako su Vas prihvatile druge žene koje su smještene u skloništu? A Vi njih?
- 3.9. Kako su druga djeca prihvatila Vašu djecu? A Vaša djeca drugu djecu?
- 3.10. Prema Vašem doživljaju, kako se Vaša djeca osjećaju u skloništu?
- 3.11. Opišite da li Vam u skloništu išta nedostaje i što doživljavate korisnim.
- 3.12. Želite li dodati bilo što drugo što Vas nisam pitala do sada o Vašoj trenutačnoj životnoj situaciji?

9.4.2. *Druga vremenska točka:* Intervju neposredno prije izlaska iz skloništa (Mdn = 5,5 mjeseci, min – max = 1,5 – 13 mjeseci od trenutka dolaska u sklonište)

Predviđeno trajanje razgovora do 60 min.

I dio: Usluge tijekom boravka u skloništu

- 1.1. Je li boravak u skloništu za Vas bio koristan? Zbog čega je bio koristan? Ako smatrate da Vam boravak nije koristio, navedite zbog čega.
- 1.2. Što ste očekivali da ćete dobiti, a niste dobili?
- 1.3. Sada ću Vam pokazati popis usluga koje ste mogli dobiti u skloništu. Molim Vas da za svaku uslugu koju ste dobili procijenite koliko Vam je bila korisna, na skali od 1 (uopće nije bila korisna) do 5 (bila mi je jako korisna, to je upravo ono što mi je trebalo) – pokazati skalu od 1 do 5 za sva pitanja koja su tako koncipirana.
- 1.3.1. Pravna pomoć (specificirati u vezi s čim – razvod, imovinsko-pravni spor, skrbništvo i sl.) – skala.
- 1.3.2. Pomoć u smještanju djece u vrtić/školu – skala.

- a) Što je škola sa svoje strane poduzela da pomogne ili olakša Vašem djetetu s obzirom na početak školske godine s novim profesorima i s nepoznatom djecom u razredu?
- b) Je li Vaše dijete nešto doživjelo kao pomoć? Razgovara li s Vama o tome? Kakvi su mu/joj dojmovi?
- c) Je li nekoga iz škole izdvojio/ila kao osobu koja je posebno pomogla?
- d) Iskazuje li Vaše dijete da ima nekih problema? Što mu/joj je posebno teško?
- 1.3.3. Zdravstvena pomoć (kontakt s odgovarajućim liječnikom) – skala.
- 1.3.4. Pomoć u pronalaženju posla – skala.
- 1.3.5. Pomoć u doškolovanju/prekvalifikaciji/upućivanje na tečaj radi lakšeg zapošljavanja – skala.
- 1.3.6. Pomoć u rješavanju stambenog smještaja – skala.
- 1.3.7. Pomoć djeci u učenju, provođenju slobodnog vremena djece – skala.
- 1.3.8. Rad u grupi s drugim ženama i stručnjacima u skloništu – skala.
- 1.3.9. Individualno savjetovanje za Vas – skala.
- 1.3.10. Individualno savjetovanje za dijete – skala.
- 1.3.11. Je li bio napravljen Vaš individualni plan rada i boravka u skloništu? Koliko ste osobno sudjelovali u izradi plana? – skala
- 1.3.12. Koliko ste zadovoljni ostvarenjem plana rada s Vama tijekom Vašeg boravka u skloništu? – skala. Ako je odgovor na skali između 1 i 3, što mislite, što je pridonijelo nezadovoljstvu?
- 1.4. Kakva su bila Vaša očekivanja od dobivanja usluga ovdje u skloništu od pravnice/psihologinje/socijalne radnice? Opišite čime ste bili zadovoljni, a čime niste.
- 1.5. Ako se niste koristili nekim uslugama – a bile su Vam omogućene u skloništu, navedite zašto.
- 1.6. Ima li nešto što Vam je nedostajalo u savjetovanju, nešto što biste htjeli da je bilo drukčije?
- 1.7. Možete li opisati što ste dobili tijekom boravka u skloništu za sebe – SADA, a što ste dobili za svoju BUDUĆNOST?
- 1.8. Kako se još bolje moglo pomoći Vama u Vašoj situaciji ovdje u skloništu?
- 1.9. Što od svega što ste dobili tijekom boravka u skloništu smatrate presudnim i korisnim za smanjenje ili čak prestanak nasilja u Vašoj obitelji?
- 1.10. Što bi, prema Vašem mišljenju, moglo biti drukčije u prijmu i organizaciji života u skloništu?

1.11. Što biste Vi možda promijenili u radu sa žrtvama u ovom skloništu?

II. dio: Osjećaj sigurnosti tijekom boravka u skloništu

2.1. Sada nakon ____ mjeseci boravka u skloništu, možete li pokazati koliko ste se u skloništu osjećali sigurno? (Pokazati skalu od 1 do 5)

2.2. Je li bilo nekih situacija u kojima ste se osjećali posebno nesigurno? Koje su to?

2.3. Što Vam je (što bi Vam) pomoglo da se osjećate sigurnije u takvim situacijama?

2.4. Prema Vašem doživljaju, jesu li se Vaša djeca osjećala sigurno u skloništu? Što je tome pridonijelo?

2.5. Jeste li zamijetili kakve promjene na svojem djetetu otkad ste ovdje? Ako da, koje su to?

2.6. Kako iz današnje perspektive gledate na korist od svojeg boravka u skloništu? Što Vam je možda nedostajalo?

2.7. Kako doživljavate svojeg partnera – počinitelja nasilja, sada, uoči izlaska iz skloništa?

2.8. Želite li dodati bilo što drugo što Vas nisam pitala do sada?

III. dio: Doživljaj osnaženosti, budućnosti i realizacije planiranih ciljeva

3.1. Kako biste sada definirali ono što želite postići nakon izlaska iz skloništa?

(uputa voditeljici intervjua za pitanja od 3.2. do 3.6.: nastojati da korisnica opiše svoje ciljeve prema načelima MUDRO: mjerljiv (kako će se znati da je ostvaren), uvremenjen (u kojem vremenu misli da će ga ostvariti), dostižan (koliko životno okruženje i osobine korisnice čine da se cilj može ostvariti), relevantan (bitan za smanjivanje rizika od nasilja), određen (svjesna je prepreka, ima ideju kako će njezin život izgledati za šest mjeseci, zna od koga može očekivati i dobiti pomoć)).

3.2. Prema čemu ćete znati jeste li ostvarili svoj cilj/svoje ciljeve – recimo za tri mjeseca od sada?

3.3. U kojem vremenu mislite da ćete postići svoj cilj/ svoje ciljeve?

3.4. Od koga sve možete očekivati pomoć u ostvarenju svojeg cilja/svojih ciljeva nakon izlaska iz skloništa? (npr: iz sustava, iz uže ili šire obitelji, od susjeda, od kolega na poslu...)

3.5. Koga ili što smatrate presudnim za prestanak ili barem smanjenje nasilja u Vašoj obitelji?

3.6. Možete li izdvojiti koje su to moguće prepreke koje Vas mogu omesti u postizanju ciljeva?

Imate li ideju kako biste te prepreke mogli prevladati?

3.7. Osjećate li snagu za poboljšanje svojeg života u usporedbi s vremenom prije dolaska u sklonište?

9.4.3. *Treća vremenska točka:* intervju s korisnicom (Mdn = 16 mjeseci), min – max = 5 – 52 mjeseca nakon izlaska iz skloništa

Uvodni dio za treći intervju (osobno ili intervju putem telefona):

Zahvaljujem Vam što ste ostali u kontaktu sa mnom i pristali na ovaj razgovor. Sada je prošlo oko _____ mjeseci od vašeg izlaska iz Doma „Duga –Zagreb”. Razgovarat ćemo o Vašim iskustvima nakon izlaska iz skloništa, kako se osjećate i o uslugama koje ste od tada dobili.

Podsjećamo Vas da provodimo istraživanje o tome koliko su usluge koje nude skloništa za žrtve nasilja u obitelji u skladu s očekivanjima žrtava nasilja u obitelji. Isto tako nas zanima kako živite nakon izlaska iz skloništa te kako s vremenskim odmakom gledate na vrijeme provedeno u skloništu. Želimo kroz razgovor s Vama uvidjeti načine poboljšanja usluga koje pružaju skloništa. Podsjećam Vas da su Vaši iskreni odgovori jedini način da dobijemo pravu sliku o skloništima kao jednom od načina pomaganja žrtvama obiteljskog nasilja pa Vas molimo da odgovarate na pitanja onako kako stvarno mislite i osjećate. Vaše sudjelovanje u ovom razgovoru i dalje je slobodno i dobrovoljno. Ako o čemu ne želite razgovarati, ne morate, i to neće imati nikakve loše posljedice za Vas. Molim Vas da uzmete u obzir da ovaj razgovor vodimo kako bismo prikupili podatke o tome kako što bolje organizirati pomoć Vama i drugim ženama i djeci koji su u sličnoj situaciji. No, ako Vam razgovor u bilo kojem trenutku postane pretežak i ako ga želite prekinuti, to također možete učiniti.

AKO SE INTERVJU VODI TELEFONSKIM PUTEM:

Ovaj put razgovor nećemo snimati, ali radit ćemo rukom bilješke tijekom našeg razgovora pa ću Vas katkad zamoliti da malo pričekate dok zapišem.

AKO SE INTERVJU VODI OSOBNIM KONTAKTOM:

Sve što sam Vam u prvom razgovoru istaknula o anonimnosti i dobrovoljnosti Vašeg sudjelovanja vrijedi i u ovom razgovoru. Razgovor ću opet snimati uz Vaše dopuštenje radi vjerodostojnog zapisivanja sadržaja Vaših odgovora. Dakle, nitko osim istraživača neće znati o

čemu smo razgovarali, što ste mi rekli, niti će itko saznati Vaše ime.

ZAJEDNIČKI DIO TEKSTA U UVODU, BEZ OBZIRA NA TO JE LI INTERVJU VOĐEN TIJEKOM OSOBNOG SUSRETA ILI TELEFONSKIM PUTEM:

Sve što kažete i dalje se ni na koji način ne može povezati s Vašim imenom i prezimenom pa je u tom smislu Vaše sudjelovanje u ovom istraživanju anonimno. To također znači da nigdje nećemo spominjati Vaše ime, niti što ste konkretno Vi u ovom razgovoru rekli. Stoga Vas molim da razgovaramo posve otvoreno i slobodno, kako bismo mogli prikupiti realne informacije.

Predviđeno trajanje razgovara je oko 30 minuta.

Pitanja za treći intervju s korisnicom

Pitanja će se postaviti ili prilagoditi ovisno o tome da li

- a) se korisnica vratila u vezu s partnerom ili je u novoj nasilnoj vezi
- b) se korisnica ponovno koristila uslugom smještaja u sklonište
- c) je korisnica izašla iz nasilnog odnosa i nije u vezi
- d) je korisnica u novoj ali nenasilnoj vezi.

I. dio: Sigurnost od nasilja

1.1. Kako se osjećate danas, _____ mjeseca nakon izlaska iz Doma „Duga-Zagreb”?

1.2. S kime sada živite u kućanstvu? *(Ovdje će se saznati informacije koje voditeljica intervjuja treba iskoristiti u daljnjem izboru i preoblikovanju pitanja.)*

1.3. Jeste li ustrajali u svojoj odluci koju ste donijeli pri izlasku iz skloništa, a u vezi s odnosom s partnerom? *(Voditeljica intervjuja treba se pripremiti tako da zna koja je bila odluka korisnice. Ako je bilo promjene odluke u vezi s partnerom, pitati što je uzrokovalo tu promjenu i kratko zabilježiti.)*

1.4. Kakav je Vaš sadašnji odnos s partnerom zbog kojega ste otišli u sklonište?

1.5. Jeste li nakon izlaska iz skloništa nastavili živjeti u mjestu u kojem ste živjeli prije dolaska u sklonište?

1.6. Jeste li od izlaska iz skloništa od nekoga doživjeli bilo koji oblik nasilja?

1.6.1. Ako da, od koga? Jeste li u međuvremenu bili ponovno smješteni u nekom od skloništa u Hrvatskoj? Gdje, koliko puta? Koliki su bili vremenski razmaci između tih smještaja?

1.7. Ako ima partnera: Jeste li zadovoljni svojim sadašnjim odnosom? (*Pitati i ako se vratila nasilnom partneru i ako je počela novu vezu.*)

1.7.1. Ako niste zadovoljni, što planirate učiniti da se takvo stanje promijeni?

1.8. Ako ne živite više s nasilnim partnerom, što je bilo presudno da donesete takvu odluku?

1.9. Je li od napuštanja skloništa bilo situacija u kojima ste strahovali za svoju sigurnost ili sigurnost djece?

II. dio: Ostvarivanje ciljeva korisnice, promjene u životu i osnaženost

2.1. Gledajući unatrag, od našeg prošlog razgovora, kada ste izlazili iz skloništa, koliko ste općenito zadovoljni promjenama koje ste ostvarili nakon izlaska?

2.2. Koje ste konkretne aktivnosti poduzimali da biste ostvarili svoj plan koji ste imali pri izlasku iz skloništa?

2.3. Koje su situacije ili okolnosti iz Vaše životne okoline možda utjecale na promjenu (ili ostanak u nasilnom odnosu)? – *Ovo će unaprijed već znati voditeljica intervjua pa će prilagoditi pitanje.*

2.4. Jeste li od nekog tražili pomoć kako biste ostvarili svoj plan? Ako da – tko Vam je najviše pomogao (obitelj, prijatelji, crkva, državne institucije, udruge)?

2.5. Kako se sada osjećate u usporedbi s vremenom prije odlaska u sklonište? Npr. osnaženo ili uplašeno, razočarano ili sretno, sigurna u sebe ili zbunjena? Opišite što je tim osjećajima najviše pridonijelo.

2.6. Što, prema Vašem mišljenju, Vi možete učiniti da Vam se ponovno ne dogodi potreba smještaja u sklonište?

2.7. Što biste istaknuli kao najveću prepreku koja Vam otežava (ili je otežavala) da živite svoj život bez nasilja?

2.8. Koliko se danas osjećate sigurno? (*Nastojati dobiti procjenu na skali od 1 do 5.*)

2.9. Koja bi bila Vaša poruka svim žrtvama obiteljskog nasilja, a koja proizlazi iz Vašeg osobnog iskustva?

III. dio: Procjena dobivenih usluga

3.1. Nakon što ste prošli iskustvo nasilja u obitelji, smještaj u sklonište i razdoblje nakon izlaska, što biste istaknuli kao tri najvažnije stvari koje treba učiniti da bi se žrtvama nasilja pomoglo?

3.2. Što bi se, prema Vašem mišljenju, još moglo ponuditi od usluga u skloništu radi dobre pripreme žrtve na život nakon odlaska odavde?

3.2. Je li Vam neka od usluga koje ste dobili u skloništu konkretno pomogla u razdoblju od izlaska iz skloništa do sada?

(Pripremiti se za popis usluga koje je ova korisnica u drugom intervjuu procijenila da je dobila i vidjeti je li još što dodala ili oduzela.)

3.2.1. pravna pomoć

3.2.2. smještaj djece u vrtić ili školu

3.2.3. zdravstvena pomoć (u kontaktiranju s liječnikom)

3.2.4. pomoć u pronalaženju posla

3.2.5. pomoć u doškolovanju i sl.

3.2.6. pomoć u rješavanju stambenog smještaja

3.2.7. pomoć u učenju djece, provođenju slobodnog vremena

3.2.8. rad u grupi s drugim ženama i stručnjacima u skloništu

3.2.9. individualno savjetovanje za korisnicu

3.2.10. individualno savjetovanje za dijete

3.4. Mislite li da je nešto od primljenih usluga djelovalo na to da doživite promjenu? Ako da, kako ste se promijenili? Čemu to pripisujete?

3.5. Želite li još nešto dodati što Vas nisam pitala u ovom intervjuu?

Na kraju razgovora: Doista cijenim Vašu dosljednost i poštovanje našeg dogovora iz vremena kada smo razgovarali u skloništu, jer bili ste dostupni i voljni za završni razgovor o Vama i Vašoj sadašnjoj situaciji. To govori da imate hrabrost, poštenje i volju, a s takvim ćete osobinama lakše donositi dobre odluke za sebe i svoju djecu.

9.5. Prilog 5:

Primjer intervju sa stručnjakinjom

1. Kako se ova korisnica prilagodila na život u skloništu? Molim Vas da obrazložite svoj odgovor. Na skali od jedan do pet, molim Vas, procijenite razinu njezine prilagodbe. *(Pokazati skalu od 1 do 5)*

1. Kako su se njezina djeca prilagodila životu u skloništu? Na skali od jedan do pet, molim Vas, odredite razinu prilagodbe njezine djece.
2. Je li napravljen individualni plan rada s korisnicom? Koliko je ona sudjelovala u izradi? *(skala 1-5)*
3. Kolika je bila uspješnost provedbe individualnog plana rada s korisnicom? Obrazložite odgovor. Molim Vas, procijenite uspješnost ostvarenja individualnog plana na skali od 1 do 5.
4. Koje promjene u svojem životu nakon izlaska iz skloništa korisnica namjerava učiniti? Usporedite to s modelom „mudro” postavljenih ciljeva *(uputa voditeljici intervju: uputiti stručnjakinju da opiše ciljeve sudionice kroz akronim MUDRO postavljenih ciljeva: mjerljiv (kako će se znati da je ostvaren), uvremenjen (u kojem vremenu misli da će ga ostvariti), dostižan (koliko životno okruženje i osobine korisnice čine da se cilj može ostvariti), relevantan (bitan za smanjivanje rizika od nasilja), određen (svjesna je prepreka, ima ideju kako će njezin život izgledati za 6 mjeseci, zna od koga može očekivati i dobiti pomoć)).*

5. Ako uzmete u obzir osobine korisnice, izvore podrške i druge elemente njezina životnog okružja, koliko je njezin plan, prema Vašem mišljenju, ostvariv? Molim Vas da procijenite ostvarivost na skali od 1 do 5.
6. Prema Vašoj prosudbi, koliko će ova korisnica biti sigurna od ponovnog nasilja u obitelji? Molim Vas da obrazložite svoje mišljenje. Molim Vas da procijenite stupanj sigurnosti od nasilja za ovu korisnicu na skali od 1 do 5.
7. Koja bi bila Vaša preporuka mjerodavnom centru socijalne skrbi da se najbolje pomogne ovoj korisnici? Uzmite u obzir sve dostupne mjere obiteljsko-pravne zaštite i realnu situaciju u žrtvinoj obitelji.
8. Želite li još nešto dodati što Vas nisam pitala o situaciji korisnice?

9.6. Prilog 6.

Sigurnosni plan za žrtvu

9.6.1. Sigurnosni plan za samostalan život nakon smještaja u skloništu

Ako ste izašli iz veze/braka s partnerom koji je bio nasilan prema Vama i/ili djeci, važno je da napravite osobni „sigurnosni plan”. Tako ćete biti spremni pravilno reagirati na buduće krizne situacije što povećava stupanj Vaše sigurnosti i utjecaja na događaje.

Vi sami određujete koje su mjere važne za Vas. Navedene upute služe samo kao naputak, no ni to često ne pruža odgovarajuću zaštitu. U slučaju potrebe, svakako ponovno tražite pomoć policije, centra za socijalnu skrb ili savjetovališta za žrtve nasilja.

SITUACIJE KOJE MOGU BITI RIZIČNE I KAKO SE MOŽETE ZAŠTITITI:

Slučajan susret s bivšim partnerom na ulici:

- ako ima vremena, izbjegnite susret
- ako nemate vremena za izbjegavanje susreta, počnite hodati prema ljudima i pripremite mobitel

– ako Vam se bivši partner obrati tijekom slučajnog susreta, a Vi ne želite razgovarati, jasno i glasno mu recite: „Ne želim razgovarati” i udaljite se. Ako Vas prati i inzistira, samo ponavljajte: „Ne želim razgovarati”. U tom slučaju možete zvati i policiju jer Vas maltretira.

Dolazak i odlazak na sudsko ročište ili u centar za socijalnu skrb:

- telefonom unaprijed pokušajte dogovoriti s djelatnikom CZSS-a ili sucem/sutkinjom da Vas i bivšeg partnera ne zovu u isto vrijeme
- ako to nije moguće, pokušajte dogovoriti da ga zadrže 15-20 minuta dulje kako bi Vi mogli otići bez ometanja
- svakako pitajte može li zaštitar ustanove biti blizu Vas radi sigurnosti.

Bivši partner može Vas tražiti na mjestima na kojima ste se inače zadržavali (posao, rodbina, prijatelji):

- važno je da bez potrebe ne odlazite na mjesta za koje nasilnik zna da inače idete (npr. frizerka, trgovina, kafić)
- s rodbinom i prijateljima pokušajte se dogovarati za susrete negdje drugdje
- dogovorite s rodbinom i prijateljima da Vam jave ako vide da se Vaš bivši partner zadržava u blizini njihova stana
- posao možda nećete moći promijeniti pa obavijestite kolege na poslu o situaciji i zamolite da zovu policiju ako vide napad ili mogućnost napada; također, zamolite ih da Vam jave ako ga vide da Vas čeka prije ili nakon posla
- razmislite o tome kojim putem idete na posao (jesu li te ulice puste ili ne, postoji li mogućnost promjene puta).

Bivši partner može Vam pokucati na vrata stana/kuće:

- ne puštajte ga u stan ili kuću čak ni ako je dobre volje jer se njegovo raspoloženje može promijeniti u nekoliko minuta; recite mu da ga ne želite pustiti
- ako nastavi inzistirati ili počne lupati na vrata, zovite policiju.

Bivši partner može Vas namjerno čekati na izlazu iz stana/kuće:

- dogovorite sa susjedima da Vam jave ako vide da se Vaš bivši partner zadržava u blizini

– zovite policiju prije nego što Vas bivši partner vidi i udaljite se ako možete.

Ako bivši partner ima aktivnu mjeru zabrane približavanja ili zabrane uspostavljanja kontakata, u svim navedenim situacijama, odmah obavijestite policiju ako partner prekrši mjeru. Također, bliske ljude obavijestite o mjeri zabrane približavanja kako bi i oni mogli nazvati Vas ili policiju.

Telefon:

- Funkcionira li Vam mobilni telefon i odakle još možete telefonirati (susjedstvo, trgovina)?
- Napravite popis telefonskih brojeva i adresa Vaše rodbine, prijatelja i institucija za pružanje pomoći. U kriznoj situaciji može se dogoditi da se ne sjetite brojeva koje inače znate napamet. Memorirajte brojeve u telefon.

Hitna služba 112

Policija 192 + 116 006

Hitna pomoć 194

Vatrogasci 193

Djeca:

- Važno je da djeci, ovisno o njihovoj dobi, objasnite situaciju i da se s njima dogovorite:
 - da ocu/očuhu ne otvaraju vrata
 - kako mogu u slučaju nužde pozvati policiju u pomoć
 - kako da reagiraju ako se otac/očuh pojavi pred vrtićem/školom (ne zaboravite informirati vrtić i školu)
 - da će možda biti nužno napustiti stan.
- Dogovorite se s djecom za signal koji ćete (ili oni prema vama) upotrijebiti kada bude potrebno zvati policiju. Naučite djecu kako se to radi.
- Dogovorite se s djecom i drugim odraslima o tome s kim djeca idu u školu, tko ih prati, kojim putem idu i sl. Obvezno obavijestite djelatnike škole o situaciji.

Dokazi koje trebate evidentirati za sebe i pokazati službenim osobama bude li potrebno:

- Prijavite policiji svako nasilje.

- Zapišite slučajeve nasilja (datumi, svjedoci, eventualne ozljede) i napravite fotografske snimke svojih ozljeda, odnosno onoga što je pritom uništeno u stanu. Ovi dokazi mogu Vam biti korisni u slučaju eventualnog sudskog postupka.

Podrška:

- Razmislite o tome tko bi Vam u neposrednoj blizini mogao pomoći. Pitajte želi li svjedočiti da ste tražili pomoć?
- Dogovorite se s rodbinom ili prijateljima biste li u nuždi mogli boraviti kod njih. Pobrinite se da smještaj bude siguran i da uvijek možete imati pristup tomu mjestu. Bilo bi dobro ako biste mogli dobiti ključ. Bez obzira na to, obratite se za pomoć policiji.

Stvari:

- Napravite duplikat svih važnih ključeva (npr. auta, stana, vikendice, poštanskog sandučića) i čuvajte ih na sigurnom mjestu izvan stana. Gdje? (na poslu, kod prijateljice, u sefu ako je moguće...)
- Fotokopirajte sve važne dokumente i pohranite ih zajedno s ključevima izvan stana.
- Originalne dokumenata i dragocjenosti držite na jednomu mjestu kako biste ih mogli brzo uzeti u slučaju bijega.
- Pripremite torbu s najvažnijim stvarima za Vas i djecu i čuvajte je na sigurnom mjestu – osobna iskaznica, putovnica, vozačka dozvola, rodni listovi za sebe i djecu, domovnice, vjenčani list ili rješenje o razvodu i ostale sudske odluke, dokumenti o imovini (stan, auto i sl.), novac, kartice, štedna knjižica, lijekovi, liječnička dokumentacija za sebe i djecu, svi važni ključevi, mobilni telefon, telefonska kartica, važni brojevi, omiljena dječja igračka, omiljene fotografije, odjeća za sebe i djecu.

9.6.2. *Sigurnosni plan za povratak partneru*

Ako se vraćate partneru koji je prije bio nasilan prema Vama i/ili djeci, važno je da napravite osobni „sigurnosni plan”. Tako ćete biti spremni pravilno reagirati na buduće krizne situacije, što povećava stupanj Vaše sigurnosti i utjecaja na događaje.

Vi sami određujete koje su mjere važne za Vas. Navedene upute služe samo kao naputak, no ni to često ne pruža odgovarajuću zaštitu. U slučaju potrebe, svakako ponovno tražite pomoć policije, centra za socijalnu skrb ili savjetovališta za žrtve nasilja.

Plan za bijeg:

- Upotrijebite svoju intuiciju i opažanje ranih znakova opasnosti (pijanstvo, nervoza, bijes, ljubomora...). Ako prema ponašanju nasilnika možete naslutiti da bi Vas mogao napasti, učinite sve da biste to izbjegli.

Znakovi prema kojima možete pretpostaviti da bi partner mogao biti nasilan su: _____ (u razgovoru sa žrtvom utvrđuju se upravo oni znakovi koje je njezin partner pokazivao).

- Ako je moguće, napustite mjesto opasnosti čim za to dobijete priliku. Razmislite o tome na koje sve načine možete napustiti stan/kuću i koji je od tih načina najbrži. Nakon povratka u stan/kuću, pomno pregledajte sve prostorije kako biste uočili gdje su vrata, prozori i telefoni za slučaj da morate brzo pobjeći ili zvati pomoć.

Izlazi iz stana/kuće su:

Prozori i/ili balkoni kroz koje mogu sigurno izaći su:

Prostorije koje imaju dva ulaza/izlaza su:

Prozori koji gledaju prema ulici ili susjedima su:

Prostorije bez prozora ili pomoćnog izlaza su:

Prostorije koje se mogu zaključati su:

Telefon:

- Imate li mogućnost u svakom trenutku pozvati policiju (mobitel)?

- Radi li Vam mobilni telefon u svim prostorijama u stanu?
- Odakle još možete telefonirati (susjedstvo, telefonska govornica)?
- Nosite uvijek sa sobom telefonsku karticu kako biste u nuždi mogli telefonirati iz javne govornice.
- Napravite popis telefonskih brojeva i adresa Vaše rodbine, prijatelja i institucija za pružanje pomoći. U kriznoj situaciji može se dogoditi da se ne sjetite brojeva koje inače znate napamet. Memorirajte brojeve u telefon.

Hitna služba 112

Policija 192 + 116 006

Hitna pomoć 194

Vatrogasci 193

_____ (redom drugi telefonski brojevi od osoba koje su žrtvi podrška)

Djeca:

Važno je da djeci, ovisno o njihovoj dobi, objasnite situaciju i da se s njima dogovorite:

- da vas obavijeste ako je otac nasilan/pijan/jako ljut
- kako mogu u slučaju nužde pozvati policiju u pomoć ili tražiti nekog da zove policiju (susjede, rodbinu, prolaznike...)
- da će možda biti nužno napustiti stan
- dogovorite se s djecom za signal koji ćete (ili oni prema vama) upotrijebiti kada bude potrebno zvati policiju – naučite djecu kako se to radi
- pustite da Vam djeca ispričaju kako se ona osjećaju: djeca vrlo često vjeruju da su ona odgovorna za nasilje pa im objasnite da ona nisu kriva za to.

Dokazi:

- Prijavite policiji svako nasilje.
- Zapišite slučajeve nasilja (datumi, svjedoci, eventualne ozljede) i napravite fotografske snimke svojih ozljeda, odnosno onoga što je pritom uništeno u stanu. Ovi dokazi mogu Vam biti korisni u slučaju eventualnog sudskog postupka.

Podrška:

- Razmislite o tome tko bi Vam u neposrednoj blizini mogao pomoći.

Tko su oni? _____

- Imate li povjerenje u kojeg od susjeda? Objasnite svoju situaciju i zamolite da zovu policiju ako čuju galamu ili pucnjavu iz Vašeg stana. Možete dogovoriti poseban signal za slučaj opasnosti (npr. kucanje ili neki predmet obješen na prozor). S mnogim susjedima to je nužno unaprijed dogovoriti jer se inače ne žele „miješati” u privatne stvari.
- Dogovorite se s rodbinom ili prijateljima biste li u nuždi mogli boraviti kod njih. Pobrinite se da smještaj bude siguran i da uvijek možete imati pristup tomu mjestu. Bilo bi dobro ako biste mogli dobiti ključ. Bez obzira na to, obratite se za pomoć policiji.

Stvari:

- Napravite duplikat svih važnih ključeva (npr. auta, stana, vikendice) i čuvajte ih na sigurnom mjestu izvan stana. Gdje? (na poslu, kod prijateljice...)
- Fotokopirajte sve važne dokumente i pohranite ih zajedno s ključevima izvan stana.
- Originale dokumenata i dragocjenosti držite na jednomu mjestu kako biste ih mogli brzo uzeti u slučaju bijega.
- Ako možete, pripremite torbu s najvažnijim stvarima za Vas i djecu i čuvajte je na sigurnom mjestu izvan stana:
 - osobna iskaznica, putovnica, vozačka dozvola
 - dokumenti o imovini (stan, auto i sl.)
 - rodni listovi za sebe i djecu, domovnice
 - vjenčani list ili rješenje o razvodu i ostale sudske odluke
 - novac, kartice, štedna knjižica
 - svi važni ključevi
 - mobilni telefon, telefonska kartica, važni brojevi
 - lijekovi, liječnička dokumentacija za sebe i djecu
 - stvari za osobnu higijenu
 - omiljena dječja igračka, omiljene fotografije
 - odjeća za sebe i djecu.

10. ŽIVOTOPIS

Željka Barić je diplomirana socijalna radnica od 1990. godine. Magistarski studij završila je 2005. na Medicinskom fakultetu na temu „Usporedba znanja, stavova i ponašanja studenata prema zlostavljanju i zanemarivanju djece”. Poslijediplomski doktorski studij iz socijalnog rada i socijalne politike Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu upisala je 2009. godine.

Objavila je kao koautorica tri članka u relevantnim časopisima:

1. Bakić, H., Ajduković, M. i Barić, Ž. (2017). „Uloga sigurne kuće u osnaživanju žena koje su preživjele partnersko nasilje“. Ljetopis socijalnog rada, 24 (1), 73-99.
2. Bašić, E. Šaravanja, N. i Barić, Ž. (2018). „Zadovoljstvo boravkom u sigurnoj kući žena žrtava obiteljskog nasilja“. Ljetopis socijalnog rada, 25 (3), 451-479.
3. Peraica, T., Kovačić Petrović, Z., Barić, Ž., Galić, R. i Kozarić-Kovačić, D. (2020). „Gender Differences among Domestic Violence Help – Seekers: Socio-Demographic Characteristics, Types and Duration of Violence, Perpetrators, and Interventions“. Journal of Family Violence, 36, 429 – 442.

Tijekom dosadašnjih 30 godina rada završila je više desetaka edukacija od kojih se sljedeće mogu izdvojiti kao važnije:

- „Analiza radnog mjesta, selekcija i integracija zaposlenika”
- „Obiteljska medijacija”,
- „Obuka za miritelje”,
- „Osposobljavanje za pružanje psihološke prve pomoći u uvjetima katastrofa i sličnih visokorizičnih događaja”,
- „Psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji”,
- „Strateško upravljanje ljudskim resursima”.

Zbog osobne sklonosti prema temi prevencije i intervencije zbog nasilja u obitelji bila je jedna od inicijatorica osnivanja Doma za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja „Duga-Zagreb“ koje je uslijedilo 2005.g. Od 2005. do danas, ravnateljica je u toj ustanovi. Kronologija uspostavljanja usluga u Domu „Duga-Zagreb“ ukazuje na progresivan razvoj usluga koji je

ravnateljica sustavno poticala u suradnji s osnivačem ustanove preko nadležnog Gradskog ureda za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom. Savjetovalište za djecu i odrasle žrtve obiteljskog nasilja započinje s radom 2005.g., odmah po osnivanju ustanove. Sklonište za djecu i odrasle bez obzira na spol i dob, prvo takvo u Hrvatskoj, započinje s radom 2007.g. I konačno 2009.g. započinje s radom tretmanski centar za psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji. Djelovanje ustanove prepoznato je u zajednici do danas kao pozitivan primjer udruživanja struke i lokalne vlasti. Rezultati se mjere u stotinama djece i odraslih žrtava kojima je pružena pomoć, odnosno u tisućama počinitelja nasilja s kojima je odrađen psihosocijalni tretman na promjeni naučenih nasilničkih obrazaca ponašanja.

Strukovna organizacija „Hrvatska udruga socijalnih radnika” (HUSR), prepoznala je djelovanje Doma „Duga-Zagreb“ kao doprinos struke poboljšanju kvalitete života, promicanju promjena i poticanju općeg dobra u lokalnoj zajednici. U to ime Dom „Duga-Zagreb“ dobitnik je Plakete HUSR-a.

Željka Barić sudjelovala je kao koautorica u stvaranju sadržaja za „Priručnik o provedbi Protokola o postupanju u slučajevima nasilja u obitelji” (ur. Ajduković, 2010.). Tema koju je obradila bila je „Uloga organizacije koja vodi sklonište za žrtve obiteljskog nasilja”. Urednica je i koautorica dvaju izdanja priručnika „Duga’ za partnere” (2012. i 2017.) koji je namijenjen policiji i centrima za socijalnu skrb u slučajevima smještaja žrtava obiteljskog nasilja u sklonište.

U svojoj karijeri odradila je nekoliko stotina nadzora u 20-ak obitelji, od 2003. do 2015. godine i to kao vanjska suradnica Centra za socijalnu skrb Zagreb. Provodila je savjetodavnu pomoć u obiteljima narušene dinamike odnosa zbog nasilja nad djecom ili između partnera.

Sudjelovala je aktivno s izlaganjima na mnogobrojnim domaćim i međunarodnim stručnim skupovima, konferencijama i okruglim stolovima. Inicirala je i organizirala manifestacije sa svrhom obilježavanja prigodnih datuma u borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji koristeći se pritom podrškom medija radi širenja poruke o neprihvatljivosti nasilnog ponašanja i važnosti prijavljivanja nasilja.

